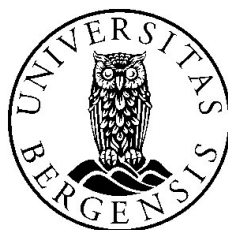

Kapital, livsstil og ungdommers alkoholbruk

En Bourdieu-inspirert analyse av alkoholbruk blant
ungdommer i Sogn

Joakim Jensen

Masteroppgave

Våren 2021

Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen

Sammendrag

I denne studien har mulige sammenhenger mellom klasse og alkoholbruk blant norske ungdommer blitt undersøkt. Østhus, Mäkelä, Norström og Rossow (2016) har utarbeidet en rapport for Helsedirektoratet om sosial ulikhet og alkoholbruk, hvor de viser at lav sosioøkonomisk status har en sammenheng med risikofylt alkoholbruk. Samtidig påpeker de at slike sammenhenger ikke har blitt utforsket nok i Norge sammenlignet med andre land. Med dette som startpunkt, har klasseteorien til den franske sosiologen Pierre Bourdieu vært utgangspunkt for å undersøke sammenhenger mellom klasse og alkoholbruk. Konseptene økonomisk kapital, kulturell kapital og livsstil har vært sentrale begreper for å utarbeide forklaringsmodeller med et klasseteoretisk perspektiv.

De to primære problemstillingene i denne studien er «*I hvilken grad kan økonomisk kapital og kulturell kapital forklare norske ungdommers alkoholbruk?*» og «*I hvilken grad kan livsstil forklare norske ungdommers alkoholbruk?*». Ved å besvare disse problemstillingene vil det være mulig å undersøke i hvilken grad klasseposisjon har en sammenheng med alkoholbruk blant norske ungdommer. Siden Bourdieu (1984) mener at livsstil er sentralt for opprettholdelsen av sosiale klasser, har det også blitt undersøkt om det finnes sammenhenger mellom kapital og livsstil. Dette var en viktig forutsetning for å kunne operasjonalisere Bourdieus livsstilkonsept. Den sekundære problemstillingen i denne studien er «*I hvilken grad kan økonomisk kapital og kulturell kapital forklare norske ungdommers livsstil?*».

Det er samtidig omstridt hvorvidt Bourdieus og andre klasseteorier kan beskrive senmoderniteten på en adekvat måte. Ifølge individualiseringsteser fremmet av blant annet Ulrich Beck, har klasseteorier blitt overflødige. Senmoderniteten er preget av økt valgfrihet og løsrivelse fra tradisjonelle forpliktelser (Beck, 1992). Følgelig er ikke status og livsstil en god markør for klasse. Det finnes mange empiriske indikasjoner på at personer med høy status ikke lenger bruker smakspreferanser for å markere elitestatus (Peterson & Kern, 1996). Det kan også se ut til at den norske middelklassen foretrekker underholdningskultur (Skarpenes, 2007). Dette teoretiske bakteppet har vært veiledende for denne studien. Med andre ord skal ikke studien bare besvare hvorvidt alkoholbruk blant ungdommer i Norge kan forklares av klassebaserte faktorer. Den sekundære problemstillingen angår også om forutsetninger ved Bourdieus teorier kan brukes for å beskrive norske ungdommers livsstilpraksis. Slik kan denne studien bidra til teoretiske diskusjoner om klasse og individualisering.

Det ble utarbeidet ti hypoteser om faktorer som påvirker ungdommers alkoholbruk. Fire av disse var avledet fra studiens primære problemstillinger, mens de seks siste angikk konkurrerende forklaringsfaktorer det var viktig å kontrollere for i analysen. I tillegg ble det utarbeidet ytterlig fire hypoteser om sammenhenger mellom kapital og livstil. Datasettet fra Rusundersøkinga i Sogn (RuiS) ble brukt for å teste disse hypotesene og besvare problemstillingene. Dette er en tverrsnittundersøkelse fra 2015 med respondenter fra skoleklasser i fire kommuner i Sogn og Fjordane. Slik har studiens populasjon blitt avgrenset til ungdommene som deltok i denne undersøkelsen.

Ved hjelp av faktoranalyse og krysstabellanalyser ble først ungdommenes livsstilspraksiser kartlagt og analysert. Dette dannet et grunnlag for å både operasjonalisere livsstilbegrepet til Bourdieu og besvare studiens sekundære problemstilling. Deretter ble logistisk regresjon brukt for å teste hypotesene om faktorer som påvirker ungdommers alkoholbruk. Slik var det mulig å besvare studiens to primære problemstillinger. Resultatene viste at det var vanskelig å kategorisere livsstilspraksisene blant ungdommene ut fra et bourdieusk rammeverk alene. Samtidig kunne både alkoholbruk og livsstil delvis forklare av klassebasert faktorer. Økonomisk kapital hadde en kurvelineær effekt, hvor både lav og høy økonomisk kapital var assosiert med lavere alkoholkonsum. Ungdommer fra familier med hverken god eller dårlig råd drakk mest. Personlig kulturell kapital var også assosiert med lavere alkoholkonsum. Gode skoleprestasjoner hadde en sammenheng med lavere alkoholbruk blant ungdommene. Høykulturell livsstil hadde ingen effekt på alkoholbruket, men lavkulturell livsstil var assosiert med et høyere alkoholkonsum.

Videre hadde flere konkurrerende forklaringsfaktorer signifikant effekt. Alder var den viktigste forklaringsfaktoren, mens foreldres alkoholbruk også så ut til å være en viktig forklaringsfaktor. Bourdieus klasseteoretiske konsepter kunne bare delvis forklare alkoholbruket blant ungdommene. Det konkluderes med at teorier om individualisering også må anvendes for å kunne få en helhetlig teoretisk forståelse for alkoholbruk og livsstilpraksis blant norske ungdommer.

Antall ord i hovedteksten: 35 178

Forord

Denne masteroppgaven er et resultat av en lang og krevende prosess. Det å skrive en masteroppgave kan til tider være frustrerende, men det er desto mer givende når man står igjen med en ferdig oppgave. Flere personer må takkes for å ha bidratt til å gjøre denne oppgaven til det den er.

En stor takk rettes først og fremst til min veileder, professor Jan Skrobanek, for gode tips og rådgivning gjennom hele prosessen. Hans veiledning fra start til slutt har bidratt til å øke kvaliteten på innholdet i denne oppgaven. Samtalene jeg har hatt med Jan om både sosiologisk teori og kvantitative metoder har alltid gitt ekstra motivasjon og vært grunnlag for mange fruktbare refleksjoner. Hans tilbakemeldinger på utkast av oppgaven har også bidratt til bedre struktur og klargjøring av argumenter.

Jeg vil også benytte anledningen til å takke min gode venn Stefano Dell'Aitante og min storebror Andreas Jensen, som begge har korrekturlest oppgaven.

Innholdsfortegnelse

1) Innledning og målsetninger med studien	9
1.1 Innledning	9
1.2 Problemstillinger.....	10
2) Kontekstualisering	13
2.1 Alkoholbruk blant ungdommer i Norge	13
2.2 Kommunene i RuiS-datasettet	14
3) Teoretisk rammeverk	19
3.1 Bourdieus teorier om klasse, kultur og livsstil	20
3.1.1 Habitus, kapital og det sosiale rommet	20
3.1.2 Livsstil og den legitime kulturen	22
3.1.3 Et kritisk blikk på Bourdieus teorier	24
3.2 Individualiseringstesen: Er klasseteorier overflødige?	26
3.2.1 Det refleksive risikosamfunnet	26
3.2.2 Sosial ulikhet i senmoderniteten	27
3.3 Ungdomskultur, klasse og individualisering	28
3.3.1 Ungdomskultur og livsstil.....	29
3.3.2 Klasse og individualisering i konteksten av ungdomsstudier	32
3.4 Diskusjon og hypoteser.....	33
3.4.1 Tidligere forskning på sammenhenger mellom klasse, livsstil og alkoholbruk	33
3.4.2 Teori og empirisk kontekst	35
3.4.3 Teoretiske refleksjoner	37
3.4.4 Hypoteser	39
3.4.5 Andre faktorer som kan forklare ungdommers alkoholbruk.....	41
4) Metode	45
4.1 RuiS-datasettet	45
4.1.1 Utvalg og enheter	46
4.1.2 Variabler for alkoholbruk og valg av metode	47
4.1.3 Frafall og uteliggere	48
4.2 Tabellanalyse, korrelasjonsanalyse og faktoranalyse	50
4.2.1 Tabellanalyse	50
4.2.2 Korrelasjonsanalyse og multikolaritet	51

4.2.3 Eksplorerende faktoranalyse (EFA).....	52
4.2.4 Konstruksjon av indekser.....	54
4.3 Binær logistisk regresjon	55
4.3.1 Den logistiske regresjonslikningen	55
4.3.2 Oddsrate, AME og predikert sannsynlighet.....	57
4.3.3 Statistiske tester i logistisk regresjon: <i>Goodness-of-fit</i>	59
4.4 Reliabilitet, validitet og generalisering.....	60
4.4.1 Reliabilitet og validitet.....	60
4.4.2 Generaliseringsmuligheter	62
4.4 Etske hensyn	63
5) Resultater	65
5.1 Variabler og indekser i analysen.....	65
5.1.1 Avhengig variabel: Alkoholbruk	65
5.1.2 Operasjonaliseringer av økonomisk og kulturell kapital	67
5.1.3 Analyse av livsstilspraksiser og operasjonalisering av livsstil	70
5.1.4 Operasjonalisering av sosial kapital og andre kontrollvariabler.....	76
5.1.5 Samspillsledd og annengradsledd	79
5.1.6 Test for multikolaritet mellom uavhengige variabler	80
5.2 Hypotesetesting: Faktorer som påvirker ungdommers alkoholbruk.....	82
5.2.1 Logistiske regresjonsmodeller	82
5.2.2 <i>Average marginal effects</i> (AME).....	88
5.2.3 Predikerte sannsynligheter	91
6) Diskusjon	94
6.1 Drøfting av resultater.....	94
6.1.1 Kapital, livsstil og ungdommers alkoholbruk.....	94
6.1.2 Sammenhenger mellom kapital og livsstil.....	99
6.1.3 Konkurrerende forklaringsfaktorer	104
6.1.4 Implikasjoner for Bourdieus teorier.....	105
6.2 Konklusjon.....	106
7) Litteraturliste	109
Vedlegg 1: Spørreskjema fra Rusundersøkinga i Sogn (RuiS)	114
Vedlegg 2: Sammenhenger mellom kapital og livsstil.....	130

Liste over tabeller og figurer

Tabell 2.1. Befolkning i Vik, Leikanger, Sogndal, Luster, Oslo, Bergen (pr. 01.01.2015).....	15
Tabell 2.2. Medianinntekt i 2015 for Vik, Leikanger, Sogndal, Luster, Oslo, Bergen og hele landet	16
Tabell 2.3. Utdanningsnivå i 2015 blant personer 16 år og over i Vik, Leikanger, Sogndal, Luster, Oslo, Bergen og hele landet (prosent, avrundet).....	17
Tabell 4.1. Variabler for alkoholbruk i RuiS-datasettet. Hvor ofte respondentene drikker ulike alkoholtyper (prosent, avrundet)	47
Tabell 5.1 Polykorriske korrelasjoner mellom hvor ofte respondentene drikker øl, vin, brennevin og rusbrus	66
Tabell 5.2. Avhengig variabel. Hvor ofte respondentene drikker alkohol, kodet som dummyvariabelen «Alkoholbruk»	66
Tabell 5.3. Sentrale uavhengige variabler: Økonomisk og kulturell kapital	68
Tabell 5.4. Sammenheng mellom fars høyeste utdanningsnivå og klasstrinn	69
Tabell 5.5. Sammenheng mellom fars høyeste utdanningsnivå og karakter i norsk	70
Tabell 5.6. Faktoranalyse (EFA) med indikatorer for livsstil	71
Tabell 5.7. Sammenheng mellom fars høyeste utdanningsnivå og teaterbesøk	73
Tabell 5.8. Sentrale uavhengige variabler. Livsstil og fritid	75
Tabell 5.9. Kontrollvariabler: Sosial kapital	76
Tabell 5.10. Faktoranalyse (EFA) med indikatorer for selvilde	77
Tabell 5.11. Andre kontrollvariabler	78
Tabell 5.12. Test for multikolaritet mellom uavhengige variabler	81
Tabell 5.13. Resultat fra logistisk regresjonsanalyse (modell 1)	83
Tabell 5.14. Resultat fra logistisk regresjonsanalyse (modell 2).....	84
Tabell 5.15. Resultat fra logistisk regresjonsanalyse (modell 3).....	86
Tabell 5.16. Sammenligning av pseudo R^2 , AIC og BIC fra modell 1 – 3	87
Tabell 5.17. <i>Average marginal effects</i> (AME) sammenlignet med oddsrate (OR) fra modell 3	90

Figur 3.1. Forventet sammenheng mellom økonomisk kapital, kulturell kapital, livsstil og ungdommers alkoholbruk.....	40
Figur 4.1. Fordeling av respondenter på ulike skoler i RuiS-datasettet (prosent).....	46
Figur 5.1. Predikert sannsynlighet for alkoholbruk ut fra familiens økonomi	92
Figur 5.2. Predikert sannsynlighet for alkoholbruk ut fra karakter i norsk ved siste karakteroppgjør	92
Figur 5.3. Predikert sannsynlighet for alkoholbruk ut fra deltakelse på hjemmefest.....	93
Figur 5.4. Predikert sannsynlighet for alkoholbruk ut fra korpsdeltakelse	93

1) Innledning og målsetninger med studien

1.1 Innledning

Alkoholbruk blant norske ungdommer har hatt en nedgående trend siden årtusenskiftet (Pape, 2018). Norske tenåringer drikker mindre enn tidligere. Ungdommer i Norge drikker også mindre alkohol enn ungdommer i andre land i Europa. I tillegg er den norske alkoholloven preget av en restriktiv alkoholpolitikk (Schiøtz, 2017). Likevel har de fleste norske ungdommer prøvd alkohol før de er gamle nok til å drikke. «Flatfylla» er en vanlig del av sosialiseringen i det norske samfunnet (Järvinen, Room & Gundelach, 2007, s. 7). Dette innebærer at tenåringer ofte drikker mye på en gang når de først drikker. Videre er alkoholkulturen i Norge preget av en sterk, kollektiv drikkekultur (Pedersen, 2015, s. 59).

Det finnes imidlertid empiriske indikasjoner på at problematisk alkoholbruk kan ha en sammenheng med lav sosioøkonomisk status. Østhus, Mäkelä, Norström og Rossow (2016) har på vegne av Helsedirektoratet utarbeidet en rapport om alkoholbruk og sosial ulikhet. Her viser de at studier fra andre land peker mot større risiko for alkoholrelaterte skader blant personer med lav sosioøkonomisk status. Det har imidlertid vært mindre forskning på dette feltet i Norge sammenlignet med andre land. Derfor mener Østhus et al. (2016, s. 48) at det er behov for større satsing på dette feltet for å få oppdatert kunnskap om mulige sammenhenger mellom sosial ulikhet og alkoholbruk i Norge. Deres oppfordring har vært inspirasjon for å utvikle dette forskningsopplegget.

Med Østhus et al. (2016) sin oppfordring om å belyse sammenhenger mellom sosial ulikhet og alkoholbruk som startpunkt, har den franske sosiologen Pierre Bourdieu sin klasseteori blitt anvendt som teoretisk rammeverk i denne studien. Ved å ta utgangspunkt i Bourdieus sine konsepter økonomisk kapital, kulturell kapital og livsstil, kan man ikke betrakte sosial ulikhet utelukkende på grunnlag av sosioøkonomisk status. Ifølge Bourdieu finnes det en institusjonalisert høykultur i samfunnet som betraktes som legitim (Bourdieu, Østerberg, Prieur & Barth, 1995, s. 44-45). Ulike mengder økonomisk og kulturell kapital er knyttet til nærheten eller avstanden til den legitime kulturen. Slik er livsstil sentralt for opprettholdelsen og reproduksjonen av sosiale klasser (Bourdieu, Wacquant, Chernilo & Fine, 2013, s. 299).

Ved å hente inspirasjon fra Bourdieus klasseteori, har hovedmålet med denne studien vært å undersøke i hvilken grad økonomisk kapital, kulturell kapital og livsstil kan forklare norske

ungdommers alkoholbruk. Siden jeg skal gjennomføre en Bourdieu-inspirert klasseanalyse, har det imidlertid også vært viktig å kartlegge sammenhenger mellom klasse og livsstil. Med dette har det blitt tatt høyde for at Bourdieus teorier har blitt kritiserte for å ikke kunne beskrive samfunn utenfor Frankrike på 1960- og 1970-tallet. Eksempelvis mener Skarpenes (2007) at det ikke ser ut til å finnes en legitim høykultur i Norge, noe som er en forutsetning i Bourdieus teorier om klasse og livsstil. På den andre siden har tilhengere av Bourdieu kritisert Skarpenes sin analyse (Skogen, Stefansen, Krange & Strandbu, 2008). Derfor var et annet mål med studien å undersøke om det finnes sammenhenger mellom kapital og livsstil blant norske ungdommer. Dette ble betraktet som en forutsetning å kartlegge slike sammenhenger for å kunne analysere deres alkoholbruk med et Bourdieu-inspirert rammeverk.

Det er også vanskelig å unngå implikasjonene av *individualiseringstesen* i sosiologiske diskusjoner om klasse. Ifølge Beck (1992) og andre tilhengere av individualiseringstesen er senmoderniteten preget av et differensiert arbeidsmarked, økt sosial mobilitet og en løsrivelse fra tradisjonelle forpliktelser. Sosial ulikhet kan ikke lenger forklares på grunnlag av tradisjonelle kategorier som sosiale klasser. Livsstil er først og fremst knyttet til individuelle valg. Videre preger individualiseringstesen også nyere teorier om livsstil innenfor ungdomssosiologi (Miles, 2000). Flere ungdomsforskere mener likevel at Bourdieus og andre klasseteorier fremdeles kan brukes for å forklare utfordringer unge mennesker møter i dag (Furlong & Cartmel, 2007; Woodman & Wyn, 2016). Derfor vil ikke mange ungdomsforskere forlate klasseanalyser, fordi det finnes mange empiriske eksempler på at slike inndelinger fortsatt former livssjanser (Furlong, 2012, s. 44). Siden ungdommer står ved et veiskille i prosessene for sosial reproduksjon, kan ungdomsstudier gi en unik mulighet til å analysere i hvilken grad betydningen av sosiale strukturer er svekket (Furlong & Cartmel, 2007, s. 3). Dette er det teoretiske startpunktet i denne studien.

1.2 Problemstillinger

Ragin og Amoroso (2019, s. 31) beskriver ulike mål med samfunnsvitenskapelig forskning. Problemstillingene i denne studien ble utarbeidet ved å ta utgangspunkt i tre av disse målene. For det første var det ønskelig å identifisere generelle mønstre og forhold i samfunnet. Ved å bruke empiriske data var målet dermed å kartlegge og analysere forklaringsfaktorer for norske ungdommers alkoholbruk. I denne sammenhengen fulgte jeg oppfordringen til Østhus et al. (2016). Hovedfokuset skal altså være å undersøke om det finnes sammenhenger mellom sosial

ulikhet og alkoholbruk blant norske ungdommer. Videre skal Bourdieus klasseteori være veiledende for hvordan sosiale klasser som konsept defineres.

Ovenfor klargjorde jeg imidlertid at det er omdiskutert hvorvidt klasseteorier er fruktbare for å beskrive senmoderniteten. Et annet mål med studien er derfor å teste eksisterende samfunnsteorier. Slik kan studien være et bidrag til pågående diskusjoner i sosiologien om klasser og individualisering. I tillegg beskriver Ragin og Amoroso (2019, s. 37) det å tolke kulturelle fenomener som et av målene med samfunnsvitenskapelig forskning. Det tredje målet er at denne studien skal kunne bidra til å økt forståelse for alkoholbruk som et kulturelt fenomen i Norge.

Ved å ta utgangspunkt i den overnevnte diskusjonen ble følgende primære problemstilling utarbeidet:

- I hvilken grad kan økonomisk kapital og kulturell kapital forklare norske ungdommers alkoholbruk?

Bourdieu sine definisjoner av økonomisk og kulturell kapital er utgangspunktet for denne problemstillingen. Som nevnt ovenfor, er også livsstil sentralt i Bourdieus klasseteori. Følgende problemstilling er også primær i denne studien:

- I hvilken grad kan livsstil forklare norske ungdommers alkoholbruk?

I utgangspunktet brukes Bourdieus definisjon av livsstilbegrepet. Samtidig bør empiriske undersøkelser være sensitive til kontekst, som blant annet tid og sted (Brannen & Nilsen, 2005). Ved å ha en eksplorerende tilnærming, skal jeg undersøke mulige sammenhenger mellom klasseposisjon og ulike typer livsstil i det konkrete empiriske datamaterialet i denne studien. Med dette skal ikke bare teori, men også empiri, være veiledende for å operasjonalisere livsstilbegrepet. Derfor har jeg utarbeidet følgende sekundære problemstilling:

- I hvilken grad kan økonomisk kapital og kulturell kapital forklare norske ungdommers livsstil?

Foreliggende data ble benyttet for å besvare problemstillingene. I 2015 ble Rusundersøkinga i Sogn (RuiS) gjennomført på skoler i fire kommuner i Sogn og Fjordane. Ungdommene som deltok i undersøkelsen ble blant annet spurt om skole, fritid, rusmiddelbruk, forhold til seg selv og andre. Det var en tverrsnittundersøkelse hvor hele skoleklasser fra syv ulike skoler deltok. Med dette kan ikke resultatene generaliseres til alle ungdommer i Norge. Derfor avgrenses

populasjonen i studien til å omfatte ungdommer fra Sogn som deltok i denne undersøkelsen i 2015. Samtidig er det ønskelig at studien kan bidra til å avdekke mønstre som kan være viktige å følge opp ved fremtidige studier.

Brannen og Nilsen (2005, s. 413) understreker viktigheten av å være sensitiv til kontekst i en gitt empirisk undersøkelse. Derfor skal studien kontekstualiseres ved å gjennomgå alkohollovverket og drikkekulturen som preger det norske samfunnet i kapittel 2. I tillegg beskrives viktige trekk ved de fire kommunene i Sogn hvor RuiS ble gjennomført. I kapittel 3 skal jeg presentere studiens teoretiske rammeverk. Først skal Bourdieus begreper som har vært sentrale for denne studien defineres. Her skal også noe av kritikken av hans teorier gjennomgås. Individualiseringstesen presenteres som en motpol til både Bourdieus og andre klasseteorier. Videre skal jeg drøfte teorier innenfor ungdomsstudier om kultur og livsstil (Clarke, Hall, Jefferson & Roberts, 1976; Hebdige, 1979; Miles, 2000). Kapittel 3 avsluttes ved å gjennomgå tidligere forskning på klasse og alkoholbruk samt fremlegge studiens hypoteser. Kapittel 4 begynner med en introduksjon til RuiS-datasettet. Deretter redegjøres det for metodene som ble brukt for å beskrive og analysere sammenhenger i datasettet. Her drøftes også studiens reliabilitet, validitet og generaliserbarhet. I kapittel 5 skal resultatene presenteres og hypotesene testes. Til slutt diskuteres resultatene opp mot den analytiske rammen i kapittel 6, før studiens konklusjon presenteres avslutningsvis.

2) Kontekstualisering

2.1 Alkoholbruk blant ungdommer i Norge

Sammenlignet med andre vestlige land er norsk alkohollovgivning utformet på grunnlag av en meget restriktiv alkoholpolitikk (Schiøtz, 2017, avsnitt 4). Salg av alkohol i Norge er basert på monopolordninger, høye avgifter, strenge skjenkebestemmelser og aldersgrenser. Eksempelvis er det bare AS Vinmonopolet som kan selge alkoholholdige drikkevarer med volumprosent høyere enn 4,7. Alkoholholdig drikk med høyst 4,7 volumprosent alkohol kan selges i dagligvarebutikker fra klokken 08.00 til senest 20.00 på hverdager og senest frem til klokken 18.00 på dager før søndager og helligdager (Alkoholoven, 1990, § 3-7). AS Vinmonopolets utsalg kan skje fra 08.30 til 18.00 på hverdager og fra 10.00 til 16.00 på dagen før søndager og helligdager (Alkoholoven, 1990, § 3-4)¹. Serveringssteder må ha kommunal skjenkebevilling for å kunne selge alkohol (Alkoholoven, 1990, § 4-1). All skjenking av alkoholholdig drikk er forbudt mellom klokken 03.00 og 06.00. I tillegg må man være fylt 18 år for å kunne kjøpe alkoholholdig drikk som inneholder fra og med 0,7 og opp til 22 volumprosent alkohol (Alkoholoven, 1990, § 1-5). For å kunne kjøpe alkoholholdig drikk fra 22 til 60 volumprosent alkohol må man være fylt 20 år. Alkoholholdig drikk som er over 60 volumprosent alkohol, er ikke tillatt i Norge. Det er også forbudt å besitte, innføre eller omsette apparater og utstyr som brukes i tilvirkning eller omdestillering av brennevin (Alkoholoven, 1990, § 8-5). I tillegg er det ulovlig å reklamere for alkoholholdig drikk (Alkoholoven, 1990, § 9-1).

Utformingen av alkoholpolitikken i Norge har hatt innflytelse både fra legestanden og avholdsbevegelsen (Schiøtz, 2017, avsnitt 4). Målet er å begrense sosiale og medisinske skadevirkninger. Til tross for strenge alkohollover og aldersgrenser, blir ungdommer i de fleste vestlige samfunn tidlig kjent med alkohol (Furlong, 2012, s. 159-160). Det å lære å drikke alkohol er en normal del av oppveksten, fordi alkoholforbruk er en sentral aktivitet i mange sosiale sammenkomster i vestlige land. Denne kulturen for alkohol preger også livene til unge mennesker. Selv om det å utvikle et forhold til alkohol er en vanlig del av overgangen til å bli voksen, er det samtidig ikke uvanlig at foreldre og lovgivere er bekymret for at unge mennesker ikke kan håndtere alkohol og kan havne i risikofylte situasjoner. Lovgivningen har likevel liten påvirkning på unge menneskers oppførsel. De fleste ungdommer har prøvd alkohol, og mange

¹ Den 01.09.2020 ble dette utvidet fra klokken 15.00 til 16.00.

av dem vil bruke alkohol jevnlig, før de er gammel nok etter lovgivningen (Furlong, 2012, s. 159).

Dette gjelder også i Norge. Ifølge Pape (2018) debuterer et flertall norske ungdommer med alkohol før de fyller 18 år. Samtidig har det vært en nedgang i alkoholkonsum blant norske tenåringer siden årtusenskiftet. Andelen ungdommer i Norge som drikker alkohol er lav sammenlignet med resten av Europa, men drikkekulturen blant unge er også forskjellig i ulike land. Alkoholinntaket er relativt høyt når norske tenåringer først drikker. Beccaria og Sande (2003) har sammenlignet drikkekulturen blant ungdommer i Norge og Italia. De påpeker at det er vanlig at unge italienere drikker alkohol, men helst uten å miste kontrollen over seg selv på en synlig måte. I Norge er derimot alkoholbruk blant unge i større grad knyttet til en symbolsk fremvisning av å være synlig beruset og miste kontroll over kroppen (Beccaria & Sande, 2003, s. 111). Den norske drikkekulturen ligner mer på den danske og britiske, hvor «flatfylla» (*binge drinking*) blir betraktet som en vanlig del av sosialiseringen (Järvinen et al., 2007, s. 7).

Selv om det finnes en utbredt drikkekultur i det norske samfunnet, ser det ut til å være forskjeller mellom ulike sosiale grupper (Pape, Rossow, Andreas & Norström, 2018). Ifølge Østhus et al. (2016, s. 28) er risikofylt alkoholforbruk ofte knyttet til personer med lav sosioøkonomisk status. I tillegg debuterer ungdommer fra familier med lav sosial status tidligere med alkohol. Dette kan også være en indikasjon på at tidlig debutalder har en sammenheng med risikofylt alkoholbruk senere i livet. Tidligere studier av sammenhenger mellom klasse og alkoholbruk skal drøftes mer inngående i del 3.4.1. Som nevnt innledningsvis, påpeker Østhus et al. (2016, s. 48) samtidig at det er behov for mer forskning på sammenhenger mellom sosial ulikhet og alkoholbruk i Norge.

2.2 Kommunene i RuiS-datasettet

For å besvare studiens problemstillinger har jeg brukt datasettet fra Rusundersøkinga i Sogn (RuiS). Denne spørreundersøkelsen ble gjennomført i 2015 i bygdene Sogndal, Kaupanger, Gaupne, Hafslo, Leikanger og Vik (Skrobanek, Hestholm & Follevåg, 2015, s. 2). Utvalget består av hele skoleklasser fra seks ungdomsskoler i kommunene Vik, Leikanger, Sogndal og Luster samt Sogndal Videregående skole². Analysen min kan betraktes som en populasjonsstudie av ungdomsskole- og videregåendelevne som deltok i RuiS. Selve RuiS-

² Kaupanger ligger i Sogndal kommune. Hafslo og Gaupne ligger i Luster kommune.

datasettet skal beskrives mer dyptgående kapittel 4 og kapittel 5. Nedenfor skal jeg kartlegge og beskrive ulike aspekter ved denne regionen som var relevante for studiens problemstillinger.

Skrobanek et al. (2015) utarbeidet en rapport på grunnlag av datamaterialet etter at RuiS ble gjennomført. Denne rapporten har blitt brukt for å kontekstualisere studien. Statistisk Sentralbyrå (SSB) og kommunenes nettsider var også sentrale kilder for kontekstualiseringen. Nedenfor presenteres oversikter over befolkningstall, medianinntekt og utdanningsnivå i de fire kommunene i 2015. For å sette dette i perspektiv, sammenlignes disse tallene med hele landet samt Oslo og Bergen, som er Norges to største kommuner. Deretter redegjøres det for fritidstilbud for unge i de fire kommune. Til slutt skal denne konteksten drøftes i sammenheng med ungdommers alkoholbruk.

Siden de primære problemstillingene i studien angår effekten av livsstil, økonomisk og kulturell kapital på ungdommers alkoholbruk, var det viktig å undersøke inntekts- og utdanningsnivået i kommunene. I tillegg var det viktig å kartlegge ulike fritidsaktiviteter og tilbud for ungdommer i regionen. Statistikk fra SSB gjorde det mulig å få oversikt over befolkningstall, medianinntekt og utdanningsnivå i de fire kommunene og sammenligne dette med resten av landet. Det var også nødvendig å kartlegge hvilke fritidstilbud for ungdommer som finnes i de fire kommunene. I den forbindelse ble hjemmesidene til kommunene undersøkt. Imidlertid oppstod noen utfordringer grunnet kommunesammenslåinger som har forekommet siden RuiS ble gjennomført i 2015. Leikanger ble slått sammen med Sogndal og Balestrand 1. januar 2020. Hele dette området regnes per dags dato som Sogndal kommune. Leikanger har derfor ikke en egen hjemmeside lenger.

Tabell 2.1. Befolkning i Vik, Leikanger, Sogndal, Luster, Oslo og Bergen (pr. 1.1.2015).

Kommune	Befolkning i 2015
Vik	2 678
Leikanger	2 276
Sogndal	7 677
Luster	5 118
Oslo	647 676
Bergen	275 112

Kilde: SSB (2020b)

Tabell 2.1 viser en oversikt over hvor stor befolkningen var i de fire kommunene i 2015. Oslo og Bergen har blitt inkludert for å ha sammenligningsgrunnlag. Man kan se at det bodde flest personer i Sogndal, etterfulgt av Luster. Det var færrest innbyggere i Leikanger og Vik. Sogndal kan regnes som sentrum i regionen. Her ligger blant annet Sogn og Fjordanes største kjøpesenter, Amfi Sogningen. Samtidig er alle kommunene små sammenlignet med de største kommunene i Norge. I 2015 bodde det 647 676 personer i Oslo og 275 112 personer i Bergen mot 7 677 i Sogndal. Selv om befolkningen er større i Sogndal enn i Vik og Leikanger, kan man altså betrakte alle fire kommunene som små kommuner sammenlignet med byer som Oslo og Bergen.

Inntektsnivået i regionen var høyere enn det nasjonale nivået i 2015. Tabell 2.2 viser en oversikt over medianinntekten i 2015 for de fire kommunene. I tillegg inkluderes Oslo og Bergen, samt hele landet, for å ha et sammenligningsgrunnlag.

Tabell 2.2. Medianinntekt i 2015 for Vik, Leikanger, Sogndal, Luster, Oslo, Bergen og hele landet.

	Medianinntekt (2015)
Vik	634 000
Leikanger	758 000
Sogndal	662 000
Luster	656 000
Oslo	576 000
Bergen	624 000
Hele landet	628 000

Kilde: SSB (2019)

Medianinntekten var høyere i alle fire kommunene sammenlignet med den nasjonale medianinntekten i 2015. I Vik var den ganske nært den nasjonale medianinntekten, i Sogndal og Luster var den litt høyere, mens i Leikanger den substansielt høyere. Til sammenligning var medianinntekten i 2015 for husholdninger høyere i alle fire kommunene i datasettet enn både det nasjonale nivået og Norges to største kommuner.

Det er også noe ulikt utdanningsnivå i de fire kommune. Tabell 2.3 viser en oversikt over utdannelsesnivå i 2015.

Tabell 2.3. Utdanningsnivå i 2015 blant personer 16 år og over i Vik, Leikanger, Sogndal, Luster, Oslo, Bergen og hele landet (prosent, avrundet)

	Grunnskole	Videregående	Universitet/Høyskole (kort)	Universitet/Høyskole (lang)
Vik	25	53	17	5
Leikanger	20	40	26	14
Sogndal	22	42	27	9
Luster	24	49	22	5
Oslo	21	30	30	19
Bergen	23	37	27	14
Hele landet	27	41	23	9

Kilde: SSB (2020a).

Flest personer hadde høyere utdanning i Leikanger, etterfulgt av Sogndal. I Luster og Vik hadde en mindre andel innbyggere høyere utdanning sammenlignet med Sogndal og Leikanger, med noen flere i Luster enn i Vik. Tabell 2.3 viser også at utdanningsnivået i Sogndal og Leikanger var litt høyere enn det nasjonale nivået. Videre var utdanningsnivået omtrent likt i Leikanger som i Bergen. Sammenlignet med Oslo var utdanningsnivået lavere i alle fire kommunene.

Ved å undersøke kommunenes nettsider, kan man også få et inntrykk av ulike organiserte fritidstilbud for unge som finnes i regionen. Idrett og friluftsliv ser ut til å være viktige fritidsaktiviteter. I Leikanger ligger Leikangerhallen, hvor det organiseres ulike idrettsaktiviteter (www.sogndal.kommune.no/). Vik kommune har tre idrettsanlegg (www.vik.kommune.no). I Luster kommune finnes det flere treningssentre, svømmebasseng og idrettsorganisasjoner (www.luster.kommune.no). Musikk og scene ser også ut til å være en viktig del av kulturtilbudene for ungdommer. Sogn Kulturskule ligger i Leikanger, men skolen er beregnet for Sogndal, Leikanger og Luster kommune. I 2005 vedtok de tre kommunene at de skulle drifte en felles kulturskule fra og med 1. august 2006, med et mål om å ha plass til 600 elever (<https://www.sognkulturskule.no>). Her tilbys opplæring blant annet i diverse musikkinstrumenter, dans, teater, kor, korps samt lydteknikk/PA. Sogndal Kulturhus i Sogndal har kinosal, men huser også teaterforestillinger, opera, ballett og billedkunst (www.sogndal.kulturhus.no). Vik kommune har også en kulturskole beregnet for barn og ungdom som ble etablert i 1980. Skolen tilbyr blant annet undervisning i visuell kunst, dans og musikkinstrumenter. Elevkonserter og utstillinger blir jevnlig arrangert i regi av skolen. I tillegg er det bibliotek i alle fire kommunene.

Selv om Sogndal kan betraktes som sentrum i regionen, er alle kommunene små sammenlignet med de større byene i Norge. Som nevnt ovenfor kan Sogndal, Kaupanger, Gaupne, Hafslo,

Leikanger og Vik regnes som bygder. Dette kan ha implikasjoner for ungdommers alkoholbruk. Ifølge Skrobanek et al. (2015, s. 2) finnes det store lokale, regionale og nasjonale ulikheter når det gjelder bruk av både lovlige og ulovlige rusmidler. Eksempelvis er det betydelig større tilgang på ulike rusmidler i store byer. I bygder og småbyer finnes det også større sosial og normativ kontroll enn i de større byene. Dette har en preventiv effekt som kan redusere ungdommers bruk av rusmidler. Det synes også å stemme overens med det empiriske materialet. Den gjennomsnittlige bruken av både alkohol og ulovlige rusmidler blant ungdommene i RuiS-datasettet var lavere enn det nasjonale nivået i 2015 (Skrobanek et al., 2015, s. 20).

Det var nødvendig å avgrense denne studien på grunn av dens omfang. De fire kommunene betraktes i hovedsak som et homogent område som analyseres på regionsnivå. Ulikheter mellom kommunene har ikke vært hovedfokus. Denne avgrensningen betraktes ikke som veldig problematisk. Ovenfor har jeg demonstrert at de fire kommunene ser ut til å være preget av likhet i større grad enn ulikhet, særlig dersom man sammenligner dem med større byer som Oslo og Bergen. Alkoholbruk blant respondentene ser også ut til å være ganske likt distribuert. I RuiS-datasettet er ikke alkoholbruket signifikant forskjellig i de ulike kommunene (Skrobanek et al., 2015, s. 20)³.

I kapittel 3 skal jeg gjennomgå studiens teoretiske rammeverk og tidligere forskning på faktorer som påvirker alkoholbruk. Som nevnt i kapittel 1, har dette teoretiske bakteppet vært startpunkt for å utarbeide problemstillingene i denne studien. Samtidig har den empiriske konteksten det har blitt redegjort for kapittel 2 vært viktig for gjennomføringen av analysen og tolkningen av resultatene. I del 3.4.2 skal studiens empiriske kontekst og dens implikasjoner for analysen drøftes i sammenheng med det teoretiske rammeverket.

³ Det var ingen signifikante forskjeller mellom ungdomskolene i de fire kommunene. Derimot hadde elevene på Sogndal Videregående et høyere alkoholbruk enn ungdomsskoleelevene. Alder antas å være den mest logiske forklaringen på dette.

3) Teoretisk rammeverk

Siden problemstillingene i denne studien angår sammenhenger mellom kapital, livsstil og ungdommers alkoholbruk, skal jeg først gjennomgå de mest sentrale aspektene ved Bourdieus teorier om klasser, kultur og livsstil. Deretter drøftes videreføring av og kritikk av hans teorier. Her skal hovedfokusset være på kritikk og forsvar av Bourdieus teorier i norske studier. Videre skal jeg presentere de viktigste aspektene ved individualiseringstesen og klargjøre dens implikasjoner for klasseteorier. Etterpå skal det redegjøres for teorier innenfor ungdomssosiologi. Her skal jeg drøfte ungdomskultur som fenomen, og samtidig tydeliggjøre at diskusjoner om klasse og individualisering også preger ungdomsstudier. Deretter skal jeg gjennomgå tidligere forskning på sammenhenger mellom klasse, livsstil og alkoholbruk. Jeg skal så drøfte det teoretiske rammeverket opp mot studiens empiriske kontekst. Etterpå fremlegges studiens sentrale, testbare hypoteser. Til slutt skal andre faktorer som kan påvirke ungdommers alkoholbruk drøftes.

Bourdieu's mest kjente bok *Distinksjonen: En sosiologisk kritikk av dømmekraften* har vært den viktigste kilden til hans teorier. Denne boken ble opprinnelig gitt ut i 1979, men jeg har brukt den engelske oversettelsen som ble utgitt i 1984 og den norske oversettelsen fra 1995 (Bourdieu, 1984; Bourdieu et al., 1995). Flere andre bidrag av Bourdieu ble også brukt i litteraturgjennomgangen (Bourdieu, 1989, 2011; Bourdieu et al., 2013; Frank & Bourdieu, 1980). Individualiseringstesen fremmet av blant annet Ulrich Beck har blitt brukt som et sentralt motargumentene til Bourdieus teorier. Hans mest kjente bok *The Risk Society: Towards a New Modernity* (1992) var et viktig bidrag i denne diskusjonen. *Youth Studies: An Introduction* av Andy Furlong (2012) var en god inngangsport til ungdomsstudier. Samtidig har flere andre bøker vært viktige for diskusjoner om ungdomskultur, klasse og individualisering (Clarke et al., 1976; Hebdige, 1979; Miles, 2000).

Av hensyn til plass kan ikke alle teoretiske bidrag nevnes i denne innledningen til teorikapittelet, men de overnevnte bidragene var noen av de viktigste kildene som ble brukt. I tillegg ble Oria, litteratursøkemotoren til Universitetet i Bergen, benyttet for å finne ytterlig litteratur.

3.1 Bourdieus teorier om klasse, kultur og livsstil

Pierre Bourdieu har blitt kalt «den mest originale og innflytelsesrike franske sosiologen siden Durkheim» (Calhoun, 2000, s. 274). Hans inngående teoretiske rammeverk er sentrert rundt makt og sosial ulikhet, sett i lys av blant annet livsstil, forbruk, utdanningssystemet og staten. Med dette bør Bourdieus klasseteori betraktes som en del av hans omfattende teoretiske rammeverk om sosiale strukturer, handling og sosial reproduksjon (Harrits, 2014, s. 126). I dette kapittelet skal det redegjøres for Bourdieus teorier med hovedfokus på begrepene som er sentrale i denne oppgaven: Habitus, kapital og livsstil.

3.1.1 Habitus, kapital og det sosiale rommet

For å forstå Bourdieus klasseteori er det en fordel å se den i lys av hans teoretiske bakgrunn. Han var elev av den franske sosialantropologen Levi-Strauss, som inkorporerte Saussures strukturelle språkvitenskap i samfunnsvitenskapene (Bourdieu et al., 1995, s. 22-23). Levi-Strauss, og andre tilhengere av strukturalismen, så bort fra enkeltmenneskets følelser og prøvde heller å kartlegge strukturene som lå bak. Dette var en sterk motsetning til Jean-Paul Sartre og eksistensialismen, som hadde hovedfokus på enkeltindividets handlinger, ansvar og moral (Joas & Knöbl, 2009, s. 341). I den franske samfunnsvitenskapen var det altså store kontraster mellom strukturalismen og eksistensialismen. Bourdieus teorier kan betraktes som et forsøk på å forene disse motstridende struktur- og aktørperspektivene (Bourdieu et al., 1995, s. 23-25). Selv om han var inspirert av den strukturelle semiotikken, var han også inspirert av fenomenologien. Med dette mente han at menneskers forhold til verden viser seg gjennom kroppslig forankret forståelse. Samtidig er en gitt interaksjon aldri begrenset til selve interaksjonen, fordi strukturene kan ikke reduseres til forholdet mellom de konkrete individene. Altså finnes det et dialektisk forhold mellom aktørens individuelle praksis og de eksterne strukturene. Med dette beskriver Bourdieu et al. (1995, s. 23) en form for «praksis i et strukturert felt». Som det redegjøres for lenger nede, tydeliggjøres dette med hans teoretiske begrep *habitus*.

I tillegg var Bourdieu inspirert av klasseteoriene til Karl Marx og Max Weber (Bourdieu et al., 1995, s. 17). Klasseteorien til Marx handler om produksjonsmåtene i samfunnet, hvor kapitalismen preges av forholdet mellom lønnsarbeid og eiendom. Borgerskapet overtok etter adelen og ble den nye herskende klasse, mens lønnsarbeid gjenspeiler eiendomsløses situasjon. Arbeidere kan kun selge sin arbeidskraft på arbeidsmarkedet, og derfor oppstår en klassekonflikt. Samtidig vil den dominerende ideologien legitimere den nåværende

samfunnsordenen. Weber mente også at historien kan forstås ut fra konflikter mellom samfunnsklasser, men at klasseposisjoner avgjøres ut fra enkeltpersoners posisjoner på markedet (Bourdieu et al., 1995, s. 18). Ifølge Marx ville klassekonfliktene til slutt føre til et klasseløst samfunn, mens Weber mente at det alltid vil pågå kamper om herredømme mellom mennesker. Videre delte Weber stratifikasjon opp i tre deler: Klasseforhold, standsforskjeller og politisk virksomhet. Standsforskjeller kan betraktes som ulike statusgrupper, og disse er teoretisk adskilt fra klasser. Klasseposisjoner vil ofte samsvare med visse statusgrupper og spesifikke livsstiler, men ikke alltid.

Bourdieu er enig med Marx i hans syn på borgerskapet (Bourdieu et al., 1995, s. 18-19). Den herskende klasse undertrykker underordnede klasser både bevisst og ubevisst. Videre mener han, som Marx, at klassesethørighet er bestemt av ens plass innenfor produksjonsmåtene i samfunnet. I likhet med Weber, mener også Bourdieu at klassekamper utkjempes gjennom forbruk og livsstil. De dominerende klasser har en egen livsstil som utgjør kjernen i deres statusgruppe. I tillegg har Bourdieu søkelys på lukningsstrategier, slik som Weber. Yrkesliv og kulturliv er preget av lukkede kretser med egne koder. Derfor kan det være vanskelig for uvedkommende å hevde seg. Med dette mener Bourdieu at smak og livsstil er sentralt for opprettholdelsen av sosiale klasser. Dette illustreres med hans konsepter *habitus*, *kapital* og *det sosiale rommet*.

Det sosiale rommet består av individer og grupper fordelt ut fra ulike posisjoner (Bourdieu et al., 1995, s. 33-34). Denne fordelingen av posisjoner er utformet på grunnlag av sentrale former for kapital i et samfunn. I fremskredne samfunn som Frankrike eller USA, er dette kulturell- og økonomisk kapital. Derfor avgjør ens økonomiske status hvilken posisjon man har, men også ens beherskelse av den dominerende kulturen. Slik samsvarer ulike posisjoner i det sosiale rommet med ulike sammensetninger av økonomisk og kulturell kapital. I tillegg bruker Bourdieu begrepet *sosial kapital*. Dette kan regnes som potensielle ressurser man kan anskaffe seg via ens sosiale nettverk (Bourdieu, 2011, s. 86). Volum av sosial kapital avgjøres ut fra størrelsen på nettverket man kan mobilisere, og mengden av kulturell, økonomisk og symbolsk kapital som holdes av aktørene i dette nettverket.

Ulike former for kapital kan konverteres til andre typer kapital (Bourdieu, 2011, s. 82). Viktigheten av kulturell kapital kan derfor illustreres ved at utdanning er en kilde til økonomisk suksess. Samtidig er anskaffelse av kulturell kapital først og fremst avhengig av å ha tid, siden utdanning er sentralt for å tilegne seg denne kapitalen. Økonomisk kapital kan derfor lettest konverteres til andre former for kapital. Høy økonomisk kapital gjør at man kan bruke lang tid

på utdanning før man begynner å arbeide på fulltid. Samtidig er også foreldre med høy kulturell kapital bedre rustet til å selv hjelpe sine barn med skolearbeid. Altså har barn fra ressurssterke familier store fordeler i utdannelsessystemet. Videre er kulturell kapital unik i at den kan være både objektiv, kroppsliggjort og institusjonalisert (Bourdieu, 2011, s. 82-83). Det vil si at den omfatter både kulturelle goder, spesielle personlige evner samt utdannelsespapirer.

De ulike posisjonene i det sosiale rommet er også assosiert med en egen *habitus* (Bourdieu et al., 1995, s. 36). Dette omfatter kroppsliggjorte vaner, smakspreferanser og verdisett. Slik kan ulike habitus assosieres med en form for praksis, og danner grunnlaget for vennskap, ekteskap og andre assosiasjoner. På denne måten illustrerer Bourdieu hvordan objektive strukturer internaliseres (Frank & Bourdieu, 1980, s. 81-83). Ens familiebakgrunn står nemlig sentralt i dannelsen av habitus fra ung alder. Dette får konsekvenser for senere erfaringer i livet, og særlig i utdanningssystemet. Videre utgjør ulike former for praksis et system av klassifikasjonsskjemaer. Det vil si at habitus ikke bare produserer en «sans for ens plass» men også en «sans for andres plass» (Bourdieu, 1989, s. 17-19). Ut ifra ens smak klassifiserer man både seg selv og andre – og man blir selv klassifisert av andre. Ulike smakspreferanser står i et hierarkisk forhold til hverandre. Mennesker bedømmer seg selv og andre ut fra hvilken kunst, musikk, møbler og sport man liker. Dagligtale og kroppsspråk er også integrert i ens habitus (Bourdieu, 1984, s. 176-177). Med andre ord er både beherskelse av språket og den rådende kulturen i samfunnet knyttet til ens posisjon i det sosiale rommet og tilhørende habitus. Videre uttrykkes disse egenskapene gjennom ens livsstil.

3.1.2 Livsstil og den legitime kulturen

Smakspreferanser er også ordnet etter hvor nært eller fjernt de står det Bourdieu et al. (1995, s. 44-45) kaller *den legitime kulturen*. Dette er en legitim høykultur som kan betraktes som den institusjonaliserte kulturen i et samfunn. Utdannelsessystemet er knyttet til den, og barn fra familier med høy kulturell kapital vil lære å mestre den fra ung alder. Derfor er smakspreferanser en god markør for klasse (Bourdieu et al., 1995, s. 45). Siden utdannelsessystemet er forankret i den legitime kulturen, vil man lettere lykkes dersom man lærer seg å mestre den tidlig. Dette fører til opprettholdelse og legitimering av privilegertes klasseposisjon. På samme tid forekommer en kontinuerlig kamp om å definere hva den legitime kulturen skal være. Denne definisjonsmakten står sentralt i opprettholdelsen av maktrelasjoner i samfunnet. Slike *symbolske kamper* handler om retten til å definere strukturen av det sosiale

rommet (Bourdieu, 1989, s. 21). Gjennom de symbolske kampene blir fordelingene av økonomisk- og kulturell kapital i det sosiale rommet anerkjent som legitime. En slik legitim form for kapital kalles for *symbolsk kapital*.

Når kapital blir anerkjent som legitim, fører det til en «form for miskjennelse» hvor den samfunnsmessige orden oppfattes som naturlig (Bourdieu et al., 1995, s. 255). Selv om alle sosiale klasser kjenner til den legitime kulturens eksistens, *anerkjennes* den på ulikt vis i forskjellige klasser (Bourdieu et al., 1995, s. 131). De lavere klassene har eksempelvis et anstrengt forhold til den, mens småborgerskapet som er på vei oppover, beskrives som «fylt av *ærbødighet* overfor kulturen» (Bourdieu et al., 1995, s. 133). For det nye småborgerskapet er avstanden mellom anerkjennelsen av og kjennskap til den legitime kulturen stor. Derfor er det middelklassen som er særlig opptatt av å demonstrere kulturell godvilje.

Slik bygger Bourdieu et al. (2013, s. 294-296, 299-300) bygger på Webers sitt skille mellom sosiale klasser og statusgrupper. Statusgrupper defineres av symbolske egenskaper, som Weber assosierer med livsstil. Bourdieu mener at sosiale klasser eksisterer i første instans som faktiske fordelinger av materielle egenskaper, men også som klassifikasjoner produsert av aktører ut fra praktisk kunnskap om disse fordelingene. Samtidig kan ikke de to eksistansmodusene sees uavhengige av hverandre. Tvert imot er representasjonene som aktørene selv former et produkt av deres plassering i det sosiale rommet og tilhørende habitus. På denne måten er fordelingen av materielle egenskaper sammenvevd med symbolsk kapital, og dette uttrykkes gjennom livsstil. Derfor mener Bourdieu at statusgrupper og livsstil ikke bør holdes atskilt fra klasser. Kulturvirksomhet og livsstil legitimerer klasseforskjeller. Ulike typer livsstil, altså forskjellige smakspreferanser, regnes derfor som den mest fundamentale symbolske manifesteringen av klasseforskjeller (Bourdieu et al., 2013, s. 299).

Bourdieu (1984) trekker frem blant annet klassisk litteratur, teater og opera som former for høykultur. Eksempelvis beskrives opera som en unik høykulturell sosial seremoni (Bourdieu, 1984, s. 272). Lavkultur er eksempelvis underholdningskultur, populærmusikk og det Bourdieu et al. (1995, s. 193) kaller «valget av det nødvendige». Slik har man et grovt skille mellom den rene, foredlede høykulturen, og den enkle, vulgære lavkulturen. I denne studien skiller jeg mellom høykulturell og lavkulturell livsstil, men samtidig drøfter Bourdieu (1984, s. 323) også det han kaller *middle-brow culture*. Dette kan betraktes som imitasjoner av den legitime kulturen som har blitt gjort mer tilgjengelig for middelklassen, som ikke mestrer den legitime kulturen så godt som overklassen. Filmatiseringer av klassiske litterære verk kan være et eksempel på dette. Slik har *middle-brow* livsstil også en sterk sammenheng med den legitime

høykulturen, til tross for at den kan regnes som en mer kommersialisert utgave av den. For å avgrense denne studiens omfang, brukes kategoriene «høykultur» og «lavkultur» for å fange opp de viktigste kontrastene mellom de ulike typene livsstil.

3.1.3 Et kritisk blikk på Bourdieus teorier

Selv om Bourdieu har hatt stor innflytelse, har teoriene hans også blitt utsatt for kritikk. Blant annet har teoriene hans blitt kritisert for å være deterministiske (Yang, 2014, s. 1523). Habitusbegrepet kan tolkes som at individer har begrensede valgmuligheter og ikke kan være selvkritiske. Ifølge Boltanski og Elliott (2011, s. 20, 26) ignorerer Bourdieu menneskers kritiske kapasitet til å ikke blindt akseptere urettferdighet. Derfor er det en feilslutning å antyde at sosiale relasjoner kan forstås på grunnlag av dominans og symbolske kamper. Lamont (1992) har videreført og kritisert Bourdieu sine teorier. På grunnlag av sine analyser av *symbolske grensedragninger* mener hun at kulturelle hierarkier ikke alltid kan knyttes til dominans. Habitus vil ikke bare være formet av ens egen erfaring (Lamont, 1992, s. 181-182). Rettferdiggjøringer av egne og andres handlinger stammer fra både historiske og nasjonale repertoarer (Lamont & Thévenot, 2000, s. 8). Moral ser ut til å være viktig i det amerikanske repertoaret, mens kultur er viktigere i Frankrike.

I tillegg forutsetter Bourdieus teorier en anerkjent høykultur som de dominerende klasser behersker og bruker for å skille seg ut fra andre. Peterson og Kern (1996) argumenterer derimot for at personer med høy status ikke lenger bruker smak for å markere elitestatus. *Cultural omnivorism* illustrerer en overgang fra høykulturelt snobberi til kulturelle *omnivores* («altetere»). Denne omveltningen er et resultat av forandrende sosiale strukturer, verdier, generasjonskonflikter og dynamikk i kunstverden. Med dette signaliserer kulturell *omnivorism* en åpenhet om å kunne sette pris på alle typer kultur. Dette kan betraktes som en motsetning til det høykulturelle snobberiet basert på strenge regler for eksklusjon, slik Bourdieu beskriver høykulturell livsstil. Peterson og Kern (1996, s. 905-906) peker på flere årsaker til denne omveltningen. Blant annet har strukturelle forandringer ført til at flere mennesker har mange valgmuligheter. Overgangen fra snobberi til kulturelle *omnivores* kan betraktes som en historisk trend mot økende toleranse mot personer med ulike verdier enn en selv.

Bourdieu sine teorier har blitt anvendt i mange norske studier (eksempelvis Flemmen, 2009; Flemmen, Hjellbrekke & Jarness, 2018; Gripsrud & Hovden, 2000; Hjellbrekke et al., 2007; Jarness, 2013; Krange & Skogen, 2007; Rosenlund, 2000). Samtidig har det blitt argumentert

for at Bourdieus teorier ikke kan brukes for å beskrive det norske samfunnet (Skarpenes, 2007; Skarpenes & Sakslind, 2008). Skarpenes (2007) har gjennomført en analyse inspirert av Lamont (1992) sitt metodiske design. Denne studien viser at egalitære verdier står sterkt i Norge, og det er prestisje i å være god mot andre. Informantene hans fra den utdannede middelklassen verger seg for å snakke nedsettende om andres smak. Dette kaller Skarpenes «en normativ kritikk av selve distinksjonslogikken» (Skarpenes, 2007, s. 549). Videre mener han at hans empiriske materiale indikerer at det ikke finnes en legitim høykultur i Norge. Blant annet begrunnes dette med at Norge ikke har hatt adelskap, aristokrati eller et sterkt storborgerskap, ulikt Frankrike (Skarpenes, 2007, s. 546). Den høyt utdannede norske middelklassen foretrekker underholdningskultur og kan synes å være kulturelle *omnivores*.

Dette har ført til *skarpenesdebatten*, hvor Bourdieu-inspirerte forskere har kritisert Skarpenes sine konklusjoner. Skogen et al. (2008, s. 260-261) mener at Skarpenes bruker et smalt kulturbegrep. De hevder også at han reduserer mekanismer som reproducerer klassekultur til måtene middelklassen verbalt rangerer kultur i en intervjusituasjon. Dette kan hverken avklare om det finnes en legitim høykultur i Norge eller avdekke forholdet mellom kultur og makt. Skarpenes og Sakslind (2008) mener at Skogen og kollegaer opererer med reduksjonistiske tolkninger. Informanters utsagn bør ikke brukes som et «alibi for en allerede eksisterende sosiologisk teori» (Skarpenes & Sakslind, 2008, s. 266-268).

Andersen og Mangset (2012, s. 174-176) har forsøkt å forene motpartene i skarpenesdebatten. De mener at det er riktig at kulturen i Norge er preget av egalitære verdier. Samtidig understreker de at det man sier og gjør privat ikke alltid er det man anser som legitimt i formelle situasjoner (som i et intervju med en samfunnsforsker). De egalitære verdiene i Norge gjør at det er en fordel for privilegerte personer å fremvise en forsiktig selvrepresentasjon. Jarness (2014) har lignende argumenter. Ut fra sitt empiriske materiale beskriver han en slags spenning mellom informantenes egalitære verdier og deres nedsettende klassifiseringer av andres smak (Jarness, 2014, s. 233). Derfor er han enig med Skarpenes i at nordmenn ikke vil dømme andre på grunnlag av kulturelle preferanser. Samtidig kan kulturelle symbolske skillelinjer ha konsekvenser, til tross for at de ikke uttales offentlig. Med dette referer han til Bourdieus begrep *miskjennelse*, som tilsier at symbolsk kapital kan være skjult (Jarness, 2014, s. 248).

Det er altså store uenigheter om Bourdieus teorier er relevante utenfor Frankrike på 1960- og 1970-tallet. Ovenfor har det blitt tydeliggjort at denne debatten også preger norsk sosiologi. Som nevnt forklarer Peterson og Kern (1996, s. 906) overgangen til *omnivorum* blant annet ved at strukturelle forandringer har ført til at flere mennesker har flere valgmuligheter enn tidligere.

Økende valgmuligheter og løsrivelse fra tradisjonelle forpliktelser kan se ut til å være sentralt i senmoderniteten. Dette skal utdypes i del 3.2, hvor det skal gjøres rede for *individualiseringstesen*.

3.2 Individualiseringstesen: Er klasseteorier overflødige?

Det er omstridt hvorvidt klasseteorier i det hele tatt kan benyttes for å analysere sosial ulikhet i senmoderniteten (Furlong, 2012, s. 43-44). Etter andre verdenskrig har velferdsstatens fremvekst ført til økende individualisering og tradisjonelle bånd mellom mennesker har blitt mindre viktige. Dette er et sentralt utgangspunkt i *individualiseringstesen*. Individualiseringstesen er først og fremst knyttet til den tyske sosiologen Ulrich Beck, men Anthony Giddens og Zygmunt Bauman regnes også som sentrale bidragsytere (Rasborg, 2017, s. 232-233).

3.2.1 Det reflekse risikosamfunnet

Ifølge Beck (1992, s. 19-21) karakteriseres senmoderniteten som et «risikosamfunn». Individuer blir ikke lenger formet av historisk betingede sosiale forpliktelser. Sosiale endringer har ført til at tradisjonelle institusjoner har blitt fragmenterte og mennesker må forme sine egne biografier uten objektive betingelser. Fremtiden virker mindre forutsigbar og tradisjonelle grenser knyttet til personlige biografier har blitt oppløst. I økende grad må aktører forme sine egne biografier fra en stor bredde ulike valgmuligheter, samtidig som man hele tiden må forholde seg til usikkerhet og risikoer.

Senmoderniteten beskrives også som «refleksiv» (Beck, 1992, s. 19). Mennesker har mer fritid, høyere inntekt og flere mobilitetsmuligheter enn før. Den reflekse moderniteten innebærer at individer kan tolke og rekonstruere livene sine på måter som overgår tradisjonelle skiller. Individuer utvikler sin egen reflekse biografi, hvor de selv skaper sine identiteter, karrierer og verdier. Med andre ord har individers tilknytning til deres oppvekstmiljø har blitt mindre viktige. Dette har konsekvenser for teorier om sosiale klasser. Beck (2002, s. 24) kaller tradisjonelle samfunnsvitenskapelige kategorier som sosiale klasser for «zombiekategorier». Med dette mener han at sosiale klasser i all hovedsak eksisterer i tankene til sosiologer. Aktører konstruerer sine identiteter på grunnlag av blant annet arbeidsmarkedet, utdannelsessystemet og forbrukermarkedet. I tillegg adopteres holdninger og livsstil gjennom massemedia.

Selv om det finnes teoretiske ulikheter blant dem, er Beck, Bauman og Giddens alle enige i de grunnleggende beskrivelsene av senmoderniteten. Eksempelvis mener Giddens at selvet har blitt et refleksivt prosjekt, hvor man må ta valg om karriere, livsstil og forbruk, i stadig møte med risikoer for å ta feilaktige valg (Rasborg, 2017, s. 234-235). Videre refererer Bauman til senmoderniteten som *liquid modernity*, hvor identitetsutvikling har blitt en oppgave som individer selv må håndtere fremfor at den formes av sosial bakgrunn (Rasborg, 2017, s. 235-236).

3.2.2 Sosial ulikhet i senmoderniteten

Beck og Beck-Gernsheim (2002, s. 53-54) påpeker at sosial ulikhet vedvarer i senmoderniteten, men ulikhet behandles ikke politisk som sosiale klasseskiller. Senmoderniteten kan ikke betraktes som et klassesamfunn. I stedet består den av individuelle skjebner i møte med arbeidsmarkedet, og dette er preget av risikoer, muligheter og motsetninger. Derfor har båndene mellom individer på grunnlag av klasse blitt svekket. Sosiale grupper vil vanskeligere formes og mobiliseres som politiske krefter. I stedet vil politiske mobiliseringer være midlertidige og omfatte spesifikke enkeltsaker. Sosial ulikhet har altså ikke forsvunnet, men sosiale problemer regnes som personlige nederlag fremfor samfunnsproblemer (Beck & Beck-Gernsheim, 2002, s. 62-63). Individualiseringstesesens implikasjoner medfører derfor at klasseteorier kan betraktes som overflødige, fordi individet selv er enheten for reproduksjon av det sosiale i sin livsverden (Beck & Beck-Gernsheim, 2002, s. 201-202). Sosial ulikhet har ikke forsvunnet, men individuelle erfaringer har i økende grad blitt heterogene. Det finnes også en stor bredde individualiserte livsstiler i senmoderniteten (Beck, 1992, s. 91). Med dette har klassebaserte distinksjoner basert på status mistet innflytelse.

Senmoderniteten er altså preget av dynamiske muligheter og reorganisering av tradisjonelle sosiale relasjoner. Ifølge Beck og Beck-Gernsheim (2002, s. 62-63) kan hverken Marx eller Weber sine klasseteorier forklare disse dynamiske mulighetene på en adekvat måte. Deres egne teorier om individualisering er en motsetning til både det marxistiske og det weberianske perspektivet (Beck & Beck-Gernsheim, 2002, s. 56-58). Individualiseringsprosessene har ført til at Marx sine betingelser for klasseformasjon har blitt overvunnet. Trendene mot individualisering er et resultat av økt velstand og utdanningsmuligheter, fremveksten av velferdsstaten og fagforeninger, samt juridiske arbeidskontrakter med flere rettigheter for arbeidere. Blant annet har arbeidere mer fritid, og det er større potensiale for sosial mobilitet.

Webers forestilling om sosiale klasser som grupperinger av personer med like livssjanser har også blitt vanskeligere å anvende i etterkrigstiden. Utdanning har blitt tilgjengelig for stadig flere, og dette har ført til at differensieringer mellom grupper er fundamentalt forskjellig fra de tradisjonelle skillene som dannet grunnlaget for klasseteorier. Klassetilhørighet blir derfor mindre relevant i både subkulturer og individers egen livserfaring. Med dette blir det vanskeligere å forstå vedvarende sosial ulikhet på grunnlag av klasseanalyser. Derfor argumenterer Beck og Beck-Gernsheim (2002, s. 62-63) for at klasseteorier ikke lenger kan brukes for å beskrive sosial ulikhet. Klassesamfunnet er definert ut fra tradisjonell kultur, men det tradisjonelle har mistet sin betydning.

Dette har også konsekvenser for Bourdieus klasseteori. Dersom ulike typer livsstil er individualiserte og ikke kan knyttes til sosiale klasser, vil dette skape fundamentale utfordringer for et rammeverk hvor livsstil er betraktet som sentralt for reproduksjonen av sosial ulikhet. I del 3.3 skal det tydeliggjøres at individualiseringsten også utfordrer klassiske teorier om ungdomskultur og klasse. Her skal jeg trekke paralleller til både Bourdieus teorier og individualiseringsten.

3.3 Ungdomskultur, klasse og individualisering

Bourdieus teorier omfatter sentrale aspekter ved ungdomssosiologi. Eksempelvis har utdanningssystemet en essensiell rolle i hans teoretiske rammeverk. Teoriene hans har derfor blitt brukt av flere forskere innenfor ungdomsstudier (Furlong, 2012; Furlong & Cartmel, 2007; Woodman & Wyn, 2016). Samtidig har Bourdieu diskutert ungdommer som gruppe i liten grad (Bessant, Pickard & Watts, 2019, s. 77). Ungdommer har nemlig egne måter å uttrykke seg på som er ulik de voksnes (Furlong, 2012, s. 151).

I del 3.3.1 skal det redegjøres for begreper som *ungdomskultur* og *subkultur*. Her skal også Miles (2000) sitt konsept *forbrukerlivsstil* presenteres som et alternativ til Bourdieus livsstilbegrep. Miles sine teorier illustrerer at individualiseringsten også har hatt innflytelse på moderne analyser av ungdomskultur. I del 3.3.2 skal jeg drøfte diskusjoner om klasseteorier og individualiseringsten i konteksten av ungdomsstudier. Her skal jeg blant annet redegjøre for flere studier hvor det har blitt argumentert for at individualiseringstens implikasjoner ikke behøver å utelukke klasseteoretiske perspektiver (Atkinson, 2007; Brannen & Nilsen, 2005; Furlong, 2000, 2012; Furlong & Cartmel, 2007; Nollmann & Strasser, 2007; Rasborg, 2017; Woodman & Wyn, 2016).

3.3.1 Ungdomskultur og livsstil

Begrepet *ungdomskultur* kan betraktes som et bredt begrep som beskriver hvordan unge menneskers kulturelle orientering er ulik de voksnes (Furlong, 2012, s. 151). Særlig i etterkrigstiden utviklet ungdommer sine egne distinkte stiler og forbruksmønstre som atskilte dem fra den voksne befolkningen. Etterspørselen på arbeidsmarkedet etter andre verdenskrig førte til at ungdommer hadde høyere inntekt enn tidligere. Fremveksten av rock 'n roll skapte samtidig nye ungdomsstiler og medieskapt panikk om unges aktiviteter. Mange ungdomsstudier på 1960- og 1970-tallet hadde derfor hovedfokus på ulike *subkulturer*, hvor ungdomskultur ofte ble betraktet som former for motkultur eller sosialt avvik.

Subkulturelle grupper i denne perioden (eksempelvis rockere, «mods», hippier og skinheads) representerte områder hvor ungdommer utøvde klasse- og kjønnsidentiteter (Furlong, 2012, s. 152). Disse representasjonene ble betraktet som kritikk av eksisterende omgivelser. Ulike subkulturer fra midten av 1960-tallet og utover 1970-tallet var protester mot blant annet atomvåpen, rasisme, innvandring og seksuelle normer. Et sentralt verk i studiene av subkulturer er boken *Subculture: The Meaning of Style* av Paul Hebdige (1979). Et av hovedargumentene til Hebdige er at unge mennesker uttrykker motstand mot autoritet gjennom ulike stiler (Miles, 2000, s. 4). Lignende argumenter fremmes av Clarke et al. (1976). Gruppeidentitet uttrykkes visuelt i form av stil, hvor den symbolske bruken av varer impliserer motstand mot andre grupper.

Ulike subkulturer gjenspeilet samtidig de øvrige klassekulturene i samfunnet. Rockemusikken representerte eksempelvis arbeiderklassetradisjoner (Furlong, 2012, s. 155). Furlong (2012, s. 151-152) understreker at ungdomskulturen som vokste frem på 1950-tallet i hovedsak var knyttet til arbeiderklassen. Middelklasseungdom utviklet ikke sin egne distinkte ungdomskultur før midten av 1960-tallet og utover. Videre argumenterer Clarke et al. (1976) for at ulike subkulturer kan betraktes som underkategorier av den øvrige klassekulturen (*parent culture*) de tilhører. Eksempelvis representerer subkulturer i arbeiderklassen den øvrige arbeiderklassekulturen, og kan betraktes som en respons til og motstand mot den dominerende kulturen i samfunnet. Dette eksemplifiseres i Willis (1977) sin studie av britiske arbeiderklassegutter på 1970-tallet, som gjør opprør mot et skolesystem de gjennomskuer som tilrettelagt middelklassens interesser fremfor sine egne. Samtidig fører dette opprøret paradoksalt nok til at deres klasseposisjon blir reproduisert.

Middelklasseungdommenes subkulturer på 1960- og 1970-tallet var derimot forankret i den dominerende kulturen. Selv om motkulturene deres ble møtt med «moralsk panikk» fra voksne, gjenspeilet ungdomskulturen blant middelklassen individualismen som preger den øvrige middelklassekulturen (Clarke et al., 1976, s. 60-62). Videre var deres motkulturer langt oftere av ideologisk eller politisk natur. Middelklasseungdom hadde en lenger overgangsperiode fra å være ung til å bli voksen enn arbeiderklassen, og hadde råd til å «droppe ut av sirkulasjonen» for å utforske nye måter å leve på (Clarke et al., 1976, s. 61). Til sammenligning var arbeiderklasseungdommers fritid strukturert rundt rytmen mellom lørdagskvelder og mandagsmorgener, og kan sammenlignes med det Bourdieu et al. (1995, s. 193) kaller «valget av det nødvendige». Middelklassens motkultur opererte derimot *innenfor* den dominerende kulturen, hvor motstanden ble uttrykt med en «forhandlende» tilnærming. Clarke et al. (1976, s. 60) mener at derfor at middelklassens ungdomskultur bør betraktes som «motkulturelle miljøer» fremfor tydelige definerte subkulturer. Arbeiderklasseungdommer og middelklasseungdommers motkulturer må derfor holdes teoretisk atskilt.

Her kan man altså trekke paralleller med Bourdieus teorier om klasse og livsstil. Videre bruker Clarke et al. (1976) begrepene struktur, kultur og biografier for å beskrive forholdet mellom strukturer og aktører. Strukturer er relasjonene som oppstår mellom klasseposisjoner i møte med samfunnets viktigste institusjoner. Disse posisjonene frembringer relasjoner og erfaringer som danner grunnlaget for hvordan både individuell og kollektiv handling konstrueres. Kulturer formes dermed som en respons til disse sosiale omstendighetene blant ulike sosiale grupper. Biografier formes på det individuelle nivået, og med dette begrepet anerkjenner også Clarke et al. (1976, s. 57) individers handlingskraft. Samtidig mener de at biografier alltid må sees i sammenheng med strukturene og kulturene de utformes innenfor. Her kan man altså se likhetstrekk med habituskonseptet til Bourdieu.

Utover 1980- og 1990-tallet ble derimot slike sammenhenger mellom sosiale klasser og ungdomskultur utfordret (Miles, 2000, s. 5-7). Dette reflekterer underliggende teoretiske trender i samfunnsvitenskapene (som implikasjonene av individualiseringstenen). Blant annet hevder Miles (2000, s. 5) at ordinære ungdommer er normen og at subkulturer har mistet sin betydning. Det viktigste som forener unge mennesker som en gruppe er rett og slett et ønske om å ha det gøy (Miles, 2000, s. 33). Derfor kan ikke en teoretisk modell basert på sosialt avvik forklare hva det betyr å være ung i dag på en adekvat måte. Slike tilnærminger har ofte ført til et bilde av ungdommer som urettmessig har skapt moralsk panikk blant voksne, og undertrykker mange av de faktiske problemene unge mennesker møter (Miles, 2000, s. 5).

Miles (2000, s. 23) drøfter både Bourdieus definisjon av livsstil og Becks individualiseringstese i sin egen analyse av ungdomslivsstiler. Han mener at Bourdieus rammeverk er viktig for å utforske forholdet mellom strukturer og handlingskraft. Miles (2000, s. 26) betrakter livsstil som levde kulturer (*lived cultures*) hvor individer aktivt uttrykker deres identitet i direkte relasjon med deres posisjon i den dominerende strukturen i samfunnet. Samtidig er Miles (2000, s. 58) enig med Beck i at individer i økende grad har blitt løsrevet fra tradisjonelle forpliktelser. To personer med lik sosial bakgrunn kan velge mellom en stor bredde ulike livsstiler. Her understreker Miles særlig hvordan Beck knytter individualiseringsprosessene til forbrukermarkedet. Med dette bruker Miles (2000, s. 127) begrepet *forbrukerlivsstil*, som understreker samspillet mellom strukturer og handlingskraft. Ungdommer kan velge mellom et bredt spekter av livsstiler, men alle disse er underlagt markedet. Forbrukermarkedet er den dominerende strukturen i senmoderniteten.

Dette eksemplifiseres med «rave»-kulturen som vokste frem på 1990-tallet (Miles, 2000, s. 90). Selv om denne kulturen er preget av bruk av illegale rusmidler som MDMA, kan den ikke betraktes som subkultur eller motkultur. «Rave»-musikken har blitt masseprodusert i populærkulturen og handler mest om salg av klær, musikk og andre forbruksvarer. Det samme har skjedd med «punk»-kulturen. Subkulturer og motkulturer blir etter hvert kommersialiserte og en del av kulturindustrien⁴. I det kontemporære samfunnet kan ungdommer altså uttrykke seg ved å velge mellom en stor bredde livsstiler, men alle disse livsstilene kjøpes på markedet i form av musikk, klær og andre kulturelle varer. Miles (2000, s. 32) mener derfor at begrepet «motkultur» er overflødig, og at ungdomskulturer ikke kan betraktes som sosialt avvik. Man kan heller argumentere for at ungdommer aktivt uttrykker de dominerende verdiene i det markedsorienterte samfunnet gjennom deres kulturforbruk.

Diskusjoner om klasse og individualisering preger altså også teorier om ungdomskultur. Jeg har tydeliggjort at man trekke paralleller mellom de subkulturelle teoriene og Bourdieus klasseteori, mens Miles (2000) sitt hovedbudskap virker å være påvirket av individualiseringstesen. Dette gjenspeiler de teoretiske utviklingene i samfunnsvitenskapene de siste tiårene.

⁴ Miles referere til Horkheimer og Adorno sin beskrivelse av kulturindustrien (Miles, 2000, s. 91). «Rave»-kulturen representerer ikke noen form for opprør mot dominerende maktstrukturer. Tvert imot kan den heller betraktes som én av mange ulike forbrukerlivsstiler.

3.3.2 Klasse og individualisering i konteksten av ungdomsstudier

Til tross for at individualiseringstesen også har hatt stor innflytelse innenfor ungdomssosiologi, mener mange ungdomsforskere at klasseteorier fremdeles kan brukes for å beskrive ungdommers livssjanser i senmoderniteten (Furlong, 2012; Furlong & Cartmel, 2007; Woodman & Wyn, 2016). Nedenfor skal jeg drøfte klasse og individualisering i konteksten av ungdomsstudier mer dyptgående.

Atkinson (2007, s. 362-363) drøfter svakheter ved Becks argumenter. Blant annet påpeker han at Beck ikke spesifiserer i hvilken grad klasser har blitt overflødige (Atkinson, 2007, s. 357). I tillegg mener han at det selvmotsigende når Beck skriver at klasser ikke eksisterer, men at sosial ulikhet vedvarer. Videre rammer senmodernitetens risikoer de på bunnen i samfunnet i størst grad. Man kan derfor betrakte risikoer som klassebaserte, strukturelle manifesteringer. De refleksive og individualiserte livserfaringene til den utdannede middelklassen kan ikke tilegnes alle sosiale grupper. Dette kan føre til en form for «middelklassebias» (Rasborg, 2017, s. 236). Rasborg (2017, s. 240-244) mener at Beck, Giddens og Bauman overser sammenhenger mellom individualisering og klasse. Han refererer blant annet til Nollmann og Strasser (2007), som har demonstrert empirisk at graden av individualisering er avhengig av klasseposisjon. Jo høyere man er plassert i klassestrukturen, desto høyere grad av individualisering. Unge menneskers evne til å navigere i den komplekse, individualiserte senmoderniteten kan derfor ha en sammenheng med økonomisk og kulturell kapital. Samtidig ønsker ikke Rasborg (2017, s. 242-244) å avfeie individualiseringstesens implikasjoner.

Med dette mener Furlong og Cartmel (2007, s. 2) at det er riktig at tradisjonelle klassemodeller ikke er fruktbare for å få et helhetlig bilde av den kontemporære distribusjonen av livssjanser. Klassemodeller må ta hensyn til individers ulike livssituasjoner i senmoderniteten. Samtidig kan ressurser til å kunne håndtere risikosamfunnet betraktes som kapital. Woodman og Wyn (2016, s. 167) mener derfor at individualiseringstesen ikke bør betraktes som radikal, og at den ikke utelukker aspekter ved Bourdieus teorier om handling og habitus. Individualiseringstesen brukes for å forstå sosiale skiller i senmoderniteten (Furlong & Cartmel, 2007, s. 3). Sosiale strukturer former fremdeles livssjanser, men disse strukturene har i økende grad blitt obskure. Uforutsigbarheten som preger senmoderniteten kan bare forhandles på det individuelle nivået, selv om gjensidig avhengighet mellom ulike mennesker fremdeles er intakt. Til tross for de økende valgmulighetene for ungdommer, finnes det ikke tilstrekkelig bevis for at strukturelle hindringer har forsvunnet (Furlong & Cartmel, 2007, s. 142). Samtidig er unge mennesker i dag ofte ikke bevisste på kollektive problemer og møter disse problemene som om de var

individuelle. Utilstrekkelighet blir betraktet som individuelle mangler fremfor et resultat av klasseposisjon.

Tilhengere av individualiseringstesen mener at det forekommet en overgang fra normale biografier basert på strukturelle omstendigheter, til valgbiografier, som er mer fragmenterte (Du Bois-Reymond, 1998, s. 65-67). Valgbiografiene skapes ved at unge mennesker selv er aktive, engasjerte og kunnskapsrike aktører. Furlong (2012, s. 44-45) argumenterer derimot for at rekkevidden for å konstruere valgbiografier er påvirket av strukturelle omstendigheter som sosiale klasser. Videre mener Brannen og Nilsen (2005, s. 426) at valgbiografier former individers liv hovedsakelig på det retoriske plan. Ifølge Furlong (2000, s. 133) finnes det i realiteten få valg for en betydelig andel unge mennesker. Siden unge mennesker står ved et veiskille i prosessene for sosial reproduksjon, kan samtidig studier av deres liv avdekke i hvor stor grad betydningen av sosiale strukturer er svekket (Furlong & Cartmel, 2007, s. 3). Ved å undersøke sammenhenger mellom klasse, livsstil og ungdommers alkoholbruk, har dette vært et sentralt teoretisk startpunkt i denne studien.

3.4 Diskusjon og hypoteser

Det teoretiske bakteppet det har blitt redegjort for hittil var startpunktet for å utarbeide de testbare hypotesene som skal undersøkes nærmere i denne studien. Før hypotesene fremlegges, skal jeg gjennomgå tidligere forskning på sammenhenger mellom klasse og alkoholbruk (Brierley-Jones et al., 2014; Pape et al., 2018; Skrobaneck & Kuglstatler, 2019; Wohlfarth & van den Brink, 1998; Østhus et al., 2016). Disse bidragene vil gi et bedre grunnlag for å utforme mine egne hypoteser om forventede sammenhenger. Etterpå skal jeg knytte det teoretiske rammeverket til studiens empiriske kontekst, før jeg drøfter teoretiske implikasjoner av problemstillingene. Deretter fremlegges studiens sentrale, testbare hypoteser. Til slutt skal jeg diskutere andre faktorer som kan påvirke ungdommers alkoholbruk. Dette vil danne grunnlaget for å kartlegge viktige kontrollvariabler som bør inkluderes i analysen.

3.4.1 Tidligere forskning på sammenhenger mellom klasse, livsstil og alkoholbruk

Som nevnt i kapittel 1, er det behov for mer forskning på sammenhenger mellom klasse og alkoholbruk i Norge (Østhus et al., 2016, s. 48). Samtidig påpekes det både i norske og utenlandske studier at eksisterende analyser av klasse og rusbruk har vist tvetydige resultater

(Pape et al., 2018; Skrobanek & Kuglstatte, 2019). Det finnes likevel noen empiriske indikasjoner på at ungdommer i Norge fra lavere sosiale klasser drikker oftere alkohol. Eksempelvis har Pape et al. (2018) undersøkt sammenhenger mellom klasse og norske ungdommers alkoholbruk. Selv om de ikke eksplisitt har en bourdieusk tilnærming, inkluderer de indikatorer som kunne ha vært operasjonaliseringer av kulturell kapital (foreldres utdanningsnivå) og økonomisk kapital (sosioøkonomisk posisjon). Deres analyse indikerer at både lav økonomisk kapital og lav kulturell kapital kan ha en sammenheng med et høyere alkoholkonsum blant norske ungdommer, men foreldres utdanningsnivå ser ut til å være den viktigste forklaringsfaktoren.

Flere studier har demonstrert sammenhenger mellom lav økonomisk kapital og problematisk alkoholbruk (Pape et al., 2018; Wohlfarth & van den Brink, 1998; Østhus et al., 2016). Som nevnt ovenfor, viser Pape et al. (2018) noen indikasjoner på at lav sosioøkonomisk status har en sammenheng med høyere alkoholkonsum blant norske ungdommer. Andre studier viser at lav sosioøkonomisk status er assosiert med både tidligere debutalder og risikofyllt alkoholkonsum (Østhus et al., 2016, s. 28). Det finnes også indikasjoner på at tidlig debutalder har en sammenheng med høyere alkoholkonsum når man blir eldre (Grimsmo, 2009, s. 97). Et høyt alkoholkonsum fra ung alder kan altså ha konsekvenser senere i livet. Eksempelvis viser Wohlfarth og van den Brink (1998) at lav sosioøkonomisk status kan assosieres med høyere sjanse for alkoholisme. Alkoholbruk kan representere en form for selvmedisinering for å redusere stress, angst og depresjon assosiert med lav sosioøkonomisk (Wohlfarth & van den Brink, 1998, s. 56).

Det finnes andre empiriske indikasjoner på at høy kulturell kapital kan ha en begrensende effekt på alkoholbruk. Brierley-Jones et al. (2014) har utført en Bourdieu-inspirert kvalitativ studie hvor de analyserer hvilke assosiasjoner middelklassen har til alkohol. Ut fra sitt empiriske materiale har de kategorisert ulike habitus for alkoholbruk. «Hjemmedrikkere» foretrekker moderat konsum av vin. Alkoholkonsumet beskrives som respektabelt, sofistikert og et symbol for god smak. Formålet med å drikke er å slappe av. «Tradisjonelle drikkere» foretrekker øl og brennevin. Alkohol blir konsumert på barer, utesteder og fester. Formålet med å drikke alkohol er å sosialisere, ha det gøy og bli full. Videre hadde de som var «hjemmedrikkere» i Brierley-Jones et al. sitt empiriske materiale oftere høyere utdannelse enn de «tradisjonelle drikkere» (Brierley-Jones et al., 2014, s. 1071). Etter en bourdieusk logikk burde slike holdninger også reproduseres i familien. Ungdommer fra familier med høy kulturell kapital burde derfor også ha et moderat forhold til alkohol dersom praksis reproduseres i habitus.

Skrobanek og Kuglstatler (2019, s. 144) understreker at det har blitt gjennomført få kvantitative analyser hvor både livsstil, økonomisk og kulturell kapital har blitt inkludert som indikatorer i forklaringsmodeller for bruk av rusmidler. Selv har de undersøkt mulige sammenhenger mellom klasse, livsstil og rusmiddelbruk blant ungdommer i Zurich. Deres analyse viser noen effekter av kapital, men etter å ha kontrollert for andre faktorer, ser livsstil ut til å være den viktigste forklaringsfaktoren for ungdommenes bruk av rusmidler. Det finnes andre indikasjoner på at høykulturell livsstil kan ha en sammenheng med et lavere alkoholbruk, om enn implisitt. Forskjellige alkoholvaner kan betraktes som ulike former for det Huppertz (2015, s. 378-379) kaller «helsemessig livsstil». Ulike typer livsstil kan beskrives som sunne eller usunne ut fra hvilke typer praksiser de består av. Middelklasseforeldre har ofte et ideal om å promotere sunne mat- og drikkevaner ovenfor sine barn. Familiens promotering av sunne eller usunne livsstilspraksiser kan derfor sees i sammenheng med høykulturell og lavkulturell livsstil. Dette underbygger at høykulturell livsstil kan ha en sammenheng med et moderat alkoholbruk, mens hyppig og risikofylt alkoholbruk kan betraktes som en usunn helsemessig livsstil med lavkulturelle assosiasjoner.

Det finnes altså indikasjoner på at livsstil kan være en viktig klassebasert forklaringsfaktor for ungdommers alkoholbruk. Som Skrobanek og Kuglstatler (2019) har jeg også inkludert indikatorer for både økonomisk kapital, kulturell kapital og livsstil i mine forklaringsmodeller. Slik kan studiens primære problemstillinger undersøkes ved å teste i hvilken grad disse indikatorene kan forklare alkoholbruk blant ungdommene som deltok i RuiS.

3.4.2 Teori og empirisk kontekst

Fr studiens testbare hypoteser skal fremlegges, skal jeg drøfte det teoretiske rammeverket opp mot kontekstualiseringen fra kapittel 2. Empiriske undersøkelser bør nemlig kontekstualiseres innenfor tiden og stedet studien ble gjennomført (Brannen & Nilsen, 2005, s. 414). Videre påpeker Roberts (2009, s. 355) at ulike opportunitetsstrukturer ikke bare formes av familiebakgrunn, utdannelse og arbeidsmarkedet, men også sted. Derfor er det viktig å diskutere mulige konsekvenser tiden og stedet det empiriske datamaterialet ble innsamlet på kan ha for analysen.

Som vist i del 2.2, ligger alle skolene som RuiS ble gjennomført på i bygder, som ofte er preget av mer sosial og normativ kontroll enn større byer (Skrobanek et al., 2015, s. 2). Alkoholbruket blant RuiS-deltakerne var også lavere enn det nasjonale nivået i 2015. Dette kan være et tegn

på at alkoholbruk blant ungdommer oftere blir betraktet som sosialt avvik enn i de større byene. Videre var andelen personer med langvarig, høyere utdanning i alle fire kommunene lavere enn i Oslo, mens medianinntekten var høyere. Dersom det ikke er en stor andel som har lav økonomisk kapital i regionen, kan dette føre til økt marginalisering blant ungdommer som kommer fra fattigere familier. Derimot kan det å komme fra en familie med høy kulturell kapital være mer eksklusivt enn steder hvor utdanningsnivået er høyere. På den andre siden kan det føre til at personer med høy kulturell kapital nedtoner denne kapitalen ovenfor andre. Jarness og Friedman (2017, s. 23) mener at privilegerte personer kan tjene på en forsiktig selvrepresentasjon i land med sterke egalitære verdier, slik som Norge. Det kan være særlig aktuelt i bygder og småbyer med større normativ kontroll. Med dette kan man argumentere for at det er spesielt interessant å undersøke sammenhenger mellom klasse, livsstil og alkoholbruk blant ungdommer i denne regionen.

Studiens empiriske kontekst har samtidig vært viktig for å operasjonalisere livsstilskonseptet til Bourdieu. Ifølge Bourdieu (1984) blir blant annet opera, teater og klassisk litteratur betraktet som viktige former for høykultur. På den andre siden påpeker han at forskjellige aktiviteter kan gå fra å være adelige til folkelige, eller fra å være folkelige til adelige, ved ulike tidspunkt (Bourdieu et al., 1995, s. 32-33). Derfor kan man også anta at ulike oppportunitetsstrukturer påvirker hvilke praksiser som kan regnes som høykulturell og lavkulturell livsstil til ulike tider og på forskjellige steder. Fritidstilbudene som faktisk finnes i regionen, har trolig innflytelse på livsstilspraksisene. Hovedbudskapet til Bourdieu et al. (1995, s. 76) synes likevel å være at livsstil kan ordnes i et mønster som svarer til ulike posisjoner i det sosiale rommet. Med andre ord er den viktigste forutsetningen at ulike mengder økonomisk og kulturell kapital samsvarer med ulike typer livsstil.

For å besvare den sekundære problemstillingen, altså i hvilken grad kapital kan forklare livsstil, ble datasettet undersøkt på en eksplorerende måte. I RuiS-datasettet finnes en rekke variabler som måler deltakelse på ulike fritidsaktiviteter. Disse variablene ble brukt som proxy for livsstil. Sammenhenger mellom ulike fritidsaktiviteter, og sammenhenger mellom fritidsaktiviteter og kapital, ble undersøkt empirisk før forklaringsmodellene for alkoholbruk ble utarbeidet. Dette kunne være veiledende for å operasjonalisere høykulturell og lavkulturell livsstil.

Det skal tydeliggjøres i del 5.1.3 at det ikke var lett å operasjonalisere Bourdieus livsstilbegrep. Derfor har begrepene «organisert fritid» og «uorganisert fritid» blitt brukt som et supplement til begrepene høykultur og lavkultur. Dette har vært nyttig for å beskrive, analysere og drøfte

livsstilspraksisene i denne studien. Tidligere studier har vist at barn fra middelklassen oftere deltar på organiserte fritidsaktiviteter enn barn fra arbeiderklassen (Sjödín & Roman, 2018, s. 766). I tillegg finnes det tegn på at ulike organiserte fritidsaktiviteter har en positiv effekt på unges skoleengasjement og akademiske prestasjoner (Eccles, Barber, Stone & Hunt, 2003, s. 883). Videre påpeker Skrobanek og Kuglstatter (2019, s. 146) at det finnes indikasjoner på at ungdommer med mye uorganisert fritid oftere bruker rusmidler.

Samtidig spesifiseres det at ikke alle organiserte fritidsaktiviteter er former for høykulturell livsstil, eller at alle uorganiserte fritidsaktiviteter er lavkulturelle. Det er uklart i hvor stor grad organiserte fritidsaktiviteter er klassebetingende i Norge. Ifølge Sjödín og Roman (2018, s. 776) har empiriske studier vist mindre tydelige klasseskiller i skandinaviske land sammenlignet med andre land. Eksempelvis viser Stefansen, Smette og Strandbu (2016, s. 171) at foreldre i Norge på tvers av klasser betrakter organiserte sportsaktiviteter som en viktig del av barnas oppvekst. Sjödín og Roman (2018, s. 777) sitt empiriske materiale indikerer likevel at middelklasseforeldre ofte engasjerer barna sine i flere organiserte aktiviteter enn arbeiderklasseforeldre. Siden fritidsaktiviteter ble brukt som proxy for livsstil, ble det samtidig mulig å undersøke sammenhenger mellom klasse og organiserte fritidsaktiviteter.

Denne analysen har også blitt avgrenset til å omhandle alkoholbruk generelt. Med Bourdieus teorier som bakteppe kunne det vært interessant å utforske sammenhenger mellom klasse og ungdommers bruk av ulike alkoholtyper. Slik kunne man eksempelvis ha undersøkt om preferanser for vin fremfor øl kan forklares ut fra kapital og livsstil. Samtidig har jeg argumentert for at ungdomskultur er et særegent fenomen som ikke er vektlagt i Bourdieus teorier om kultur. I tillegg har jeg klargjort at empirisk kontekst er viktig i en gitt studie. Disse faktorene mener jeg gjør det uproblematisk å gjennomføre en Bourdieu-inspirert analyse uten å skille mellom ulike alkoholtyper. Eksempelvis påpeker Bye (2014, s. 98) at vin ikke er en særlig utbredt ungdomsdrikk i Norge. Dette underbygges også av det empiriske datamaterialet. I RuiS-datasettet er det i stor grad en egen gruppe som har svart at de drikker alkohol ofte, uavhengig av alkoholtype.

3.4.3 Teoretiske refleksjoner

Det er viktig å klargjøre de teoretiske implikasjonene av problemstillingene i denne studien. Selv om målet med de to primære problemstillingene er å teste i hvilken grad konseptene kapital og livsstil kan forklare norske ungdommers alkoholbruk, kan ikke undersøkelsen av disse

problemstillingene besvare om Bourdieus teorier kan brukes for å beskrive aspekter ved det norske samfunnet eller ikke. Det ble tross alt tydeliggjort i del 2.1 at det ikke er uvanlig at ungdommer i Norge drikker alkohol. Derfor er det mulig mengden alkohol ungdommer drikker ikke har en sammenheng med klasse. Fraværet av slike sammenhenger betyr altså ikke at Bourdieus teorier om habitus, kapital og livsstil ikke kan beskrive andre trekk ved det norske samfunnet. Slik sett vil de to primære problemstillingene først og fremst angå i hvilken grad ungdommers alkoholbruk kan forklares av klassebaserte faktorer, med Bourdieus klasseteori som utgangspunkt.

Eventuelle sammenhenger mellom klasse, livsstil og ungdommers alkoholbruk vil samtidig ha implikasjoner for ungdomssosiologiske teorier. Dersom det er en sammenheng mellom lavere klasseposisjoner og alkoholbruk blant ungdommer, kan alkoholbruket betraktes som en form for klassebasert motkultur. Grimsmo (2009, s. 101) påpeker at det å debutere med alkohol før det er lovlig kan være en form for protest mot autoriteter i ulike subkulturer. Siden det er ulovlig å drikke alkohol for personer under 18 år i Norge, kan man betrakte alkoholbruk blant ungdommer som en form for sosialt avvik. Som nevnt i del 3.4.2 kan det muligens være tilfellet i enda større grad i bygder og småbyer. Fraværet av slike sammenhenger vil derimot underbygge Miles (2000) sin kritikk av subkulturelle tilnærminger. Med Miles (2000) sine teorier som bakteppe, kan man ikke betrakte rusmiddelbruk blant ungdommer som klassebasert subkultur eller motkultur. Selv om han hovedsakelig drøfter «rave»-kulturen og bruk av MDMA for å eksemplifisere dette, impliserer hans argumentasjon også at alkoholbruk blant ungdommer ikke kan betraktes som sosialt avvik. Her kan man ta i betraktning kontekstualiseringen det ble gjort rede for i del 2.1. Det er en sterk, kollektiv drikkekultur i Norge, og det er ikke uvanlig at norske ungdommer drikker alkohol. Pedersen (2015, s. 21) argumenterer for at det muligens er *fraværet* av alkoholbruk som kan regnes som sosialt avvik i Norge, hvor det å debutere sent med alkohol kan knyttes til mindre sosiale nettverk, ensomhet og senere seksualdebut.

Den sekundære problemstillingen angår i hvilken grad Bourdieus teorier kan forklare livsstilspraksisene blant ungdommene i denne studien. Som nevnt i del 3.1.2 er sammenhenger mellom klasse og livsstil et av de mest fundamentale aspektene ved Bourdieus klasseteori. Denne problemstillingen impliserer derfor en mer direkte test av Bourdieus teorier enn de primære problemstillingene. Fraværet av slike sammenhenger vil antyde at ulike livsstiler er individualiserte og at klasse har liten betydning for valg av livsstil. Dette vil i så fall underbygge individualiseringstesens. Som nevnt argumenterer Beck (1992, s. 91-92) for at tradisjonell

stratifikasjon basert på status og livsstil ikke beskriver senmoderniteten på en adekvat måte. Ved å undersøke om det finnes slike sammenhenger eller ikke, kan denne studien også være et bidrag til diskusjonene i *skarpenesdebatten*, som det ble redegjort for i del 3.1.3. Som nevnt mener Skarpenes (2007, s. 546) at det er lite som tyder på at det finnes en legitim høykultur i Norge.

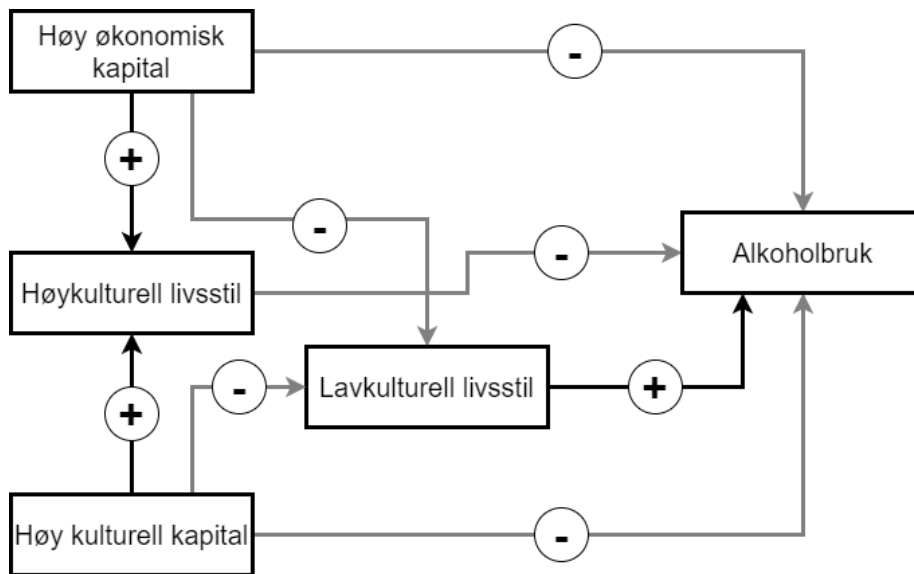
I tillegg kan undersøkelser av den sekundære problemstillingen bidra til diskusjoner om klasse og individualisering i ungdomssosiologi. Som nevnt i del 3.3.1 mener Clarke et al. (1976) at ungdommer uttrykker sin gruppetilhørighet i form av stil. Videre er de ulike subkulturene og motkulturene forankret i den øvrige klassekulturen. Her kan man trekke paralleller til Bourdieus teorier ved at ulike typer stil knyttes til klassestrukturen i samfunnet, og brukes for å markere avstand til de som står utenfor gruppen man selv tilhører. Sammenhenger mellom klasse og livsstil vil derfor underbygge subkulturelle tilnærminger til ungdomskultur. Fraværet av slike sammenhenger vil derimot underbygge Miles (2000) sine teorier om forbrukerlivsstiler, hvor ulike livsstiler blant ungdommer betraktes som heterogene, individualiserte og kommersielle. Videre vil dette underbygge at valgbiografier bedre kan forklare livsstilspraksisene blant ungdommene. Dette innebærer at ungdommer kan betraktes som engasjerte og aktive aktører som selv former sine individuelle ideniteteter fra en stor bredde valgmuligheter.

3.4.4 Hypoteser

Målet med denne studien er altså å teste i hvor stor grad Bourdieus konsepter økonomisk kapital, kulturell kapital og livsstil kan forklare alkoholbruk blant norske ungdommer. I lys av de to primære problemstillingene i denne studien er de mest sentrale forklaringsvariablene økonomisk kapital, kulturell kapital og livsstil⁵. Figur 3.1 viser den forventede sammenhengen mellom kapital, livsstil og alkoholbruk. Nedenfor har også fire hypoteser blitt utformet på grunnlag av de forventede sammenhengene. Disse hypotesene forutsetter at Bourdieus teorier kan forklare ungdommenes alkoholbruk.

⁵ Dette er teoretiske variabler. I del 5.1 skal jeg gjøre rede for hvordan disse teoretiske begrepene har blitt operasjonalisert i analysen.

Figur 3.1: Forventet sammenheng mellom økonomisk kapital, kulturell kapital, livsstil og ungdommers alkoholbruk.

De forventede sammenhengene som illustreres i figur 3.1 kan også uttrykkes som følgende hypoteser:

- **Hypotese 1:** Høyere økonomisk kapital fører til lavere sannsynlighet for at ungdommer ofte drikker alkohol.
- **Hypotese 2:** Høyere kulturell kapital fører til lavere sannsynlighet for at ungdommer ofte drikker alkohol.
- **Hypotese 3:** Høykulturell livsstil fører til lavere sannsynlighet for at ungdommer ofte drikker alkohol.
- **Hypotese 4:** Lavkulturell livsstil fører til høyere sannsynlighet for at ungdommer ofte drikker alkohol.

På grunnlag av teori og tidligere forskning, forventes det at både høy økonomisk kapital og høy kulturell kapital er assosiert med lavere sannsynlighet for at ungdommer drikker alkohol ofte. Det forventes også at høykulturell livsstil skal føre til lavere sannsynlighet, mens det forventes at lavkulturell livsstil fører til høyere sannsynlighet for at de drikker ofte. Ved å teste disse hypotesene vil det være mulig å undersøke i hvilken grad klassebaserte faktorer (med Bourdieus klasseteori som utgangspunkt) kan forklare alkoholbruket.

Etter en bourdieusk logikk burde det også være en sammenheng mellom kapital og livsstil. Figur 3.1 viser også denne forventede sammenhenger. Man kan se at noe av effekten av økonomisk og kulturell kapital på alkoholbruk burde gå via livsstil.

På grunnlag av Bourdieus teorier har følgende hypoteser om sammenhenger mellom kapital og livsstil blitt utarbeidet⁶:

- **Hypotese A:** Høy kulturell kapital har en sammenheng med høykulturell livsstil.
- **Hypotese B:** Lav kulturell kapital har en sammenheng med lavkulturell livsstil.
- **Hypotese C:** Høy økonomisk kapital har en sammenheng med høykulturell livsstil.
- **Hypotese D:** Lav økonomisk kapital har en sammenheng med lavkulturell livsstil.

Hypotese A – D er avledet fra den sekundære problemstillingen: «I hvilken grad kan økonomisk og kulturell kapital forklare norske ungdommers livsstil?» Påstandene i disse hypotesene er forutsetninger som burde være til stede dersom Bourdieus teorier stemmer. Som nevnt i del 3.4.2, har slike sammenhenger blitt utforsket i RuiS-datasettet på en eksplorerende måte.

Hypotesene som har blitt fremlagt i denne delen er direkte avledet fra problemstillingene i studien. Før jeg redegjør for metodene som ble brukt for å teste hypotesene og besvare studiens problemstillinger, skal jeg drøfte andre faktorer som kan forklare alkoholbruk blant ungdommer. I del 3.4.5 skal jeg fremlegge ytterligere seks hypoteser på grunnlag av disse konkurrerende forklaringsfaktorene.

3.4.5 Andre faktorer som kan forklare ungdommers alkoholbruk

I del 3.4.2 understrekte jeg at det ikke er uvanlig at ungdommer drikker alkohol i Norge, og at det finnes en sterk, kollektiv drikkekultur (Pedersen, 2015, s. 59). Slik kan det å *ikke* drikke alkohol anses som sosialt avvik. Dette kan være et tegn på at ungdommers alkoholbruk kan ha en viktigere sammenheng med sosial kapital enn med økonomisk og kulturell kapital. Flere andre studier har også belyst sammenhenger mellom sosial kapital og alkoholbruk (Demant & Järvinen, 2011; Lindström, 2005; MacArthur, Jacob, Pound, Hickman & Campbell, 2017). Derfor ble sosial kapital ansett som en viktig bourdieusk forklaringsfaktor å kontrollere for i analysen.

⁶ Forventede sammenhenger mellom kapital og livsstil er formulert som separate hypoteser fordi de ikke angår ungdommers alkoholbruk. Derfor har de blitt kalt hypotese A – hypotese D i stedet for å bli nummerert som de andre hypotesene.

Det finnes noen indikasjoner på at høy sosial kapital kan virke begrensende på ungdommers alkoholkonsum. Holdninger til alkohol blant ungdommer er i stor grad påvirket av holdningene i vennegjengene deres (MacArthur et al., 2017, s. 43). Så lenge det ikke er sosialt akseptert å bli altfor full i vennegjengen, kan høy sosial kapital føre til mindre risikofylt alkoholbruk. Samtidig er det mange indikasjoner på at både tilegnelse og opprettholdelse av sosiale nettverk kan forekomme ved å drikke alkohol (MacArthur et al., 2017, s. 38). Ved å ta i betraktning drikkekulturen i Norge, og faktumet at det ikke er uvanlig at ungdommer drikker alkohol, har følgende hypotese blitt utarbeidet:

- **Hypotese 5:** Høy sosial kapital fører til høyere sannsynlighet for at ungdommer ofte drikker alkohol.

Videre mener psykologen Erik Erikson at ungdomstiden er en sentral periode i overgangen fra å være barn til å bli voksen, hvor positiv utvikling av identitet er essensielt (Erikson, 1968, s. 131). Dersom man ikke mestrer dette, kan det føre til at man utvikler et dårlig selvbilde. Erikson (1968) beskriver åtte stadier i livet bestående av ulike personlighetskonflikter. I ungdomstiden (12 – 18 år) er den primære konflikten «identitet mot rolleforvirring» (Erikson, 1968, s. 131). Derfor er ungdommer ofte opptatt av hvordan de fremstilles i andres øyne. Ofte vil de heller delta i handlinger som betraktes som skamfulle blant eldre enn handlinger som betraktes som skamfulle av seg selv eller jevnaldrende (Erikson, 1968, s. 128-130). Dette kan også sees i sammenheng med alkoholbruk. Grimsmo (2009, s. 101) påpeker at ungdommer med lav selvtillit kan devaluere samfunnsnormer for å beskytte selvaktelsen. Slik kan det å drikke alkohol gi en følelse av gruppetilhørighet blant ungdommer med lav selvtillit. Motsatt kan man anta at et godt selvbilde har en sammenheng med å drikke mindre alkohol. Følgende hypotese har blitt formulert:

- **Hypotese 6:** Jo bedre selvbilde ungdommer har, desto lavere sannsynlighet for at ungdommer ofte drikker.

Videre er familien en essensiell kilde til stabilitet i unge menneskers liv (Furlong, 2012, s. 100-102). Den gir unge mennesker et viktig grunnlag i livet, og er en kilde til å lære seg hva de kommer til å møte i samfunnet utenfor hjemmet. Familiemiljøet kan bidra til å forberede unge mennesker til å bli selvsikre og kompetente sosiale aktører, men kan også produsere dårlig tilpassede individer som vanskelig kan organisere livene sine eller relatere til andre. Her er det også viktig å ta i betraktning at senmoderniteten er preget av at familiestrukturer har blitt forandret. Selv om kjernefamilien fremdeles ikke kan betraktes som uvanlig, har den en mindre

viktig posisjon enn den hadde før. Mange ungdommer i dag bor bare med én av foreldrene sine. For noen ungdommer kan dette ha negative konsekvenser. Ifølge Gustavsen, Nayga Jr og Wu (2016, s. 483) øker sannsynligheten for at ungdommer har et høyt alkoholkonsum dersom foreldrene deres er skilte. Dette forklares ved at foreldres skilsmisse kan føre til økt stress blant unge, som igjen kan lede til risikofylt oppførsel for å håndtere dette stresset. Derfor vil det være viktig å kontrollere for effekten av foreldres sivilstatus.

- **Hypotese 7:** Å ha foreldre som ikke bor sammen fører til høyere sannsynlighet for at ungdommer ofte drikker alkohol.

Som nevnt kan også foreldres forhold til alkohol ha stor innflytelse på ungdommers holdninger til alkohol (MacArthur et al., 2017, s. 31). Etter habituslogikken burde praksis reproduceres i familien. Samtidig kan holdninger til alkohol muligens reproduseres i familien uten at dette er en klassebetinget forklaringsfaktor. Derfor er det viktig å kontrollere for foreldres alkoholbruk. Man kan anta at ungdommer som har foreldre som ofte drikker alkohol oftere drikker alkohol selv, uavhengig av klasseposisjon. Med dette har følgende hypotese blitt utarbeidet:

- **Hypotese 8:** Jo oftere foreldrene deres drikker alkohol, desto høyere sannsynlighet for at ungdommer ofte drikker alkohol.

Til slutt har også kjønn og alder blitt inkludert som viktige kontrollvariabler. Empiriske studier har vist at unge gutter drikker oftere alkohol enn unge jenter i nesten alle land (Järvinen et al., 2007, s. 66). Jenter drikker også mindre enn gutter når de først drikker. Samtidig påpeker Järvinen et al. (2007, s. 66-67) at disse kjønnsforskjellene ikke blir tydelige før senere i ungdomstiden. Blant de yngste ungdommene er det ikke uvanlig at jenter drikker oftere, fordi de blir moden tidligere enn gutter. Likevel viser de fleste studier at unge gutter generelt ruser seg oftere enn unge jenter (Skrobanek & Kuglstatler, 2019, s. 147).

- **Hypotese 9:** Å være gutt øker sannsynligheten for at ungdommer ofte drikker alkohol.

Det også viktig å kontrollere for alder i studier av faktorer som påvirker rusmiddelbruk (Skrobanek & Kuglstatler, 2019, s. 147). De eldste på videregående skole er nær eller kan være fylt 18 år, som er aldersgrensen for kunne å kjøpe øl, vin og rusbrus (men ikke brennevin) på butikker, barer og vinmonopolet. Derfor kan man anta at det er vanligere at en tredjeklassing på videregående drikker alkohol enn en som går første året på ungdomsskolen.

- **Hypotese 10:** Jo eldre ungdommer er, desto høyere sannsynlighet for at de ofte drikker alkohol.

Dermed har jeg utarbeidet ti hypoteser om faktorer som muligens påvirker ungdommers alkoholbruk (hypotese 1 – 10). I tillegg presenterte jeg fire hypoteser om forventede sammenhenger mellom kapital og livsstil (hypotese A – D). De fire første hypotesene er avledet fra de to primære problemstillingene. De seks siste har blitt utarbeidet for å kontrollere for andre faktorer som kan påvirke ungdommers alkoholbruk. Hypotese A – D har derimot blitt avledet fra den sekundære problemstillingen.

I kapittel 5 presenteres resultatene fra de statistiske analysene som har blitt gjennomført for å besvare problemstillingene. Her skal altså hypotesene som har blitt fremlagt i dette kapitlet testes. I kapittel 6 drøftes resultatene opp mot det teoretiske og empiriske bakteppet det har blitt redegjort for hittil. Med andre ord skal resultatene drøftes opp mot problemstillingene og den analytiske rammen som var inspirasjonen for å gjennomføre studien. Aller først skal det redegjøres for RuiS-datasettet og metodene som har blitt brukt for å teste hypotesene og besvare problemstillingene.

4) Metode

4.1. RuiS-datasettet

For å besvare problemstillingene i denne studien ble datasettet fra Rusundersøkinga i Sogn (RuiS) benyttet. RuiS ble gjennomført i 2015 i samarbeid mellom Høgskulen i Sogn og Fjordane (HiSF) og politiet i Sogndal. Undersøkelsen var en tverrsnittstudie. Med andre ord ble enhetene kun observert på ett tidspunkt (Skog, 2015, s. 71). Politiet besøkte klassene, informerte om prosjektet og gjennomførte undersøkelsen. Foreldre ble også informert om prosjektet, og de fikk mulighet til å reservere seg mot at barna deres skulle være med. HiSF hadde ansvaret for å analysere datamaterialet.

Etter at undersøkelsen var gjennomført, ble det utarbeidet en rapport på grunnlag av datamaterialet (Skrobanek et al., 2015). Formålet var å kartlegge hvordan ungdommer i Sogndal, Leikanger, Vik og Luster tenker om blant annet skole, fritid, rusmiddelbruk, forhold til seg selv og andre. I RuiS-datasettet finnes mange ulike variabler som måler ungdommenes selvrapporterte bruk av ulike typer alkohol, tobakk og andre rusmidler. I tillegg er flere andre variabler inkludert i datasettet som var relevante for min egen studie. Blant annet finnes det indikatorer som kan brukes for å operasjonalisere økonomisk og kulturell kapital. Det er også en rekke variabler som måler hyppigheten av deltakelse på ulike fritidsaktiviteter. Disse variablene kunne brukes som proxy for å operasjonalisere ulike livsstilspraksiser. I datasettet finnes også andre variabler som kunne brukes for å kontrollere for de konkurrerende forklaringsfaktorene det ble redegjort for i del 3.4.5.

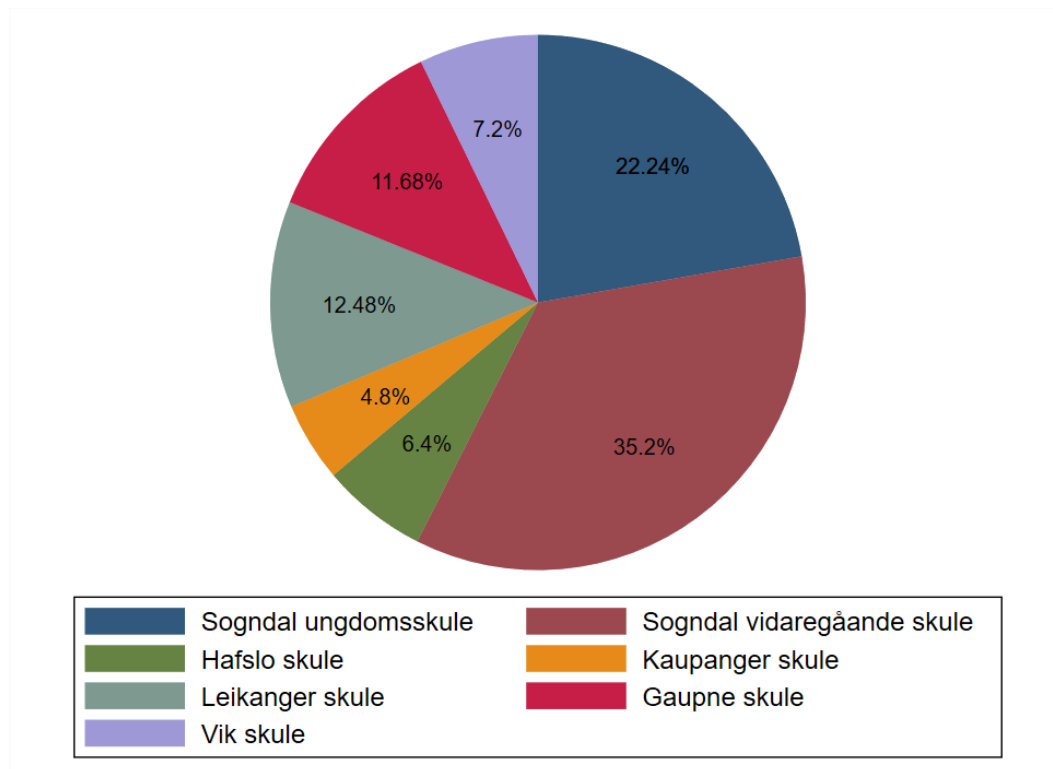
Variablene i datasettet er navngitt ut fra nummereringene av spørsmålene i spørreskjemaet. Derfor har de navn som Q1, Q2, Q3 og så videre. For å gjøre analysene mine lettere å lese, har jeg navngitt variablene slik at de bedre beskriver hva spørsmålet angår. Samtidig har jeg også beholdt de opprinnelige variabelnavnene (altså nummereringene) fra datasettet i parentes. Slik er det mulig for leseren å raskt finne spørsmålene i spørreskjemaet⁷.

⁷ Spørreskjemaet fra RuiS er vedlagt som vedlegg 1.

4.1.1 Utvalg og enheter

Totalt 627 respondenter deltok i undersøkelsen. 48% var jenter og 52% var gutter. Respondentene var elever enten på Sogndal videregående skule (N=220), Sogndal ungdomsskule (N=139), Leikanger ungdomsskule (N=78), Gaupne skule (N=73), Vik skule (N=45), Hafslo skule (N= 40) eller Kaupanger skule (N=30). Med andre ord gikk respondentene på sju ulike skoler i de fire kommunene⁸. Figur 4.1 viser den prosentmessige fordelingen på de ulike skolene.

Figur 4.1. Fordeling av respondenter på ulike skoler i RuiS-datasettet (prosent).

Det ble ikke spurt etter alder i spørreskjemaet, men respondentene ble spurt hvilket klassetrinn de gikk på. Blant ungdomsskoleelevene var 53% fra 8. klassetrinn, mens 47% var fra 10. klassetrinn. 90% av videregåendelevne som deltok i undersøkelsen gikk første året, mens 9% gikk tredje året. Med andre ord kan man anta at de fleste respondentene var mellom 13 og 18 år. Med mindre de hadde gyldig fravær, deltok alle elevene fra hver skoleklasse.

⁸ Sogndal videregående, Sogndal ungdomsskule og Kaupanger skule i Sogndal, Leikanger ungdomsskule i Leikanger, Vik skule i Vik, Hafslo skule og Gaupne skule i Luster.

Siden utvalget består av respondenter fra hele skoleklasser i et begrenset geografisk område, er ikke utvalget trukket som et enkelt sannsynlighetsutvalg. Med andre ord bør dette regnes som en populasjonsstudie, hvor utvalget er hele populasjonen. Generaliseringsmuligheter skal drøftes nærmere i del 4.4.2.

4.1.2 Variabler for alkoholbruk og valg av metode

Det var nødvendig å ha et mål på alkoholbruk som kunne være avhengig variabel i analysen. Denne avhengige variabelen kunne så brukes for å teste effekten av de ulike forklaringsfaktorene på ungdommenes alkoholbruk (hypotese 1 – 10). I RuiS-datasettet finnes fire variabler hvor respondentene har svart hvor ofte de drikker øl, vin, brennevin og rusbrus. Tabell 4.1 viser en oversikt over disse fire variablene.

Tabell 4.1. Variabler for alkoholbruk i RuiS-datasettet. Hvor ofte respondentene drikker ulike alkoholtyper (prosent, avrundet).

	Øl (Q36_4)	Vin (Q36_5)	Brennevin (Q36_6)	Rusbrus (Q36_7)
1 = Aldri	66	81	69	72
2 = Sjeldnere enn hver mnd	16	11	14	12
3 = 1 gang i mnd	8	5	8	9
4 = 2-3 ganger i mnd	8	2	7	5
5 = Hver uke/oftere	1	0	1	1
Frafall	1	1	2	1

N = 627

Man kan se at få respondenter har svart at de drikker alkohol hver uke eller oftere. De fleste drikker aldri alkohol, og vin drikkes aller minst. Hele 81% av respondentene drikker aldri vin. Kun 0,3% drikker vin hver uke eller oftere. Øl drikkes oftest, men flertallet drikker heller aldri øl. Det var ønskelig å bruke disse fire variablene for å måle generelt alkoholbruk⁹.

⁹ Det ble forsøkt å konstruere en indeks med disse fire variablene og bruke lineær regresjon. Modellene oppfylte ikke kravene om homoskedastisitet og normalfordelte restleddvariasjoner, som er blant forutsetningene i lineære regresjonsmodeller (Skog, 2015, s. 236). Ved provisoriske undersøkelser ble også ordinal logistisk regresjon forsøkt med de fire variablene i separate modeller, men disse modellene fikk problemer med manglende konvergens når relevante forklaringsvariabler ble lagt til. Dette problemet oppstår når det er svært få eller ingen observasjoner i enkelte celler på variabler som brukes i analysen. En løsning er å slå sammen og kombinere kategorier på variablene (Allison, 2008, s. 7).

Binær logistisk regresjon med en dummyvariabel som avhengig variabel ble ansett som den beste metoden for å teste hypotese 1 – 10. Ved å ta utgangspunkt i de fire variablene i tabell 4.1, ble det kodet én enkelt dikotom variabel med verdiene 0 og 1. Alle som har svart at de drikker minst én av alkoholtypene i tabell 4.1 én gang i måneden eller oftere ble kodet som 1. Med andre ord ble respondentene som hadde verdiene 3, 4 eller 5 på minst én av de fire variablene kodet som 1, mens resten ble kodet som 0. Dette ble da en indikator for alkoholbruk, som måler det å drikke alkohol ofte eller ikke. Mer bestemt måler den avhengige variabelen det å drikke alkohol én gang i måneden eller oftere fremfor å drikke alkohol sjeldnere enn én gang i måneden eller aldri. I del 5.1.1 skal sammenhengene mellom de fire variablene for alkoholtyper, og den omkodede dikotome avhengige variabelen, beskrives i mer detalj. I del 5.1.2 og del 5.1.3 skal det gjøres rede for variabler som ble brukt som operasjonaliseringer av økonomisk kapital, kulturell kapital og livsstil.

Statistikkprogramvaren STATA ble brukt for å gjennomføre alle statistiske analyser. Både korrelasjonsanalyser, krysstabellanalyser og faktoranalyser ble brukt for å utforske datasettet. Disse metodene skal blant annet brukes for å presentere deskriptiv statistikk over de relevante variablene i analysen. I tillegg skal faktoranalyser og krysstabellanalyser brukes for å undersøke livsstilspraksiser og sammenhenger mellom kapital og livsstil. Disse to metodene skal altså brukes for å besvare den sekundære problemstillingen. Deretter skal hypotese 1 – 10 testes med logistiske regresjonsanalyser. Det vil danne grunnlaget for å besvare de to primære problemstillingene i denne studien. I resten av kapittel 4 skal det redegjøres for metodene som har blitt brukt. Aller først jeg drøfte frafall og uteliggere i RuiS-datasettet.

4.1.3 Frafall og uteliggere

RuiS-datasettet inneholdt sentrale variabler for denne studien, og ble derfor ansett som et ideelt datasett for å besvare problemstillingene mine. Samtidig var det utfordringer med et substansielt frafall på enkelte variabler. Frafall er ikke uvanlig ved spørreundersøkelser, og kan være problematisk fordi det kan føre til feilaktige estimater (Royston & White, 2011, s. 1). I RuiS-datasettet har omtrent en tredjedel av respondentene svart «vet ikke» om foreldrenes høyeste utdanningsnivå. Tatt i betraktning Bourdieus teorier om habitus og kulturell kapital, var foreldres utdanningsnivå ansett en viktig indikator i analysen.

Det finnes imidlertid flere metoder for å håndtere problemer med frafall. Man kan eksempelvis gjennomføre en *complete-case analysis* (CCA) hvor man ikke inkluderer observasjonene som

mangler (White & Carlin, 2010, s. 41). Problemet med denne fremgangsmåten er at man mister mye informasjon, fordi enheter som har frafall på én variabel ekskluderes fullstendig fra analysen. En tommelfingerregel er at man kan akseptere et frafall som er <5% (Jakobsen, Gluud, Wetterslev & Winkel, 2017, s. 164). Frafallet på variablene for foreldres utdanningsnivå i RuiS-datasettet er altså betydelig større enn det akseptable frafallet. Med dette ble antall observasjoner redusert drastisk, som kan føre til feilaktige estimater.

En populær måte å håndtere frafall på er *multiple imputation by chained equations* (MICE). Hovedkonseptet ved denne metoden er å bruke de observerte dataenes fordeling for å estimere et sett plausible verdier for observasjonene som mangler (White, Royston & Wood, 2011, s. 377). Dette ble forsøkt, men for at de imputerte modellene skulle konvergere, var det nødvendig å slå sammen svært mange celler på de uavhengige variablene. I tillegg kan man ikke uten videre gjennomføre postestimering som *goodness of fit*-tester når man bruker modeller med MICE (StataCorp., 2016, s. 9, 77). MICE-modeller er også problematiske dersom frafallet ikke er helt tilfeldig, som er en forutsetning som ikke kan testes.

Løsningen ble å prioritere å utforme CCA-modeller på en best mulig måte. Ifølge Ringdal (2007, s. 234) kan man vurdere å inkludere «vet ikke» som en gyldig verdi i analysen. Dette ble gjort på variablene for foreldres utdanningsnivå, slik at flest mulig observasjoner kunne beholdes. Det ble ansett som den beste løsningen å håndtere frafallet. Ved å gjennomføre analysene på denne måten, hadde ingen variabler et frafall som var >5%.

«Uteliggere» (*outliers*) kan også føre til problemer i statistiske analyser (Skog, 2015, s. 249). Dette er observasjoner som er svært avvikende og kan få sterk innvirkning på de estimerte regresjonskoeffisientene. Slike problemer må håndteres ut fra årsaken til avviket. Dersom det er feil i dataene, kan man ekskludere de aktuelle observasjonene. Dersom det ikke er feil i dataene, kan det derimot være villende å ikke inkludere dem i analysen. Datamatriksen i STATA viser oversikt over enheter, variabler og verdier. Her får man altså en oversikt over de (anonymiserte) svarene respondentene har gitt på de ulike spørsmålene i spørreskjemaet. Denne matrisen ble utforsket grundig for å kartlegge om enkelte respondenter hadde motstridende eller urealistiske svar.

Én respondent ble betraktet som en uteligger i den opprinnelige rapporten til Skrobanek et al. (2015, s. 4). Vedkommende hadde svart at hen hadde prøvd alle rusmidler det ble spurt om. Samtidig var det ikke tegn på at denne respondenten hadde svart useriøst på andre spørsmål i undersøkelsen. Det ble heller ikke avdekket noen andre «ekstreme» svar i datasettet blant noen

andre respondenter. Eksempelvis hadde det vært mistenksomt om noen hadde svart at de ofte deltar på alle fritidsaktiviteter det ble spurt om, men slike fordelinger ble ikke funnet i datamatriksen. Derfor valgte jeg å ikke utelukke noen observasjoner fra datasettet i forkant av analysene.

4.2 Tabellanalyse, korrelasjonsanalyse og faktoranalyse

Som nevnt i del 4.1.2, ble binær logistisk regresjonsanalyse brukt for å teste hypotesene om faktorer som påvirker alkoholbruk. Dette kunne danne grunnlag for å besvare de to primære problemstillingene i studien. Samtidig var også faktoranalyser og krysstabellanalyser viktige verktøy for å besvare den sekundære problemstillingen. I tillegg ble tabellanalyser og korrelasjonsanalyser brukt for å få oversikt over alle relevante variabler og presentere deskriptiv statistikk over dem.

Først skal jeg gjennomgå prinsippene ved både endimensjonale tabellanalyser og krysstabellanalyser. Deretter skal jeg beskrive grunnleggende prinsipper ved korrelasjonsanalyse. Etterpå skal jeg redegjøre for de viktigste aspektene ved eksplorerende faktoranalyse (EFA) og samtidig klargjøre hvorfor dette var en nyttig metode i denne studien. Til slutt beskrives bakgrunnen for å konstruere indekser i del 4.2.4.

4.2.1 Tabellanalyse

Aller først var det viktig å få oversikt over de relevante variablene i datasettet for å kunne få innblikk i fordelingene på dem og eventuelle problemer med frafall. Endimensjonale tabeller er oversikter over enkeltvariablers frekvens- og prosentfordeling (Ringdal, 2007, s. 272). Ved å presentere deskriptiv statistikk over alle variabler før resultatene fra de logistiske regresjonsanalysene, blir det lettere for leseren å tolke de logistiske regresjonsmodellene. I tillegg rapporteres mål for variablenes sentraltendens og spredning ut fra variablenes målenivå. Eksempelvis brukes typetall som sentraltendens for variabler på nominalnivå, mens median brukes for variabler på ordinalnivå.

Flere krysstabellanalyser ble også gjennomført før de logistiske regresjonsanalysene. Denne metoden kan benyttes både for å beskrive et utvalg og avdekke sammenhenger mellom variabler (Ringdal, 2007, s. 271). Studiens sekundære problemstilling var å undersøke i hvilken grad det

fantas sammenhenger mellom kapital og livsstil blant norske ungdommer. Krysstabeller ble brukt for å kartlegge slike sammenhenger i datasettet, fordi prosentmessige fordelinger mellom to variabler kunne gi mer informasjon om sammenhengene enn et enkelt korrelasjonsmål kunne. I tillegg ble krysstabeller brukt for å prøve å kartlegge hvilke celler som hadde få eller ingen observasjoner på variabler, noe som kan føre til problemer med manglende konvergens i logistiske regresjonsmodeller (Allison, 2008). På noen variabler var det nødvendig å kombinere verdier for at modellene skulle konvergere og ha god tilpasning til data (*good fit*).

Kji-kvadrat-testen brukes i krysstabellanalyser for å avgjøre om resultatet er statistisk signifikant (Ringdal, 2007, s. 278-279). Signifikansnivået for å forkaste nullhypotesen ble satt til $\alpha = 0,05$. Dette signifikansnivået er vanlig i samfunnsvitenskapene og har vært utgangspunkt for alle signifikanstester i denne studien. Som det skal tydeliggjøres i del 4.4.2, bør likevel p-verdier og andre signifikanstester tolkes forsiktig, siden RuiS ikke ble gjennomført med et enkelt sannsynlighetsutvalg. Slike tester ble hovedsakelig brukt for å kartlegge de viktigste sammenhengene.

4.2.2 Korrelasjonsanalyse og multikolaritet

Som nevnt var både krysstabellanalyser og faktoranalyser viktige for å analysere sammenhenger mellom kapital og livsstil i RuiS-datasettet. Samtidig ble ikke bare krysstabellanalyser, men også korrelasjonsanalyser gjennomført for å kartlegge bivariate sammenhenger. I tillegg kalkuleres faktoranalyser på grunnlag av korrelasjonsmatriser (Ringdal, 2007, s. 324). Derfor skal jeg beskrive de grunnleggende prinsippene ved korrelasjonsanalyse. Deretter skal jeg kort gjøre rede for kolaritetsproblemer i regresjonsanalyse. Dette innebærer at det er svært høy korrelasjon mellom uavhengige variabler, noe som kan føre til problemer i regresjonsmodellen (Meyers, Gamst & Guarino, 2017, s. 189).

Korrelasjonsanalyse kan brukes for å undersøke om det finnes samvariasjon mellom to variabler (Ringdal, 2007, s. 299). Pearsons korrelasjonskoeffisient (Pearsons r) kan gå fra -1 til +1 og er det vanligste korrelasjonsmålet (Choi, Peters & Mueller, 2010, s. 459). Jo nærmere +1 eller -1, desto sterkere korrelasjon mellom variablene (Ringdal, 2007, s. 300). Et utgangspunkt for Pearsons r er imidlertid at man bruker kontinuerlige variabler i analysen, men mange variabler i RuiS-datasettet er på ordinalnivå. I så fall anbefaler Choi et al. (2010, s. 459) at man heller bruker polykorisk korrelasjon. Utgangspunktet for polykorisk korrelasjon er at en hypotetisk

underliggende metrisk variabel er assosiert med de observerte ordinale data (Choi et al., 2010, s. 461)¹⁰. Dersom man bruker Pearson's r for å analysere ordinale variabler, vil korrelasjonsverdiene være lavere enn ved polykorisk regresjon (Holgado–Tello et al., 2008, s. 155). Dette er fordi at de hypotetiske underliggende metriske variablene som benyttes ved polykorisk korrelasjon ikke har de samme kategoriske restriksjonene som de ordinale variablene vanligvis har. Polykorisk korrelasjon har derfor blitt brukt for å analysere sammenhenger mellom ordinale variabler i denne studien. I tillegg ble polykoriske korrelasjonsmatriser brukt som grunnlag for å kalkulere faktoranalyser, som anbefales dersom man analyserer ordinale data (Holgado–Tello et al., 2008, s. 165).

Dersom det er svært høy korrelasjon mellom to uavhengige variabler i en regresjonsanalyse, kan dette føre til problemer med *multikolinearitet* (Meyers et al., 2017, s. 189-190). Dette innebærer at variablene er konfundert med hverandre, slik at man kan ende opp å måle det samme fenomenet to ganger. Det kan blant annet føre til feilaktige standardfeil og gjøre det vanskelig å avgjøre hvilken av indikatorene som er mest relevant. Som en tommelfingerregel bør man ikke inkludere to uavhengige variabler med en korrelasjon som er $\geq 0,7$ i en regresjonsanalyse. En annen måte å kartlegge mulige problemer med multikolinearitet er *variance inflation factor* (VIF). Denne testen ble brukt for å avdekke mulige kolinearitetsproblemer i denne studien. En VIF-verdi som er ≥ 10 regnes vanligvis som problematisk.

4.2.3 Eksplorerende faktoranalyse (EFA)

Som nevnt finnes det en rekke variabler som måler hyppigheten av deltakelse på ulike fritidsaktiviteter i RuiS-datasettet. Faktoranalyse ble brukt for å undersøke empirisk om disse aktivitetene kunne grupperes som generelle mål på høykulturell eller lavkulturell livsstil. Sammen med krysstabellanalyser kunne det da være mulig å undersøke om det fantes tydelige grupperinger av fritidsaktiviteter som var mer vanlige blant ungdommer fra familier med høy (eller lav) økonomisk eller kulturell kapital. Disse variablene kunne i så fall slås sammen til indekser som kunne være indikatorer for høykulturell og lavkulturell livsstil.

¹⁰ I utgangspunktet bør de to ordinale variablenes kombinerte fordeling være en bivariat normalfordeling ved polykorisk korrelasjonsanalyse, men metoden regnes som robust selv ved brudd på denne forutsetningen (Holgado–Tello, Chacón–Moscoso, Barbero–García & Vila–Abad, 2008, s. 155).

Med faktoranalyser kan man kartlegge underliggende korrelasjonsmønstre i et datasett (Fabrigar & Wegener, 2012, s. 3). Slike korrelasjonsmønstre mellom forskjellige indikatorer kan grupperes i ulike *faktorer*. Hver faktor er et konstrukt for hvilke variabler som kan regnes som et generelt mål på det samme fenomenet. Et konstrukt med ulike fritidsaktiviteter i denne studien vil vise at det er korrelasjon mellom de ulike aktivitetene i det konstruktet. Det vil altså indikere at det er mange av de samme respondentene som pleier å delta på disse aktivitetene. Ved å bruke faktoranalyser er det altså mulig å undersøke korrelasjonsmønstrene mellom variabler på en mer dyptgående måte enn med vanlige korrelasjonsanalyser. Slik var det mulig å evaluere hvorvidt informasjonen i datasettet stemte overens med forventede teoretiske mønstre, nemlig om det fantes tydelige grupperinger av høykulturelle og lavkulturelle aktiviteter. Faktoranalyser kan altså belyse spørsmål om begrepsvaliditet (Matsunaga, 2010, s. 99).

Dersom Bourdieus teorier stemmer, skulle man altså anta at deltakelse på ulike fritidsaktiviteter ville gjenspeile underliggende konstrukt av høykulturell og lavkulturell livsstil. Imidlertid ble det tydeliggjort i del 3.1.3 at det er omdiskutert om det i det hele tatt finnes en legitim høykultur i Norge (Skarpenes, 2007). I del 3.2 og del 3.3 ble det også argumentert for at senmoderniteten er preget av økende valgmuligheter og et bredt spekter differensierte livsstiler (Beck, 1992; Beck & Beck-Gernsheim, 2002; Miles, 2000). Derfor ble det gjennomført eksplorerende faktoranalyser (EFA). EFA brukes når forskeren ikke har en klar mening om hvordan fenomenets underliggende mekanismer fungerer i forkant av analysen (Matsunaga, 2010, s. 98).

Som nevnt kalkuleres resultatene i en faktoranalyse vanligvis på grunnlag av en korrelasjonsmatrise (Ringdal, 2007, s. 324). Slik kan man bergene *faktorladninger* og *egenverdier* (Ringdal, 2007, s. 324). Egenverdiene brukes for å avgjøre hvor mange faktorer man bør beholde for videre analyse (Matsunaga, 2010, s. 103). Faktorer med egenverdier som var ≥ 1 ble beholdt i denne studien, som ifølge Ringdal (2007, s. 325) er det viktigste kravet. Dette innebærer at faktoren forklarer minst like mye varians som en av enkeltvariablene. Faktorladninger kan tolkes som korrelasjoner mellom hver variabel og faktorene (Ringdal, 2007, s. 324). Slik viser de høyeste faktorladningene hvilke variabler som best fanger opp dimensjonen som er representert i hver faktor (Fabrigar & Wegener, 2011, s. 140). Man bør derfor undersøke ladningene variablene har i de ulike faktorene (Matsunaga, 2010, s. 102-105). Et vanlig minstekrav i samfunnsvitenskapene er å beholde variabler med en ladning som er $\geq 0,4$. Faktorladningen for en variabel kan også overstige terskelen i mer enn én faktor. Dette kalles *kryssladning* og disse variablene bør utelates fra videre analyse. Man kan i tillegg

kalkulere samlet forklart varians for hver faktor (Ringdal, 2007, s. 327). Ved å se på kommunalitetene (h^2) kan man se andelen av variansen i hver variabel som kan forklares av faktorene. STATA oppgir i utgangspunktet *uniqueness* fremfor kommunalitetene. Slik kan man heller se hvor mye av variansen i hver variabel som *ikke* kan forklares av faktorene.

Dersom det trekkes ut to eller flere faktorer med egenverdier ≥ 1 i analysen, er det også en fordel å rotere faktorene (Ringdal, 2007, s. 325). Dette gir en mer strukturert faktorløsning som er lettere å tolke. Ortogonal rotasjon, eller *varimax*-rotasjon, gir en struktur basert på ukorrelerte faktorer. Oblimin rotasjon, eller *promax*, brukes oftere i samfunnsvitenskapene, fordi strukturen blir da basert på korrelerte faktorer. I samfunnsvitenskapene vil de fleste faktorer til en viss grad være relatert til andre faktorer, siden man vanligvis analyserer tendensielle sammenhenger. Samtidig finnes det ikke en klar konsensus for når *promax*-rotasjon er å foretrekke (Holmes, 2006, s. 43). Derfor kan det være en fordel å undersøke resultatene både med *varimax*- og *promax*-rotasjon. Hvis det er lite korrelasjon mellom faktorene, vil begge rotasjonsmetodene gi omtrent like resultater. Begge rotasjonsmetodene ble forsøkt i denne studien.

4.2.4 Konstruksjon av indekser

Konstruksjon av indekser kan være nyttig dersom man ønsker et generelt mål på et begrep (Skog, 2015, s. 96). Eksempelvis kan flere spørsmål i et spørreskjema angå det samme temaet. Da vil det gjerne være høy korrelasjon mellom de gjeldende variablene, og disse kan slås sammen til en indeks. Forsøk på å konstruere indekser ble ikke bare gjort med variablene for ulike fritidsaktiviteter, men også med andre variabler hvor det var teoretiske eller begrepsmessige antagelser for at de målte det samme fenomenet. Faktoranalyser kan være nyttige for å kartlegge korrelasjonsstrukturer blant variabler i datasettet før man forsøker å konstruere indekser, og ble derfor gjennomført før forsøkene på å lage indekser for livsstil.

Cronbachs alphakoeffisient måler i hvilken grad en indeks er et godt generaliserbart mål på et begrep (Skog, 2015, s. 96-97). Denne koeffisienten kan måle i hvor stor grad en indeks man har konstruert ville gitt omtrent samme rangering i en annen indeks. Korrelasjonen mellom de ulike variablene i indeksen er avgjørende for størrelsen på Cronbachs alpha (Skog, 2015, s. 97). Jo høyere korrelasjon mellom variablene, desto større er alphakoeffisienten. En høy alpha vil derfor være en indikasjon på at de ulike variablene er et mål på det samme teoretiske begrepet. Ofte betraktes alphakoeffisienter som er $\geq 0,7$ som akseptabel verdi (Cortina, 1993, s. 101).

Samtidig øker også alpha desto flere variabler som inkluderes i indeksen, og man bør derfor inkludere kun de viktigste variablene i indeksen.

4.3 Binær logistisk regresjon

Som nevnt i del 4.1, måles alkoholbruk i denne studien med en dikotom variabel. Det å drikke alkohol én gang i måneden eller oftere ble kodet som 1, mens det å drikke alkohol sjeldnere enn én gang i måneden (eller aldri) ble kodet som 0. Binær logistisk regresjon med denne avhengige variabelen ble brukt for å teste de ti hypotesene om faktorer som påvirker alkoholbruk (hypotese 1 – 10). Denne metoden brukes i analyser hvor den avhengige variabelen er dikotom (Liu, 2015, s. 94). Videre ble det utarbeidet tre logistiske regresjonsmodeller. Med dette har det blitt forsøkt å kontrollere for konkurrerende forklaringer, hvor flere variabler ble lagt til i hver modell¹¹. Nedenfor skal jeg beskrive de grunnleggende prinsippene ved å teste hypoteser med multippel binær logistisk regresjon.

4.3.1 Den logistiske regresjonslikningen

Den gjennomsnittlige verdien på en dikotom avhengig variabel med verdiene 0 og 1 er lik andelen som har verdien 1, og kan også betraktes som sannsynligheten for å ha verdien 1 (Skog, 2015, s. 353). Eksempelvis vil sannsynligheten for å drikke alkohol én gang i måneden eller oftere være 70% dersom andelen på den avhengige variabelen i denne studien er 0,7. Slik kan binær logistisk regresjon visualiseres som en tabell som viser hvordan andelen med verdien 1 på den avhengige variabelen endrer seg med den uavhengige variabelen.

Hvis andelen på den dikotome avhengige variabelen når en høy eller lav verdi, kan den ikke stige så mye mer selv om den uavhengige variabelen øker (Skog, 2015, s. 354). Kurven må før eller siden bøye av for «taket» eller «gulvet». Derfor vil man ofte få en S-formet kurve. Dette er fordi andeler ikke kan være høyere enn én eller mindre enn null. Hvis man bruker lineær regresjon for å estimere binære data, vil man derimot få en rett linje og predikerte verdier som er større enn én og mindre enn null (Liu, 2015, s. 95-96). Dette kan man unngå ved å kode andeler om til *logits* (Skog, 2015, s. 355). Logit er den naturlige logaritmen til oddsen, og kalles også for *logodds*. Omkodingen av andeler til logits er den sentrale forutsetningen for den

¹¹ Det skal redegjøres nærmere for fordeler med kontrollvariabelmetoden i del 4.4.1.

logistiske regresjonslikningen. Nedenfor skal jeg gjøre rede for den logistiske regresjonslikningen ved å ta utgangspunkt i metodelitteraturen til Liu (2015) og Skog (2015) om logistisk regresjon. For enkelthets skyld brukes kun én uavhengig variabel i beskrivelsene.

Logit-skalaen har et nullpunkt der det er like mange som har egenskapen som ikke har den, altså hvor andelen som har verdien 1 er 50%. Derfor vil logit-verdier med negative fortegn innebære at andelen med verdien 1 er under 50%, mens et positivt fortegn betyr at andelen er over 50%. Slik vil man unngå den S-formede regresjonskurven med logit-skalaen. Når andeler nærmer seg 1 eller 0, vil logiten bli henholdsvis uendelig positiv eller negativ. Dersom man bruker logit-omkodingen i stedet for andeler, vil man dermed oppnå en tilnærmet lineær sammenheng mellom den avhengige og uavhengige variabelen.

En regresjonsmodell med en slik logistisk transformasjon beskrevet ovenfor, kalles en *logistisk regresjonsmodell* og kan uttrykkes på denne måten:

$$\text{logit}(\pi) = \alpha + \beta\chi$$

Her er π sannsynligheten for at den avhengige variabelen er lik 1, altså $P(Y = 1)$. β er regresjonskoeffisienten, mens χ er verdien på den uavhengige variabelen. α er konstantleddet. Med dette estimerer man den logistiske transformasjonen av sannsynligheten for et utfall. Det gjøres altså ved å regne ut logaritmen av oddsen. Odds kan betraktes som ratioen av sannsynligheten for et utfall mot sannsynligheten for fraværet av utfallet. Logit-omkodingen kan altså defineres slik:

$$\text{logit}(\pi) = \ln\left(\frac{\pi}{1 - \pi}\right)$$

Her tydeliggjøres det at $\text{logit}(\pi)$ er den naturlige logaritmen av oddsen. Som nevnt er π sannsynligheten for at den avhengige variabelen er lik 1, altså $P(Y = 1)$. $1 - \pi$ er derimot sannsynligheten for at den avhengige variabelen *ikke* er lik 1, altså $P(Y = 0)$.

Med dette kan den logistiske regresjonslikningen skrives på denne måten:

$$\ln\left(\frac{\pi}{1 - \pi}\right) = \alpha + \beta x$$

Med litt algebraisk regning kan man skrive dette slik:

$$\pi(x) = \frac{e^{\alpha + \beta_1 \cdot \chi}}{1 + e^{\alpha + \beta_1 \cdot \chi}}$$

Her kan man altså se at den logistiske regresjonslikningen kan brukes for å regne ut predikerte sannsynligheter for å ha verdien 1 på den avhengige variabelen, siden π er $P(Y=1)$. I denne studien vil det altså være mulig å finne predikerte sannsynligheter for å drikke alkohol ofte, ut fra en rekke forklaringsfaktorer.

Andelen som har verdien 1 vil være det mest intuitive målet for den avhengige variabelen, men dette målet er ikke lineært assosiert med de uavhengige variablene. Effekten på den avhengige variabelen ved én enhets økning i den uavhengige variabelen χ vil derfor være ulik på forskjellige nivåer. Etter logit-omkodingen kan derimot regresjonskoeffisienten fortelle oss hvor mye logiten endrer seg når den uavhengige variabelen øker med én enhet (Skog, 2015, s. 361). Slik kan logit-omkodingen medføre at linearitetsforutsetningen i mange tilfeller blir oppfylt. Samtidig er ikke logits like intuitive å tolke. Derfor bruker man ofte odds og oddsratio (OR) i stedet.

4.3.2 Oddsrate, AME og predikert sannsynlighet

Som nevnt er oddsen sannsynligheten for at et utfall skal inntreffe dividert med sannsynligheten for at det ikke skal inntreffe (Skog, 2015, s. 363). Dersom oddsen er over 1, vil det være over 50% sjans for at utfallet treffer. Dersom den er under 1, vil det være mindre enn 50% sjans (Skog, 2015, s. 364). Med andre ord vil det være like stor sjans for at utfallet treffer som at det ikke treffer dersom oddsen er 1. Når man bruker oddskalaen vil ikke sammenhengen se ut som en S-formet kurve, slik den ofte gjør med andeler. Samtidig vil den heller ikke være lineær som ved logit-omkodingen. Den vil heller være konveks, slik at oddsen eksempelvis øker raskere og raskere desto høyere man kommer på den uavhengige variabelens skala. Logistiske regresjonsmodeller er altså multiplikative modeller, og effekten av endring i den uavhengige variabelen er relative fremfor absolutte effektmål. Dermed vil den absolutte økningen ikke være den samme ved alle nivåer. Derimot er den relative økningen i odds tilnærmet den samme. Regresjonsparameteren viser altså hvilken relativ faktor oddsen øker med når den uavhengige variabelen øker med én enhet (Skog, 2015, s. 390). Dette kalles oddsrate (OR), og er et uttrykk som måler oddsens prosentmessige endring. OR defineres slik:

$$OR = \frac{Odds(X + 1)}{Odds(X)}$$

Som nevnt ovenfor, er logit den naturlige logaritmen av oddsen. Derfor er oddsratioen det samme som eksponentialfunksjonen til regresjonsparameteren β_1 (Skog, 2015, s. 366). OR kan altså også uttrykkes slik:

$$OR = e^{\beta_1}$$

En effekt er positiv dersom $OR > 1$, mens effekten er negativ dersom $OR < 1$ (Liu, 2015, s. 100). Eksempelvis vil $OR = 1,32$ bety at oddsen øker med 32%. $OR = 0,62$ betyr at oddsen synker med 38%. Dersom $OR = 1$ har den uavhengige variabelen ingen effekt på den avhengige variabelen.

I denne studien rapporteres regresjonsparameteren som OR. Man må samtidig være forsiktig med å sammenligne ulike oddsreter. Hvis OR for en effekt har dobbel tallverdi enn en annen OR, betyr ikke dette at effekten er dobbelt så viktig. Dette vil være avhengig av hvor mange observasjonsheter som har egenskapen som gir høy sannsynlighet (Skog, 2015, s. 398). En høy OR innebærer ikke nødvendigvis at effekten er viktig på aggregert nivå.

For å kunne sammenligne ulike effekter ble *average marginal effects* (AME) også kalkulert¹². AME er basert på derivater og er et mål på endring i sannsynlighet (Mood, 2009, s. 75). Slik viser AME hvor mye sannsynligheten gjennomsnittlig endrer seg ved én enhets økning i den uavhengige variabelen χ . Ved å multiplisere AME med 100, får man sannsynlighetsendringen i prosentpoeng. Slik var det mulig å sammenligne effektene av de ulike uavhengige variablene og avgjøre hvilke som var viktigst for å forklare ungdommenes alkoholbruk.

Som nevnt ovenfor kan man også regne ut predikerte sannsynligheter for at verdien 1 forekommer på den avhengige variabelen når en gitt uavhengige variabel har en spesifikk verdi, mens de andre uavhengige variablene holdes konstant (Liu, 2015, s. 128). I denne studien presenteres grafiske fremstillinger av predikerte sannsynligheter for de signifikante sammenhengene som er viktigst for problemstillingene. Dette gir en oversiktlig, visuell fremstilling av sammenhengene. Med andre ord har både OR, AME og predikerte sannsynligheter blitt kalkulert for å teste hypotese 1 – 10 og besvare problemstillingene.

¹² AME er heller ikke substansielt påvirket av *uobservert heterogenitet*, slik som OR og logits. Dette gjør at AME kan sammenlignes mellom grupper og utvalg. Se Mood (2009) for en god beskrivelse av dette.

4.3.3 Statistiske tester i logistisk regresjon: *Goodness of fit*

For å estimere hvilke parameterverdier som passer best til datasettet ved logistisk regresjon, bruker man *maximum likelihood estimation* (MLE) (Skog, 2015, s. 362). Denne metoden innebærer at statistikkprogramvaren man bruker velger verdier for koeffisienter, kalkulerer en løsning, for å så sammenligne dette med et kriterium (Osborne, 2015, s. 8-9). Dersom avstanden mellom løsning og kriterium er større enn ønskelig, blir nye verdier utprøvd gjentatte ganger med nye løsninger. Målet med MLE er å finne de ukjente parameterverdiene som maksimerer sannsynligheten for at man har fått det datasettet man har fått (Skog, 2015, s. 362). For å avgjøre hvor bra en modell er tilpasset data, tester man for det som kalles *goodness-of-fit* (Liu, 2015, s. 100).

Log likelihood er en vanlig test for å undersøke *goodness-of-fit* i logistisk regresjon. Denne testen tar utgangspunkt i modellen man har estimert og en modell basert på nullhypotesen (Skog, 2015, s. 375). Differansen på størrelsen for nullhypotesens modell og den estimerte modellen kalles *log likelihood ratio* (LR). Dersom den assosierte p-verdien til LR er signifikant, innebærer dette at modellen er signifikant (Liu, 2015, s. 109). Hosmer-Lemeshow-testen kan også brukes for å teste modellens tilpasning. En ikke-signifikant p-verdi indikerer en god tilpasning til data (Liu, 2015, s. 122). Det innebærer at det ikke er en signifikant forskjell mellom observerte og forventede data. I denne studien brukes både LR og Hosmer-Lemeshow-tester for å bedømme de ulike logistiske regresjonsmodellenes tilpasning til data.

I lineær regresjon bruker man vanligvis justert R^2 for å sammenligne modeller og avgjøre hvilken som har best forklaringskraft. Dette målet kan man ikke bruke i logistiske regresjonsmodeller (Liu, 2015, s. 102-103). Det finnes derimot flere ulike mål for *pseudo R^2* . I denne studien brukes McFadden's R^2 . Utgangspunktet for å regne ut McFaddens's R^2 er avviket fra den tilpassede modellen til nullmodellen (som kun inneholder skjæringspunktet). Modellen som har høyest *pseudo R^2* regnes som den beste modellen. *Pseudo R^2* er samtidig et mer usikkert mål enn forklart varians i lineære regresjonsmodeller. Man bør derfor bruke flere tester når man skal sammenligne logistiske regresjonsmodeller (Liu, 2015, s. 117).

Akaike information criterion (AIC) og *Bayesian information criterion* (BIC) er andre mål som brukes for å sammenligne modeller i binær logistisk regresjon (Liu, 2015, s. 103). Modellen som har de laveste verdiene for AIC og BIC passer dataene best. Forskjellen mellom disse to testene kan sees i sammenheng med sensitivitet og spesifisitet (John, Donna, Stephanie & Runze, 2017, s. 5). AIC gir færre falske negative, og er derfor mer sensitiv. BIC gir derimot

færre falske positive, og er altså mer spesifikk. Derfor vil ikke alltid AIC og BIC indikere at den samme modellen passer dataene best (StataCorp., 2013, s. 504). Begge testene bør brukes i kombinasjon med hverandre for å luke ut dårligere modeller (John et al., 2017, s. 16). Dermed kan de beste modellene brukes for videre analyse.

Parameterestimer i regresjonsmodeller vil alltid være beheftet med statistisk usikkerhet (Skog, 2015, s. 371-373). Standardfeil og konfidensintervall er mål på usikkerheten rundt estimatene. Standardfeil er spredningen i samplingsfordelingen, og brukes blant annet for å kalkulere konfidensintervall, Wald-testen og andre signifikanstester. For å teste statistisk signifikans for de enkelte regresjonsparameterne ved logistisk regresjon, kan man bruke Wald-testen (Liu, 2015, s. 104). I denne studien rapporteres signifikanssannsynligheten for Wald-testen i form av en p-verdi. I tillegg rapporteres standardfeil og 95% konfidensintervall. Med et 95% konfidensintervall vil den sanne parameterverdien ligge innenfor dette intervallet i 95 av 100 tilfeller (Ringdal, 2007, s. 346). Samtidig kan det være problematisk å tolke disse testene når man ikke har et enkelt sannsynlighetsutvalg. Derfor skal jeg drøfte studiens generaliserbarhet i del 4.4.2. Først skal jeg ta stilling til analysens reliabilitet og validitet.

4.4 Reliabilitet, validitet og generalisering

4.4.1 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet angår hvorvidt gjentatte målinger med samme måleinstrument ville gitt samme resultat (Ringdal, 2007, s. 86). Dette handler altså om påliteligheten til måleinstrumentet man bruker og hvorvidt andre forskere hadde kommet frem til de samme resultatene. Jeg har forsøkt å eksplisitt tydeliggjøre stegene som ble gjort i STATA. Videre har jeg prøvd å forklare logikken bak alle valg som ble tatt. Som nevnt presenteres tabeller over alle aktuelle variabler og indekser før resultatene fra de logistiske regresjonsanalysene. Dette vil gi leseren god oversikt over variablene slik de ble brukt i analysen. I tillegg har jeg lagt ved spørreskjemaet fra RuiS (se vedlegg 1). Av hensyn til plass kan ikke alle omkodinger av variabler redegjøres for i teksten, men ved å se på spørreskjemaet kan leseren undersøke hvordan alle variablene så ut før omkoding.

Validitet angår om man faktisk måler det man ønsker å måle. Generelt handler begrepsvaliditet om i hvor stor grad man har lyktes i å operasjonalisere teoretiske begreper man ønsker å måle (Skog, 2015, s. 89). I denne studien redegjøres det eksplisitt for hvilke variabler som ble brukt

for å operasjonalisere de ulike teoretiske begrepene. Eventuelle svakheter ved operasjonaliseringer drøftes også. Systematiske målefeil kan også skape validitetsproblemer (Skog, 2015, s. 90). Man vil få et feilaktig inntrykk av hvor utbredt alkoholbruk er dersom frafallet er større blant dem som drikker ofte. I undersøkelser av alkoholbruk kan respondenter under- eller overrapportere alkoholbruket sitt av ulike årsaker. Ifølge Skrobanek et al. (2015, s. 3) er det ingenting som tyder på at dette er et større problem i RuiS-undersøkelsen enn i lignende undersøkelser. Siden det var stort frafall på variablene som målte foreldres utdanning ble fordelingene over de som *har* svart sammenlignet med tall fra Statistisk Sentralbyrå (SSB, 2020a). Tallene i RuiS-datasettet stemte noenlunde overens med Sogndal, men avviket var større blant de andre kommunene. Samtidig var statistikken fra SSB utdanningsnivået til alle personer over 16 år. Ideelt sett skulle fordelingene i RuiS-datasettet blitt sammenlignet med spesifikk statistikk over utdanningsnivået blant foreldre som hadde tenåringsbarn i 2015. På den andre siden var det langt flere respondenter fra Sogndal enn de andre kommunene i datasettet. Den lave andelen respondenter fra de andre kommunene kan kanskje være en forklaring på hvorfor avviket var større for disse kommunene. I tillegg ble det forsøkt å kartlegge sammenhenger mellom frafallet og andre variabler i datasettet for å få innsikt i frafallets art.

Statistisk konklusjonsvaliditet handler om hvorvidt effektene eller sammenhengene man har observert er reelle eller et resultat av tilfeldigheter (Skog, 2015, s. 101-102). Ved hjelp av statistisk signifikanstesting kan man undersøke dette. Dersom resultatene er innenfor feilmarginene som tilsier at effekten ikke er statistisk signifikant forskjellig fra null, kan man ikke forkaste nullhypotesen. Da er ikke sammenhengen statistisk signifikant. I utgangspunktet forkastes nullhypotesene i denne studien dersom $p < 0,05$. Dette er det vanligste signifikansnivået i samfunnsvitenskapene. Det er ikke nødvendigvis best å velge et altfor strengt signifikansnivå. Feil av type I innebærer at man forkaster en korrekt nullhypotese og tror det er en effekt der det egentlig ikke er det (Skog, 2015, s. 103). Feil av type II innebærer derimot at man *ikke* forkaster en nullhypotese som er gal. Et altfor strengt signifikansnivå kan føre til at man oftere gjør feil av type II.

Intern validitet handler om den kausale fortolkningen av data (Skog, 2015, s. 107). Eksempelvis vil man undersøke om bakenforliggende og mellomforliggende variabler kan påvirke sammenhengene man har avdekket. Kontrollvariabelmetoden ble derfor brukt for å prøve å kartlegge indirekte effekter og eliminere konkurrerende forklaringer. Det har blitt utarbeidet tre logistiske regresjonsmodeller, hvor det kontrolleres for ytterlige forklaringsfaktorer i hver

modell. Først i den siste regresjonsmodellen testes alle ti hypotesene som ble fremlagt i del 3.4.4 og del 3.4.5 Med dette var det mulig å undersøke effekten av ulike forklaringsvariabler mens de andre uavhengige variablene holdes konstant. Samtidig må man erkjenne at man aldri vil kunne være helt sikker på at man har kontrollert for alt man burde.

4.4.2 Generaliseringsmuligheter

Ekstern validitet handler om hvorvidt resultatene kan generaliseres utover enhetene man faktisk har studert (Skog, 2015, s. 113). Dersom man har trukket et enkelt sannsynlighetsutvalg fra en populasjon, kan man beregne avviket mellom utvalget og populasjonen. Man kan altså beregne usikkerhet og statistiske feilmarginer (Skog, 2015, s. 121). Derfor bør man først klargjøre populasjonen og deretter trekke et enkelt sannsynlighetsutvalg fra denne populasjonen. Slik kan man anvende sannsynlighetsteorien i beregningene av feilmarginer. Forutsetningen for slike utvalg er at alle medlemmer av populasjonen har lik sannsynlighet for å komme med i utvalget. I tillegg må utvelgingen forekomme slik at sannsynligheten for at én enhet blir med i utvalget er uavhengig av hvilke andre enheter som blir med eller ikke. Med andre ord er både *sjanseulikhhet* og *uavhengighet* betingelser som må være oppfylt (Skog, 2015, s. 122). Utvalget fra RuiS oppfyller altså ikke disse kriteriene.

I utgangspunktet deltok alle elevene fra skoleklassene som var med på RuiS (med mindre noen hadde gyldig fravær). Det er i utgangspunktet kun denne populasjonen resultatene kan si noe om. Samtidig må man ofte ta skjønnsmessige avgjørelser om hvilken relevans resultater kan ha for et bredere spektrum av populasjoner og omstendigheter (Skog, 2015, s. 114). Man anta at resultatene ville vært likere hvis undersøkelsen ble gjennomført på nytt ved de samme skolene i 2016 enn områder som er separert fra RuiS i tid og rom i større grad. Det kan også tenkes at resultatene kan si noe om alkoholbruk blant ungdommer i andre bygder og småbyer som har fellestrekk med regionen i denne studien. Med dette inkluderes p-verdier og konfidensintervall som pekepinner på de viktigste sammenhengene. I utgangspunktet drøftes signifikante effekter og feilmarginer som ved et sannsynlighetsutvalg, men klare konklusjoner trekkes ikke utover enhetene i datasettet. Det er imidlertid viktig å understreke svakhetene med en slik tilnærming (Hirschauer, Grüner, Mußhoff, Becker & Jantsch, 2020, s. 86).

I utgangspunktet må altså utvalget anses som populasjonen. Derfor kan det være problematisk å tolke statistiske testobservatorer. Fraværet av tilfeldig utvelging fører til at man hverken har en tilfeldig sannsynlighetsfordeling eller tilfeldige feilmarginer (Hirschauer et al., 2020, s. 86).

Man kan egentlig ikke tolke standardfeil eller p-verdier på en meningsfull måte. Da er det i utgangspunktet kun nødvendig å rapportere regresjonskoeffisientene. Samtidig mener Hirschauer et al. (2020, s. 85) at p-verdier kan inkluderes i situasjoner hvor hele populasjonen inkluderes i utvalget. Da kan man eksempelvis anta at det finnes en ukjent, øvrig populasjon som resultatene kan fortelle oss noe om. Resultatene kan *muligens* si noe om en lignende populasjon på et annet sted eller tidspunkt, men man bør likevel være forsiktig med å generalisere utover utvalget. Med dette mener jeg at studien kan peke på trender som kan være tilstedeværende i lignende bygder og småbyer i Norge, men det understrekes samtidig at dette må følges opp ved fremtidige studier.

4.5 Etske hensyn

Det er viktig å informere alle deltakere i et forskningsprosjekt om undersøkelsens formål. Dette kalles *informert samtykke* (Ringdal, 2007, s. 428). Et viktig forskningsetisk prinsipp er at alle opplysninger om individer som samles inn til et forskningsprosjekt skal behandles konfidensielt (Ringdal, 2007, s. 430). Eksempelvis skal ikke deltakerne i en spørreundersøkelse kunne identifiseres. Et informasjonsbrev ble sendt ut for å informere deltakerne i RuiS om at undersøkelsen var anonym og konfidensiell. Deltakelse var frivillig, og respondentene ble informert om at de kunne trekke seg fra å delta når som helst. Respondenter under 16 år fikk samtykkeskjema med seg hjem slik at også foreldre kunne gi samtykke. Undersøkelsen ble også meldt til Personvernombudet for forskning ved Norsk senter for forskningsdata (NSD).

Etske hensyn har også blitt tatt i forbindelse med gjennomføringen av denne studien. Personer som kjenner godt til klassene som deltok i undersøkelsen, kan muligens identifisere noen av respondentene dersom de hadde hatt tilgang til hele datasettet. Ifølge Blaikie og Priest (2019, s. 253) bør man ta spesielle hensyn for å sikre digitale filer (som kan være sårbare for hacking). Datasettet har ikke blitt delt med eller vist frem til noen andre. I tillegg ble datasettet utelukkende åpnet på datamaskiner som ikke var koblet til internett. Ingen informasjon jeg har inkludert i denne studien kan brukes for å identifisere respondentene.

Man må heller ikke fabrikere eller forfalske data. Bakgrunnen for gjennomføringen av RuiS gjør at datamaterialet anses som redelig. Datamaterialet har heller ikke blitt manipulert for å oppnå spesifikke resultater i min analyse. I tillegg må man unngå plagiering av andres argumenter og resultater (Ringdal, 2007, s. 434). Derfor har jeg referert til kilder alle steder det

har vært nødvendig å tydeliggjøre argumenter som ikke er mine egne. Forskere har også et samfunnsmessig ansvar. Man skal strebe etter å være partsnøytral og bidra til konstruktive samfunnsdebatter (Ringdal, 2007, s. 438). Det er imidlertid vanskelig å være fullstendig upartisk. Forskning kan fungere politisk, men forskning bør ikke *være* politisk. Med dette har empirien, i dialog med det teoretiske bakteppet, vært veiledende for diskusjoner og konklusjoner som trekkes i denne studien. Målet har vært å trekke upartiske konklusjoner i så stor grad det er mulig.

5) Resultater

I del 5.1 skal jeg presentere oversikter over alle variabler og indekser som ble brukt i analysen. Her skal også sammenhenger mellom kapital og livsstil utforskes. Dette vil danne grunnlaget for å besvare den sekundære problemstillingen. I tillegg drøftes metodiske hensyn som ble tatt før regresjonsanalysene ble gjennomført.

I del 5.2 skal resultatene fra de logistiske regresjonsanalysene presenteres. Her skal altså hypotesene om faktorer som kan forklare alkoholbruk testes (hypotese 1 – 10). Dette vil danne grunnlaget for å besvare de to primære problemstillingene.

5.1 Variabler og indekser i analysen

Først skal det gjøres rede for den avhengige variabelen som ble brukt for å måle alkoholbruk. Deretter skal det klargjøres hvilke operasjonaliseringer som ble gjort for å måle økonomisk og kulturell kapital. Etterpå presenteres resultater fra faktoranalysen og krysstabellanalysene som ble brukt for å undersøke livsstilspraksiser og sammenhenger mellom kapital og livsstil. Denne delen vil derfor ikke bare angå hvilke variabler som ble brukt som operasjonaliseringer av livsstil, men også danne grunnlaget for å besvare studiens sekundære problemstilling. Deretter skal jeg gjøre rede for de ulike kontrollvariablene som ble brukt i analysen. Til slutt skal jeg drøfte inklusjon av samspillsledd og annengradsledd, samt kartlegge mulige kolinearitetsproblemer mellom de uavhengige variablene.

5.1.1 Avhengig variabel: Alkoholbruk

Som nevnt i del 4.1.1 ble de fire variablene for bruk av øl, vin, brennevin og rusbrus slått sammen til en dikotom variabel som kunne måle om respondentene drikker alkohol én gang i måneden eller oftere, eller om de drikker alkohol sjeldnere enn én gang i måneden eller aldri. Denne dikotome variabelen kunne brukes som avhengig variabel for å teste de ti hypotesene om faktorer som påvirker alkoholbruk.

Tabell 4.1 viste fire ordinale variabler fra RuiS-datasettet som målte bruken av ulike alkoholtyper. Variablene hadde fem verdier, fra å aldri drikke alkoholtypen (1) til å drikke den

én gang i uken eller oftere (5). Det ble gjennomført en polykorisk korrelasjonsanalyse med disse fire variablene. Som nevnt i del 4.2.2, er polykorisk korrelasjon hensiktsmessig å bruke når variablene er på ordinalnivå. Tabell 5.1 viser resultatene fra korrelasjonsanalysen.

Tabell 5.1 Polykoriske korrelasjoner mellom hvor ofte respondentene drikker øl, vin, brennevin og rusbrus.

	Øl (Q36_4)	Vin (Q36_5)	Brennevin (Q36_6)	Rusbrus (Q36_7)
Øl (Q36_4)	1			
Vin (Q36_5)	0,7	1		
Brennevin (Q36_6)	0,9	0,8	1	
Rusbrus (Q36_7)	0,7	0,7	0,8	1

N = 614

Man kan se at det er høy korrelasjon mellom alle fire variablene. Videre var alphakoeffisienten 0,86 dersom variablene ble slått sammen til en indeks. Dette underbygger at de fire variablene samlet sett er et godt generelt mål på alkoholbruk. Det ser ut til å være et klarere skille mellom ungdommene som ofte eller sjeldent drikker alkohol fremfor et skille mellom preferanser for ulike alkoholtyper. Deretter ble de fire variablene kodet som en dikotom variabel. Alle som hadde svart at de hadde drukket minst én av alkoholtypene én gang i måneden eller oftere ble kodet som 1, mens resten ble kodet som 0. Tabell 5.2 viser en oversikt over den omkodede variabelen.

Tabell 5.2. Avhengig variabel. Hvor ofte respondentene drikker alkohol, kodet som dummyvariabelen «Alkoholbruk».

Variabel	Frekvens	Prosent
Alkoholbruk		
0 = Aldri/Sjeldnere enn 1 gang i mnd	460	73,4
1 = 1 gang i mnd eller oftere	154	24,6
Frafall	13	2,1
Typetall = 0		
Normert modalprosent = 46,8		

N = 627

Man kan se at 73% av respondentene har svart at de drikker alkohol sjeldnere enn én gang i måneden eller aldri. Omtrent en fjerdedel har svart at de drikker alkohol én gang i måneden eller oftere. Frafallet er <5% og anses derfor ikke som problematisk.

Målet med å gjennomføre de logistiske regresjonsanalysene var å kartlegge hvilke forklaringsvariabler som påvirket sannsynligheten for å ha verdien 1 på denne variabelen, altså sannsynligheten for å drikke alkohol ofte. Nedenfor skal jeg drøfte hvilke operasjonaliseringer som ble gjort for å inkludere indikatorer for økonomisk og kulturell kapital som forklaringsfaktorer i analysen.

5.1.2 Operasjonaliseringer av økonomisk og kulturell kapital

Problemstillingene i denne studien angår i hvilken grad kapital og livsstil kan forklare norske ungdommers alkoholbruk. I tillegg skal jeg undersøke om det finnes sammenhenger mellom kapital og livsstil. Til nå har jeg redegjort for den avhengige variabelen som brukes i analysen for å måle alkoholbruk. Nedenfor skal indikatorene som ble brukt for å operasjonalisere økonomisk og kulturell kapital presenteres. Dette er altså sentrale uavhengige variabler i analysen.

Tabell 5.3 viser en oversikt over variablene som ble brukt som operasjonaliseringer av kapital. Enkelte verdier måtte slå sammen for å kunne kalkulere modeller som både kunne konvergere og hadde god tilpasning til data (*good fit*). Av hensyn til plass, presenteres de uavhengige variablene i tabell 5.3 slik de så ut etter omkodning og ble brukt i analysen. De opprinnelige verdiene på variablene kan undersøkes ved å se på spørreskjemaet (vedlegg 1).

Variabelen «Familiens økonomi (Q23)» ble brukt som operasjonalisering av familiens økonomiske kapital. Dette er respondentenes selvrapporterte oppfatning av familiens økonomi det siste året. Det kan antas at mange ungdommer har en noenlunde riktig oppfatning av familiens økonomiske situasjon. Imidlertid har få respondenter svart at familien har dårlig råd (3,8% har svart enten «dårlig råd hele tiden» eller «stort sett dårlig råd»). Dette passer overens med at medianinntekten i regionen var høyere enn det nasjonale nivået i 2015, men man kan ikke utelukke at det å ha dårlig råd kan være underrapportert.

I del 3.1.1 ble det klargjort at kulturell kapital kan være både objektiv, institusjonalisert og kroppsliggjort. Eksempelvis kan både familiebakgrunn, utdanningspapirer og personlige

egenskaper regnes som kulturell kapital. I denne studien ble det brukt et forenklet skille mellom familiens kulturelle kapital og respondentens personlige kulturelle kapital.

Tabell 5.3. Sentrale uavhengige variabler: Økonomisk og kulturell kapital.

Variabel	Prosent
Familiens økonomiske kapital	
Familiens økonomi (Q23)	
1 = Dårlig råd hele tiden	1,4
2 = Stort sett dårlig råd	2,4
3 = Hverken god eller dårlig råd	16,4
4 = Stort sett god råd	33,7
5 = God råd hele tiden	45,1
Frafall	1,0
Median = 4	
Kvartilavvik = 0,5	
Familiens kulturelle kapital	
Fars utdanning (Q9)	
1 = Ungdomsskole/Videregående	28,7
2 = Høyskole/Universitet	35,3
3 = Vet ikke/Annet	34,8
Frafall	1,3
Typetall = 2	
Normert modalprosent = 2,95	
Mors utdanning (Q10)	
1 = Ungdomsskole/Videregående	16,9
2 = Høyskole/Universitet	47,7
3 = Vet ikke/Annet	34,0
Frafall	1,4
Typetall = 2	
Normert modalprosent = 21,55	
Personlig kulturell kapital	
Karakter i norsk (Q18_1)	
1	0,2
2	3,8
3	29,0
4	44,5
5	20,4
6	1,0
Frafall	1,1
Gjennomsnitt = 3,85	
Standardavvik = 0,83	
N = 627	

«Fars utdanning (Q9)» og «Mors utdanning (Q10)» ble brukt som operasjonaliseringer av familiens kulturelle kapital. Man kan imidlertid se at frafallet er problematisk på disse variablene. Over en tredjedel av respondentene har svart «vet ikke» eller «annet»¹³. Dette må i utgangspunktet behandles som frafall. Som nevnt i del 4.1.3, ble flere tilnærminger forsøkt før det å inkludere «vet ikke/annet» som verdi på disse variablene ble ansett som den beste

¹³ En liten andel har svart «annet» (2,1% om fars utdanning og 1,8% om mors utdanning) mens en større andel har svart «vet ikke» (32,7% om fars utdanning, 32,2% om mors utdanning). Disse verdiene ble slått sammen.

fremgangsmåten. Derfor ble det også gjort forsøk på å kartlegge mulige sammenhenger mellom å ha svart «vet ikke/annet» og andre faktorer. Dette kunne gi innsikt i frafallets art.

I tabell 5.4 kan man se at en større andel ungdomsskoleelever har svart «vet ikke/annet» om fars høyeste utdanningsnivå enn de som gikk på videregående. Lignende sammenhenger ble avdekket mellom klasstrinn og mors utdanningsnivå. Samtidig ser man at det er en mindre andel som har svart «høyskole/universitet» blant 8. klassingene. Det kan muligens være en indikasjon på at frafallet også er større blant dem som har foreldre med høyere utdanning. Samtidig er ikke denne trenden helt konsekvent (eksempelvis har en større andel svart «høyskole/universitet» blant 10. klassingene enn 1. klassingene på videregående, selv om frafallet er større blant 10. klassingene). Dette gir først og fremst en pekepinn på at det er en større andel som har svart «vet ikke/annet» blant de yngre respondentene.

Tabell 5.4. Sammenheng mellom fars høyeste utdanningsnivå og klasstrinn.

Fars utdanning (Q9)	Klasstrinn (Q3; Q4)				Totalt
	8. klasse	10. klasse	1. klasse (VDG)	3. klasse (VDG)	
Ungdomsskole/VDG	14,2	27,4	46,2	23,8	28,9
Høyskole/Universitet	32,7	40,3	32,2	61,9	35,8
Vet ikke/Annet	53,1	32,3	21,6	14,3	35,3
Totalt	100	100	100	100	100
Pearsons chi2(6)					75,72
p-verdi					0,000

Variabelen «Karakter i norsk (Q18_1)» ble inkludert i analysen som operasjonisering av respondentenes personlige kulturelle kapital, siden både gode skoleprestasjoner og mestring av språket kan regnes som dette. På dette spørsmålet ble respondentene spurt hvilken karakter de fikk i norsk skriftlig hovedmål ved siste karakteroppgjør. Videre viser tabell 5.5 en signifikant sammenheng mellom fars høyeste utdanningsnivå og karakter i norsk. Dette ble undersøkt fordi det burde finnes slike sammenhenger dersom habituslogikken stemmer. Her kan man se at en større andel har fått karakteren 4, 5 eller 6 dersom fars høyeste utdanningsnivå er universitet eller høyskole. Med andre ord er dette en indikasjon på at kulturell kapital reproduseres i familien. En lignende signifikant sammenheng ble avdekket mellom mors høyeste utdanningsnivå og karakter i norsk.

Tabell 5.5. Sammenheng mellom fars høyeste utdanningsnivå og karakter i norsk.

Karakter i norsk (Q18_1)	Fars utdanning (Q9)			Totalt
	Ungdomsskole/VDG	Høyskole/Universitet	Vet ikke/Annet	
1	0,0	0,5	0,0	0,2
2	5,0	2,3	4,2	3,8
3	33,0	22,7	32,6	29,2
4	44,1	42,3	49,3	45,3
5	17,9	31,4	12,1	20,7
6	0,0	0,9	1,9	1,0
Totalt	100	100	100	100
Pearsons chi2(10)				34,04
p-verdi				0,000

5.1.3 Analyse av livsstilspraksiser og operasjonalisering av livsstil

En av de primære problemstillingene i denne studien angår i hvilken grad livsstil kan forklare norske ungdommers alkoholbruk. Samtidig angår den sekundære problemstillingen i hvilken grad det finnes sammenhenger mellom kapital og livsstil. Slike sammenhenger er nemlig en av forutsetningene for Bourdieus livsstilskonsept. I del 3.1.3 drøftet jeg *skarpenesdebatten*, hvor det ble tydeliggjort at det er omdiskutert hvorvidt slike sammenhenger finnes i det norske samfunnet. I tillegg redegjorde jeg for individualiseringstesen, hvor ulike livsstiler betraktes som individualiserte og uten tilknytning til klasseposisjon. Det ble også presentert lignende argumenter innen ungdomsstudier (Miles, 2000).

Med dette som bakteppe ble RuiS-datasettet utforsket med en eksplorerende, empirisk tilnærming. Både faktoranalyser og krysstabellanalyser ble gjennomført for å kartlegge livsstilspraksiser og undersøke om det fantes sammenhenger mellom kapital og livsstil. Først ble det gjennomført en eksplorerende faktoranalyse (EFA) med 16 variabler som måler hyppigheten av deltakelse ulike fritidsaktiviteter. Med faktoranalyse var det mulig å undersøke om korrelasjonsmønstre blant disse variablene kunne avdekke latente konstrukt av høykulturell og lavkulturell livsstil. Målet var å kunne konstruere indekser som kunne være indikatorer for de to typene livsstil. Som det skal redegjøres for nedenfor, var det ikke uproblematisk å konstruere slike indekser, eller å operasjonalisere Bourdieus sitt livsstilskonsept.

Faktoranalysen ble gjennomført ved å ta utgangspunkt i en polykorisk korrelasjonsmatrise, siden alle variablene er på ordinalnivå. Tre faktorer hadde egenverdi >1 og ble derfor beholdt for videre analyse. *Promax*-rotasjon ble brukt fordi faktorene så ut til å være korrelert med hverandre. Som nevnt i del 4.2.3 vil begge rotasjonsmetodene gi omtrent like resultater dersom

det er lite korrelasjon mellom faktorene. Resultatene med *varimax*-rotasjon så noenlunde lik ut, men hadde blant annet flere dobbeltladninger.

Ut fra de tre faktorene ser det i utgangspunktet ikke ut som noen av konstruktene kan kategoriseres som høykulturell eller lavkulturell livsstil i bourdieusk forstand. Siden både «Opera (Q27_5)» og «Teater (Q27_4)» påvirker faktor 1, ser denne faktoren ut til å være nærmest høykultur. «Opera (Q27_5)» har den høyeste faktorladningen (0,88) og har derfor mest innflytelse på faktor 1. Samtidig ser «Konsert folkemusikk (Q27_3)» ut til å ha være viktig i faktor 1 (med en faktorladning på 0,87). «Konsert rock (Q27_1)» har også innflytelse på faktoren. I et bourdieusk rammeverk kan man ikke betrakte rocke- og folkemusikk som høykulturell livsstil. Som nevnt i kapittel 3, har eksempelvis rockemusikken tradisjonelt vært assosiert med arbeiderklasses tradisjoner (Furlong, 2012, s. 152). «Klassisk dans (Q27_7)» har innflytelse på faktor 1, men har dobbeltladning og også innflytelse på faktor 2¹⁴.

Tabell 5.6. Faktoranalyse (EFA) med indikatorer for livsstil.

Variabel	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Uniqueness
Opera (Q27_5)	0,88	0,09	-0,05	0,14
Konsert folk (Q27_3)	0,87	-0,08	0,16	0,28
Konsert rock (Q27_1)	0,78	-0,22	0,08	0,52
Korps (Q27_11)	0,55	-0,05	-0,12	0,71
Teater (Q27_4)	0,54	0,32	0,06	0,43
Klassisk dans (Q27_7)	0,50	0,48	-0,22	0,24
Konsert pop (Q27_2)	0,38	0,24	0,23	0,64
Moderne dans (Q27_6)	0,08	0,73	-0,20	0,36
Foto (Q27_9)	0,07	0,62	0,07	0,57
Fritid i by/bygd (Q26_3)	-0,13	0,59	0,14	0,70
Hjemmekveld/TV (Q26_4)	-0,25	0,49	0,19	0,79
Kunst (Q27_8)	0,18	0,43	0,06	0,70
Hjemmefest (Q26_5)	0,05	0,17	-0,01	0,96
Off. sportsarr. (Q27_10)	0,01	0,2	0,67	0,51
Uorganisert sport (Q26_6)	-0,05	0,02	0,60	0,64
Forening/lag (Q26_1)	0,20	-0,04	0,53	0,68
Egenverdi	4,69	1,34	1,12	
Andel varians	4,18	3,38	1,35	

Rotasjon: Promax

¹⁴ Det ble forsøkt å gjennomføre en ny faktoranalyse uten å ha med «Klassisk dans (Q27_7)» siden den har dobbeltladning. Etterpå ble det forsøkt å gjennomføre faktoranalyser hvor også «Teater (Q27_4)» og «Konsert pop (Q27_2)» ble utelatt, siden ladningene er nær 0,4 i både faktor 1 og 2. Ingen betydelige forskjeller ble avdekket med de resterende variablene i disse faktoranalysene.

Begrepsmessig ser faktor 1 ut til å omfatte konserter og scenekunst, mens faktor 3 kan kategoriseres som sports- og idrettsaktiviteter. Dette passer overens med kontekstualiseringen i del 2.2, hvor det ble tydeliggjort at idrett og musikk ser ut til å være viktige fritidstilbud i regionen. Det er vanskeligere å begrepsfeste faktor 2. Muligens representerer denne faktoren aktivitetene som er mest vanlige blant de som ikke aktivt driver med hverken idrett eller musikk. «Hjemmefest (Q26_5)» skiller seg ut. Man kan se at denne variabelen har høyest *uniqueness* og at den ikke har substansiell innflytelse noen av de tre faktorene.

Siden det burde det være en sammenheng mellom kapital og livsstil ble en eksplorerende tilnærming brukt for å prøve å kartlegge bivariate sammenhenger mellom familiens kapital og ulike fritidsaktiviteter¹⁵. Ved å utføre en rekke krysstabellanalyser ble det avdekket at det ikke var en konsekvent sammenheng mellom familiens kapital og noen av de latente konstruktene. Med andre ord hadde ingen av konstruktene en tydelig sammenheng med høy (eller lav) økonomisk eller kulturell kapital. Eksempelvis hadde noen aktiviteter i faktor 1 sammenheng med høy kapital mens andre hadde ikke det. Dette tydeliggjør at man ikke kan begrepsfeste noen av de tre konstruktene i faktoranalysen som høykulturell eller lavkulturell livsstil. Siden både opera og teater kan regnes som høykultur av Bourdieu, og begge hadde innflytelse på faktor 1, ble det likevel forsøkt å konstruere en indeks med disse to variablene. Alphakoeffisienten for denne indeksen var 0,59. Jeg valgte å følge rådet til Cortina (1993, s. 101) om å kun akseptere alfaværdier som var $\geq 0,7$. Derfor ble ikke denne indeksen brukt i regresjonsanalysene.

I utgangspunktet har resultatene hittil indikert at det er vanskelig å klassifisere livsstilspraksisene blant respondentene i RuiS-datasettet med et bourdieusk rammeverk. Dette har konsekvenser for den sekundære problemstillingen i denne studien. I kapittel 6 skal disse resultatene drøftes mer dyptgående. Det var likevel ønskelig å ha med bourdieuske indikatorer for livsstil dersom noen enkeltvariabler kunne fange opp slike dimensjoner. Krysstabellanalysene viste tross alt at det var sammenhenger mellom kapital og enkelte fritidsaktiviteter. Teoretisk sett ble opera og teater betraktet som de viktigste formene for høykultur, men det var ikke en signifikant sammenheng mellom hverken økonomisk eller kulturell kapital og opera¹⁶. Ingen signifikant sammenheng kunne påvises mellom familiens

¹⁵ Av hensyn til plass presenteres kun én av krysstabellanalysene for å eksemplifisere fremgangsmåten. De andre signifikante krysstabellene er vedlagt (vedlegg 2).

¹⁶ Fraværet av en signifikant sammenheng kan muligens forklares ved at svært få har noensinne vært på opera (92,2% har svart at de «aldri» har vært på opera, mens bare 0,7% har svart «ofte»). Generelt kunne ikke

økonomiske kapital og teater heller. Derimot var det en signifikant sammenheng mellom høy kulturell kapital i familien og teaterbesøk «Teater (Q27_4)» ble derfor ansett som den beste indikatoren for høykulturell livsstil. Tabell 5.7 viser at respondenter med fedre som har høy utdanning oftere går på teater.

Tabell 5.7. Sammenheng mellom fars høyeste utdanningsnivå og teaterbesøk.

Teater (Q27_4)	Fars utdanning (Q9)			Totalt
	Ungdomsskole/VDG	Universitet/Høyskole	Vet ikke/Annet	
Aldri (1)	84,8	69,9	77,7	76,9
Sjeldent (2)	14,1	25,6	19,0	19,9
Av og til (3)	0,6	3,7	2,8	2,5
Ofte (3)	0,6	0,9	0,5	0,7
Totalt	100	100	100	100
Pearsons chi2(6)				13,74
p-verdi				0,033

Ingen av de tre faktorene så ut til å gjenspeile et latent teoretisk konstrukt for lavkulturell livsstil heller, men som nevnt hadde «Hjemmefest (Q26_5)» høyest *uniqueness* og ikke substansiell innflytelse på noen av faktorene. Dette indikerer altså at denne aktiviteten er minst korrelert med noen andre fritidsaktiviteter. Krysstabellanalyser avdekket også at denne aktiviteten var den eneste som hadde en signifikant sammenheng med *både* lav økonomisk og kulturell kapital. Samtidig finnes det lite forskning på fenomenet hjemmefest blant ungdommer. Derfor er det tvetydig hvorvidt denne aktiviteten kan betraktes som lavkulturell livsstil i andre kontekster. Pedersen og Eriksen (2019) påpeker at det særlig er ungdommer fra familier med høy økonomisk kapital i Oslo som er opptatte av å gå på fester. Samtidig har jeg tydeliggjort at bygder og småbyer er preget av større sosial og normativ kontroll, hvor alkohol- og rusmiddelbruk blant ungdommer ofte er lavere enn i de større byene. På bakgrunn av denne konteksten, og siden respondenter med lav økonomisk og kulturell kapital i datasettet gikk oftere på hjemmefest, ble det å gå på hjemmefest brukt som indikator for lavkulturell livsstil.

Faktoranalysen avdekket altså ikke tydelige latente konstrukt av høykulturell og lavkulturell livsstil, men enkeltvariabler ble brukt som operasjonalisering av disse begrepene. I del 2.2 viste

signifikante sammenhenger påvises mellom «Opera (Q27_5)» og noen av de andre variablene av interesse i datasettet.

jeg også at idrett og musikkopplæring ser ut til å være sentrale organiserte fritidstilbudene for unge i regionen. Siden faktoranalysen samsvarte med dette, ble det ansett som viktig å inkludere indikatorer for organiserte sportsaktiviteter og musikkopplæring i analysen. Derfor ble mulige sammenhenger mellom kapital og slike aktiviteter også utforsket¹⁷. «Offentlig sportsarrangement (Q27_10)» har mest innflytelse i faktor 3 og ble brukt som indikator for organisert sportsaktivitet. Bourdieu (1984, s. 220) knytter ulike typer sport til forskjellige mengder kulturell kapital, men denne indikatoren sier ikke noe om hvilken type sportsarrangement det er snakk om. Det var imidlertid en større andel respondenter med høy kulturell kapital i familien som pleide å gå på offentlige sportsarrangement.

Musikkopplæring så også ut til å være en viktig del av de organiserte fritidstilbudene for unge i regionen. Ifølge Bourdieu (1984, s. 75-76) kan det å lære seg å spille et musikalsk instrument fra tidlig alder være en form for kulturell kapital. Det var likevel ingen signifikant sammenheng mellom familiens kulturelle kapital og korpsdeltakelse i RuiS-datasettet. Derimot var det en signifikant sammenheng mellom *lav* økonomisk kapital og korpsdeltakelse. Respondenter fra familier med dårligst råd deltok altså oftest på korps. Imidlertid ble det understreket i del 3.4.2 at hvilke aktiviteter som kan betraktes som høykulturelle og lavkulturelle kan variere til ulike tider og på forskjellige steder. Den viktigste forutsetningen i det bourdieuske rammeverket er at forskjellige livsstiler samsvarer med ulike mengder kapital. Dette funnet samsvarer også med at organiserte fritidsaktiviteter er vanlige blant unge i arbeiderklassen i Skandinavia (Sjödén & Roman, 2018; Stefansen et al., 2016). Blant deltakerne i RuiS kan det altså se ut til at sportsarrangement er en vanligere organisert fritidsaktivitet blant høyere klasseposisjoner, mens korps er vanligere blant lavere klasseposisjoner. Det å inkludere begge disse indikatorene ble ansett som en måte å nyansere analysen. Slik var det mulig å undersøke effekten av to organiserte fritidsaktiviteter i regionen som også hadde sammenheng med ulike mengder kapital.

Tabell 5.8 viser en oversikt over de fire indikatorene for livsstil som skal inkluderes i den logistiske regresjonsmodellen. Teaterbesøk har blitt kategorisert som høykulturell livsstil, mens hjemmefest har blitt kategorisert som lavkulturell livsstil. Som det kommer frem i tabellen, har deltakelse på offentlige sportsarrangement og korps blitt kategorisert som organisert fritid (høy kapital) og organisert fritid (lav kapital). Denne kategoriseringen har blitt gjort på grunnlag av

¹⁷ De utvalgte indikatorene for organisert sport og musikkopplæring ble valgt både på grunnlag av kontekstualiseringen i kapittel 2 og fordi de så ut til å ha en sammenheng med kapital.

det konkrete empiriske datamaterialet i denne studien, og det antas ikke at disse aktivitetene nødvendigvis kan kategoriseres slik andre steder.

Tabell 5.8. Sentrale uavhengige variabler: Livssti og fritid.

Variabel	Prosent
Høykulturell livsstil	
Teater (Q27_4)	
1 = Aldri	75,1
2 = Sjeldent	19,6
3 = Av og til	2,4
4 = Ofte	0,6
Frafall	2,2
Median = 1	
Kvartilavvik = 0	
Lavkulturell livsstil	
Hjemmefest (Q26_5)	
1 = Aldri	48,5
2 = Sjeldent	29,4
3 = Av og til	18,3
4 = Ofte	2,6
Frafall	1,3
Median = 2	
Kvartilavvik = 0,5	
Organisert fritid (høy kapital)	
Offentlig sportsarrangement (Q27_10)	
1 = Aldri	27,3
2 = Sjeldent	22,2
3 = Av og til	32,7
4 = Ofte	16,1
Frafall	1,8
Median = 2	
Kvartilavvik = 1	
Organisert fritid (lav kapital)	
Korps (Q27_11)	
1 = Aldri	86,3
2 = Sjeldent	5,7
3 = Av og til	3,0
4 = Ofte	3,0
Frafall	1,9
Median = 1	
Kvartilavvik = 0	

N = 627

5.1.4 Operasjonalisering av sosial kapital og andre kontrollvariabler

I del 3.4.5 drøftet jeg viktige kontrollvariabler å inkludere i analysen. Det ble argumentert for at det er viktig å kontrollere for sosial kapital, selvbilde, foreldres sivilstatus, foreldres alkoholbruk, kjønn og alder. Videre ble det utformet seks hypoteser på grunnlag av disse kontrollvariablene. To variabler ble brukt som operasjonaliseringer av sosial kapital. «Venner (Q24)» angår hvem respondentene pleier å være med. «Vennegjeng som holder sammen» er den mest åpenlyse kategorien for et stort sosialt nettverk på denne variabelen. Samtidig spørres det hvordan respondentene har tolket disse kategoriene. «En/to faste i gruppe med andre ungdommer» kan bety at man har et tilsvarende stort nettverk, men at man i tillegg betrakter noen som bestevenner. Begge disse kategoriene regnes derfor som høyere sosial kapital. «En/to faste» regnes også som høyere sosial kapital enn «tilfeldig/ikke med jevnaldrende». Siden sosial kapital er vanskelig å måle, ble også «Kjæreste (Q25)» inkludert for å fange opp flere dimensjoner av sosial kapital. Det er logisk å anta at det å ha (eller ha hatt) kjæreste blant ungdommer kan assosieres med høy sosial kapital. Tabell 5.9 viser en oversikt over disse to variablene.

Tabell 5.9. Kontrollvariabler: Sosial kapital

Variabel	Prosent
Sosial kapital	
Venner (Q24)	
1 = Tilfeldig/ikke med jevnaldrende	13,4
2 = En/to faste i gruppe med andre ungdommer	19,5
3 = Vennegjeng som holder sammen	44,8
4 = En eller to faste	21,1
Frafall	1,3
Typetall = 3	
Normert modalprosent = 26,4	
Kjæreste (Q25)	
1 = Ja	14,8
2 = Nei, men har hatt	39,2
3 = Nei, har aldri hatt	43,4
Frafall	2,6
Typetall = 3	
Normert modalprosent = 15,1	

N = 627

Selvbilde kan også være utfordrende å måle. Det finnes åtte variabler i RuiS-datasettet hvor respondentene har blitt spurt om hva de tenker om seg selv og forholdet de har til andre. Det ble gjennomført en faktoranalyse med disse variablene for å undersøke om to eller flere av variabler kunne inngå i en indeks. Siden disse variablene er på ordinalnivå, ble det gjennomført

en eksplorerende faktoranalyse basert på en polykorisk korrelasjonsmatrise. Resultatene fra faktoranalysen presenteres i tabell 5.10.

Tabell 5.10. Faktoranalyse (EFA) med indikatorer for selvbilde.

Variabel	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Uniqueness
Andre tenker positivt om meg (Q49_4)*	0,81	0,004	-0,002	0,34
Kjenner seg godtatt av andre (Q49_2)*	0,79	-0,05	0,14	0,29
Fornøyd med hvordan man er (Q48_1)*	0,54	0,41	-0,18	0,42
Ofte skuffet over seg selv (Q48_2)	0,05	0,64	0,11	0,45
Liker ikke måten en lever livet sitt (Q48_3)	0,07	0,54	0,20	0,49
Drømmer ofte om et annet liv (Q49_5)	-0,03	0,41	0,35	0,58
Kjenner seg fremmedgjort (Q49_3)	-0,06	0,05	0,66	0,56
Kjenner seg utestengt (Q49_1)	0,24	0,11	0,56	0,35
Egenverdi	3,65	0,59	0,28	
Andel varians	2,94	2,74	0,70	

Rotasjon: Promax

*Verdiene på disse variablene ble omkodet i motsatt retning, slik at skalaene passet logisk med resten av variablene i faktoranalysen.

Promax-rotasjon ble brukt fordi faktorene var korrelert med hverandre. Med varimax-rotasjon var det blant annet flere dobbeltladninger. Man kan se at kun faktor 1 har en egenverdi som er >1 . Videre kan man se at «Andre tenker positivt om meg (Q49_4)» og «Kjenner seg godtatt av andre (Q49_2)» har størst innflytelse på faktor 1. «Fornøyd med hvordan man er (Q48_1)» har dobbeltladning og ble derfor utelatt fra videre undersøkelser¹⁸. Videre ble de to førstnevnte variablene slått sammen til indeks. Alphakoeffisienten var 0,77, noe som tyder på at disse to variablene samlet var et godt generelt mål. Med dette kan man også argumentere for at det er disse to variablene som mest direkte angår hvordan respondentene selv føler at andre oppfatter dem. Derfor ble denne indeksen ansett som den beste måten å operasjonalisere selvbilde.

¹⁸ Det ble forsøkt å gjennomføre en ny faktoranalyse uten denne variabelen, men ingen betydelige forskjeller ble avdekket med de resterende variablene.

Tabell 5.11. Andre kontrollvariabler.

Variabel	Prosent
Andre kontrollvariabler	
Selvbilde (Q49_2; Q49_4)	
1 (dårlig selvbilde)	1,8
1,5	1,1
2	4,0
2,5	5,3
3	32,4
3,5	25,4
4 (godt selvbilde)	28,1
Frafall	2,1
Gjennomsnitt = 3,296	
Standardavvik = 0,65	
Foreldres sivilstatus (Q11)	
1 = Gift	57,6
2 = Samboende	19,0
3 = Skilt/Separert/Aldri bodd sammen	20,9
Frafall	2,6
Typetall = 1	
Normert modalprosent = 36,4	
Foreldres alkoholbruk (Q42_1; Q42_2)	
1 (sjelden/aldri)	69,2
1,5	3,4
2	11,0
2,5	3,7
3	7,2
3,5	0,6
4	0,8
5 (ofte/daglig)	1,9
Frafall	2,2
Gjennomsnitt = 1,452	
Standardavvik = 0,851	
Kjønn (Q1)	
0 = Jente	47,7
1 = Gutt	51,2
Frafall	1,1
Typetall = 1	
Normert modalprosent = 2,4	
Klassetrinn (Q3; Q4)	
1 = 8.klasse	34,1
2 = 10.klasse	30,1
3 = 1.klasse	31,7
4 = 3.klasse	3,4
Frafall	0,6
Median = 2	
Kvartilavvik = 1	

N = 627

I del 3.4.5 argumenterte jeg for at foreldres forhold til alkohol kan påvirke ungdommers holdninger til alkohol. Indeksen «Foreldres alkoholbruk (Q42_1; Q42_2)» ble konstruert ved å kombinere to variabler i datasettet til en indeks, hvor respondentene har blitt spurt hvor ofte hver av foreldrene drikker alkohol. Alphakoeffisienten for indeksen var 0,8. Det tydet på at disse to variablene samlet sett var et godt mål på foreldres alkoholbruk.

Det ble også argumentert for at ungdommer som har foreldre som ikke bor sammen kan ha en sammenheng med å drikke alkohol oftere (Gustavsen et al., 2016, s. 483). Derfor ble variabelen «Foreldres sivilstatus (Q11)» inkludert som en kontrollvariabel. I tillegg bør man kontrollere for alder og kjønn i undersøkelser av faktorer som påvirker rusmiddelbruk blant ungdommer. Siden alder ikke er inkludert som variabel i RuiS-datasettet, ble klassetrinn brukt for å måle alder. Et spørsmål i spørreskjemaet var forbeholdt klassetrinn på ungdomskolen og et for videregående. Disse to variablene ble omkodet til én variabel kalt «Klassetrinn (Q3; Q4)». Variabelen «Kjønn (Q1)» ble omkodet slik at den har verdiene 0 for jente og 1 for gutt. Tabell 5.11 viser en oversikt over alle andre kontrollvariablene som ble inkludert i regresjonsanalysen.

5.1.5 Samspillsledd og annengradsledd

I samfunnsvitenskapene er det ofte av interesse å avdekke mulige samspill mellom variabler. Eksempelvis kan effekten av A på B være ulik ut fra omstendighetene C (Skog, 2015, s. 51-52). For å undersøke om det er samspill mellom to variabler inkluderes et samspillsledd i regresjonsanalysen ved å multiplisere den ene variabelen med den andre. Slik kan man undersøke om en uavhengig variabel varierer ut fra verdiene på en annen uavhengig variabel. Både de opprinnelige variablene og samspillsleddet inkluderes i analysen. Dersom produktleddet er signifikant forskjellig fra null indikerer dette at det er et samspill mellom variablene (Skog, 2015, s. 303). Det ble forsøkt å lage samspillsledd for indikatorer hvor det var teoretiske antagelser at det kunne være samspill. I del 3.4.3 ble det redegjort for empiriske undersøkelser som har indikert at de yngste jentene drikker mer enn de yngste guttene, mens blant de eldre ungdommene drikker gutter mer (Järvinen et al., 2007, s. 66-67). Det ble forsøkt å inkludere et samspillsledd med kjønn og klassetrinn, men dette viste ingen signifikant effekt. Derfor ble samspillsleddet utelatt fra de endelige modellene.

I tillegg er det viktig å undersøke om effekter kan være kurvelineære (Skog, 2015, s. 106). Ved logistisk regresjon innebærer dette at det er avvik fra den logistiske kurven (Skog, 2015, s. 386). I provisoriske krysstabellanalyser ble det avdekket at ungdommer fra familier med dårlig råd

og god råd drakk alkohol sjeldnere enn de fra familier med hverken god eller dårlig råd. Dette var en indikasjon på en kurvelineær sammenheng mellom familiens økonomi og alkoholbruk. Derfor ble det forsøkt å inkludere et annengradsledd av variabelen «Familiens økonomi (Q23)». Dette gjøres ved å inkludere den opprinnelige variabelen multiplisert med seg selv i regresjonsanalysen. Et signifikant annengradsledd tyder på at det finnes kurvelineær effekt (Skog, 2015, s. 285). Dette annengradsleddet ble inkludert i den endelige analysen.

5.1.6 Test for multikolaritet mellom uavhengige variabler

Som nevnt i del 4.2.2, kan det være problematisk dersom det er for høy korrelasjon mellom to eller flere uavhengige variabler i en regresjonsanalyse. Det ble gjennomført en VIF-test for å avdekke mulige problemer med multikolaritet mellom de uavhengige variablene. For alle nominale variabler ble det kodet en rekke dummyvariabler for hver kategori, med én av verdiene på variabelen som referansekategori (som altså ble kodet som 0 på hver dummyvariabel).

Referansekategorien for foreldres utdanning er «ungdomsskole/videregående». For «Venner (Q24)» er referansekategorien «tilfeldig/ikke med jevnaldrende». «Nei, har aldri hatt» er referansekategorien for «Kjæreste (Q25)» mens «gift» er referansekategorien for «Foreldres sivilstatus (Q11)». «Kjønn (Q1)» er en dikotom variabel hvor «jente» er referansekategorien. Disse referansekategoriene ble også brukt i de logistiske regresjonsmodellene.

Man kan se i tabell 5.12 at VIF-verdien er >10 for «Familiens økonomi (Q23)» og annengradsleddet av denne variabelen. Det er imidlertid ikke unaturlig at det er høy korrelasjon mellom disse variablene, da annengradsleddet er den samme variabelen multiplisert med seg selv. Ellers er de høyeste VIF-verdiene 3,61 for «Mors utdanning Dum3» og 3,04 for «Fars utdanning Dum3». Dette er trolig fordi det er noe korrelasjon mellom foreldres utdanningsnivå. Siden disse og de resterende VIF-verdiene er <10 ser det ikke ut til å være problematisk multikolaritet mellom noen av de uavhengige variablene¹⁹. Med dette kunne forklaringsmodeller for alkoholbruk utarbeides med alle disse uavhengige variablene og indeksene.

¹⁹ Det ble også forsøkt å gjennomføre VIF-testen uten andregradsleddet. Da var ingen VIF-verdier >10 .

Tabell 5.12. Test for multikolaritet mellom uavhengige variabler.

Variabel	VIF	1/VIF
Familiens økonomi	38,8	0,03
Familiens økonomi * Familiens økonomi	38,4	0,03
Fars utdanning Dum2	1,86	0,54
Fars utdanning Dum3	3,04	0,33
Mors utdanning Dum2	2,45	0,41
Mors utdanning Dum3	3,61	0,28
Karakter i norsk	1,21	0,83
Antall bøker	1,12	0,89
Teater	1,12	0,89
Korps	1,15	0,87
Offentlig sportsarrangement	1,21	0,83
Hjemmefest	1,23	0,81
Venner Dum2	2,07	0,48
Venner Dum3	2,57	0,39
Venner Dum4	2,10	0,48
Kjæreste Dum1	1,31	0,76
Kjæreste Dum2	1,24	0,81
Selvbilde	1,18	0,85
Foreldres sivilstatus Dum2	1,11	0,90
Foreldres sivilstatus Dum3	1,18	0,84
Foreldres alkoholbruk	1,06	0,94
Kjønn	1,17	0,85
Klassetrinn	1,38	0,73

5.2 Hypotesetesting: Faktorer som påvirker ungdommers alkoholbruk

Til nå har jeg presentert en oversikt over alle variabler og indekser som skal inkluderes i de logistiske regresjonsanalysene. Dermed har jeg gjort rede for hvordan teoretiske begreper har blitt operasjonalisert i analysen. Jeg har også utforsket sammenhenger i datasettet med faktoranalyse og krysstabellanalyser. Her ble særlig sammenhenger mellom kapital og livsstil undersøkt på en eksplorerende måte. Dette var viktig for å kunne besvare den sekundære problemstillingen i denne studien. I tillegg ble disse resultatene brukt for å operasjonalisere livsstil.

I resten av kapittel 5 skal jeg teste hypotese 1 – 10 som ble fremlagt i del 3.3.4 og del 3.3.5. Jeg skal altså undersøke hvilken effekt økonomisk kapital, kulturell kapital og livsstil har på alkoholbruket blant ungdommene som deltok i RuiS. Ved å bruke kontrollvariabelmetoden ble det mulig å kontrollere for bakenforliggende og mellomliggende effekter. Tre modeller ble derfor kalkulert, hvor ytterlige forklaringsfaktorer ble lagt til for hver regresjonsmodell. Først i den tredje regresjonsmodellen inkluderes alle de uavhengige variablene. Ved å sammenligne prediksjonskraften til de ulike variablene og modellene, vil det være mulig å besvare de primære problemstillingene i studien.

I del 5.2.1 presenteres resultatene fra de logistiske regresjonsanalysene. Deretter kalkuleres *average marginal effects* for den beste modellen i del 5.2.2. Dette vil gi et bedre grunnlag for å sammenligne stryken på de ulike effektene. I del 5.2.3 presenteres grafer som viser predikerte sannsynligheter over de signifikante sammenhengene ($p < 0,05$) som er mest relevante for problemstillingene i studien.

5.2.1 Logistiske regresjonsmodeller

I modell 1 ble kun familiens kapital inkludert som forklaringsvariabler. Her kan man altså se effekten av familiens økonomiske og kulturelle kapital, uten å kontrollere for andre forklaringsfaktorer. I modell 2 inkluderes også personlig kulturell kapital og livsstil. I modell 3 inkluderes alle kontrollvariabler samt annengradsledd av variabelen «Familiens økonomi (Q23)». Man kan se at LR-testen er signifikant ($p < 0,01$) i alle tre modellene. Hosmer-Lemeshow-testene er ikke signifikant i noen av de tre modellene. Begge disse testene viser altså at alle modellene har god tilpasning til data. Først skal jeg redegjøre for forandringene fra hver

modell til den neste, og hva dette impliserer. Deretter skal jeg avgjøre hvilken modell som er best.

Tabell 5.13. Resultat fra binær logistisk regresjonsanalyse (modell 1). Effekt på alkoholbruk.

Variabel	OR (SE)	Sig.	KI (nedre)	KI (øvre)
Familiens økonomiske kapital				
Familiens økonomi	0,84 (0,089)	0,100	0,682	1,034
Familiens kulturelle kapital				
Fars utdanning				
Høyskole/Universitet	0,62 (0,151)**	0,049	0,385	0,998
Vet ikke/Annet	0,853 (0,276)	0,623	0,452	1,61
Mors utdanning				
Høyskole/Universitet	1,005 (0,267)	0,984	0,598	1,691
Vet ikke/Annet	0,35 (0,13)***	0,005	0,169	0,724
Cons	1,186 (0,546)	0,711	0,482	2,922
N				602
LR				28,8 (df=5)
p-verdi				0,000
Pseudo R²				0,04
Hosmer-Lemeshow				3,54 (df=7)
p-verdi				0,831
AIC				665,7
BIC				692,1

***p<0,01 **p<0,05 *p<0,1

Konfidensintervall: 95%

Familiens økonomiske kapital har ikke en signifikant effekt i modell 1 (tabell 5.13). Derimot kan man se at familiens kulturelle kapital har en effekt. Dersom fars utdanning er «høyskole/universitet» fremfor «ungdomsskole/videregående» har det en negativ signifikant effekt på alkoholbruk ($p < 0,05$ og $OR < 1$). Med andre ord er det mindre sannsynlighet for å drikke alkohol ofte dersom fedre har høyere utdanning. Det er også en signifikant effekt av å ha svart «vet ikke/annet» om mors utdanning ($p < 0,01$). Siden $OR < 1$ er det mindre sannsynlig at respondentene som har svart «vet ikke/annet» drikker alkohol ofte. I utgangspunktet er dette en vanskelig effekt å tolke, men siden det ble avdekket at flere av de yngre respondentene ikke

visste mors høyeste utdanning, antas det at denne effekten kan skyldes lavere alder blant de som har svart dette.

Tabell 5.14. Resultat fra binær logistisk regresjon (modell 2). Effekt på alkoholbruk.

Variabel	OR (SE)	Sig.	KI (nedre)	KI (øvre)
Økonomisk kapital (familie)				
Familiens økonomi	0,841 (0,106)	0,169	0,656	1,077
Kulturell kapital (familie)				
Fars utdanning				
Høyskole/Universitet	0,677 (0,198)	0,182	0,382	1,201
Vet ikke/Annet	0,795 (0,304)	0,548	0,375	1,682
Mors utdanning				
Høyskole/Universitet	1,135 (0,364)	0,694	0,605	2,129
Vet ikke/Annet	0,569 (0,25)	0,199	0,24	1,346
Kulturell kapital (person)				
Karakter i norsk	0,676 (0,1)***	0,008	0,506	0,904
Høykulturell livsstil				
Teater	0,971 (0,226)	0,900	0,616	1,531
Lavkulturell livsstil				
Hjemmefest	4,076 (0,584)***	0,000	3,079	5,397
Organisert fritid (høy kapital)				
Offentlig sportsarrangement	0,887 (0,101)	0,294	0,709	1,11
Organisert fritid (lav kapital)				
Korps	0,388 (0,126)***	0,003	0,206	0,732
Cons	1,057 (0,956)	0,951	0,18	6,22
N				582
LR			172,87 (df=10)	
p-verdi				0,000
Pseudo R²				0,26
Hosmer-Lemeshow			7,51 (df=8)	
p-verdi				0,483
AIC				509,1
BIC				557,2

***p<0,01 **p<0,05 *p<0,1

Konfidensintervall: 95%

I modell 2 (tabell 5.14) har familiens økonomiske kapital fremdeles ikke en signifikant effekt. Her har imidlertid ikke fars utdanningsnivå en signifikant effekt heller. Der er altså ingen signifikant effekt av hverken familiens økonomiske eller kulturelle kapital i modellen. Derimot kan man se at personlig kulturell kapital har en signifikant effekt. Høyere karakterer i norsk ved siste karakteroppgjør fører til lavere sannsynlighet for å drikke alkohol ofte (p<0,01 og OR<1).

Som vist i del 5.1.2 var det også en sammenheng mellom å ha fedre med høy utdanning og å få god karakter i norsk. Dette impliserer at personlig kulturell kapital (karakter i norsk) kan være en mellomliggende variabel, hvor effekten av familiens kulturelle kapital på alkoholbruket i modell 1 var en indirekte effekt. Noe av effekten kan også ha gått via livsstil, siden disse indikatorene ble valgt nettopp fordi at de hadde en sammenheng med familiens kapital.

Lavkulturell livsstil ser ut til å føre til høyere sannsynlighet for å drikke ofte. Man kan se at det å gå på hjemmefest har en positiv signifikant effekt ($p < 0,01$ og $OR > 1$). Samtidig er organisert fritid (lav kapital) assosiert med lavere sannsynlighet for å drikke ofte. Korpsdeltakelse har nemlig en negativ signifikant effekt ($p < 0,05$ og $OR < 1$). Teaterbesøk, den viktigste bourdieuske indikatoren for høykulturell livsstil, har derimot ikke en signifikant effekt. Det har heller ikke organisert fritid (høy kapital). Å gå på offentlige sportsarrangement har altså ikke en signifikant effekt på alkoholbruket.

I modell 3 (tabell 5.15) har alle kontrollvariabler og et annengradsledd av «Familiens økonomi (Q23)» blitt inkludert i modellen. I denne modellen ser man at økonomisk kapital har en signifikant effekt. Både den opprinnelige variabelen og annengradsleddet er signifikant ($p < 0,01$). Man kan se at $OR > 1$ på den opprinnelige variabelen mens $OR < 1$ for annengradsleddet. Dette indikerer at kurven øker, har et toppunkt, og deretter avtar. Familiens kulturelle kapital har ikke en signifikant effekt i denne modellen heller, men personlig kulturell kapital har det. «Karakter i norsk (Q18_1)» har altså fremdeles en negativ signifikant effekt ($p < 0,05$ og $OR < 1$).

Hverken høykulturell livsstil eller organisert fritid (høy kapital) ser ut til å være viktige forklaringsfaktorer i modell 3 heller. Lavkulturell livsstil og organisert fritid (lav kapital) ser derimot fremdeles ut til å være signifikante forklaringsfaktorer. Som i modell 2, har korpsdeltakelse en negativ signifikant effekt på alkoholbruk ($p < 0,01$ og $OR < 1$) i modell 3, mens det å gå på hjemmefest har fremdeles en positiv effekt ($p < 0,01$ og $OR > 1$). Til tross for å ha kontrollert for flere konkurrerende forklaringsfaktorer, er alle effekter som var signifikante i modell 2 også signifikante i modell 3. I tillegg viser modellen en signifikant kurvelineær effekt av økonomisk kapital.

Tabell 5.15. Resultat fra logistisk regresjonsanalyse (modell 3). Effekt på alkoholbruk.

Variabel	OR (SE)	Sig.	KI (nedre)	KI (øvre)
Økonomisk kapital (familie)				
Familiens økonomi	28,378 (35,47)***	0,007	2,45	328,74
Familiens økonomi * Familiens økonomi	0,614 (0,1)***	0,003	0,446	0,846
Kulturell kapital (familie)				
Fars utdanning				
Høyskole/Universitet	1,218 (0,489)	0,624	0,554	2,676
Vet ikke/Annet	1,508 (0,84)	0,460	0,506	4,491
Mors utdanning				
Høyskole/Universitet	1,128 (0,498)	0,784	0,475	2,679
Vet ikke/Annet	0,666 (0,405)	0,504	0,202	2,194
Kulturell kapital (person)				
Karakter i norsk	0,605 (0,125)**	0,015	0,403	0,907
Høykulturell livsstil				
Teater	0,958 (0,307)	0,894	0,511	1,797
Lavkulturell livsstil				
Hjemmefest	4,864 (1,011)***	0,000	3,237	7,309
Organisert fritid (høy kapital)				
Offentlig sportsarrangement	0,905 (0,15)	0,548	0,654	1,253
Organisert fritid (lav kapital)				
Korps	0,301 (0,137)***	0,008	0,124	0,735
Sosial kapital				
Venner				
En/to faste i gruppe med andre ungdommer	7,009 (3,881)***	0,000	2,367	20,751
Vennegjeng som holder sammen	2,246 (1,125)	0,106	0,841	5,996
En eller to faste	2,673 (1,505)*	0,081	0,887	8,059
Kjæreste				
Ja	2,445 (1,149)*	0,057	0,973	6,143
Nei, men har hatt	2,12 (0,763)**	0,038	1,044	4,29
Andre kontrollvariabler				
Selvbilde	1,363 (0,333)	0,205	0,844	2,202
Foreldres sivilstatus				
Samboende	1,039 (0,44)	0,929	0,453	2,382
Skilt/Separert/Aldri bodd sammen	2,309 (0,901)**	0,032	1,075	4,96
Foreldres alkoholbruk	1,818 (0,321)***	0,001	1,286	2,571
Kjønn (gutt)	0,945 (0,321)	0,868	0,486	1,838
Klassestrinn	7,252 (1,866)***	0,000	4,379	12,01
cons	6,03e-07 (1,84e-06)***	0,000	1,52e-09	0,0002
N				537
LR				326,72 (df=22)
p-verdi				0,000
Pseudo R²				0,54
Hosmer-Lemeshow				3,61 (df=8)
p-verdi				0,891
AIC				329,2
BIC				427,8

***p<0,01 **p<0,05 *p<0,1

Konfidensintervall: 95%

Man kan også se at flere kontrollvariabler påvirker sannsynligheten for hyppig alkoholbruk. Sosial kapital har en signifikant effekt. Det å ha være med «en/to faste i gruppe med andre ungdommer» fremfor «tilfeldig/ikke med jevnaldrende» er signifikant og øker sannsynligheten for hyppig alkoholbruk ($p < 0,01$ og $OR > 1$). Som nevnt i del 5.1.4, var dette en av kategoriene som ble ansett som høy sosial kapital. Å være med «en/to faste» er signifikant på 10%-nivået med en positiv effekt på alkoholbruk ($p < 0,1$ og $OR > 1$). Det å ha hatt kjæreste fremfor å aldri ha hatt kjæreste har også en positiv effekt ($p < 0,05$ og $OR > 1$). Effekten av å ha kjæreste er også positiv, men bare signifikant på 10%-nivået ($p < 0,1$ og $OR > 1$). I utgangspunktet aksepteres kun $p < 0,05$ som signifikant i denne studien, men siden alle effektene er positive og flere av indikatorene er signifikant på 5%-nivået, ser det ut som høy sosial kapital kan assosieres med høyere sannsynlighet for at ungdommer drikker alkohol ofte.

I tillegg ser man at det å ha foreldre som er skilte, separerte, eller aldri har bodd sammen (fremfor at foreldrene er gift) øker sannsynligheten ($p < 0,05$ og $OR > 1$). Å ha foreldre som er samboende fremfor gift, har derimot ikke en signifikant effekt. Man kan også se at foreldres alkoholbruk påvirker ungdommers eget alkoholbruk ($p < 0,01$). Jo oftere foreldre drikker, desto høyere sannsynlighet for at ungdommene selv drikker ofte ($OR > 1$). I tillegg øker sannsynligheten for at ungdommene drikker ofte desto høyere klasstrinn de går på ($p < 0,01$ og $OR > 1$). Som forventet, jo eldre ungdommene er, desto større sannsynlighet for at de drikker alkohol ofte. Selvbilde og kjønn har derimot ikke en signifikant effekt.

Tabell 5.16 viser Pseudo R^2 , AIC og BIC for alle tre modellene. Som nevnt i del 4.3.3 kan disse målene brukes for å avgjøre hvilken modell som er best. Man kan se at Pseudo R^2 stiger for hver modell, og er betydelige høyere i modell 3 sammenlignet med modell 1. Man kan også se at både AIC og BIC blir lavere for hver modell, og er lavest i modell 3. Alle tre testene viser at modell 3 er den beste modellen.

Tabell 5.16. Sammenligning av pseudo R^2 , AIC og BIC fra modell 1 – 3

	Modell 1	Modell 2	Modell 3
Pseudo R^2	0,04	0,26	0,54
AIC	665,7	509,1	329,2
BIC	692,1	557,2	427,8

5.2.2 Average marginal effects (AME)

Siden både Pseudo R^2 samt AIC og BIC indikerte at modell 3 var best, ble det kalkulert *average marginal effects* (AME) for effektene i denne modellen. Som nevnt i del 4.3.2 viser AME den gjennomsnittlige endringen i sannsynlighet for én enhets økning i den uavhengige variabelen χ . Nedenfor brukes AME for å kartlegge de viktigste signifikante effektene ($p < 0,05$). Man bør ikke bare se på den høyeste tallverdien, men også ta i betraktning hvor mange verdier det finnes på hver variabel. Dummyvariabler kan bare øke fra 0 til 1, mens andre uavhengige variabler har flere verdier. Jeg skal derfor drøfte effekten av de ulike (signifikante) forklaringsvariablene ved å sammenligne effekten av å ha høyeste og minste verdi på variabelen. Dette kan være en pekepinn på de viktigste effektene. Videre må endringen i prosentpoeng anses som effekten når de andre uavhengige variablene holdes konstant.

Tabell 5.17 viser både AME og OR fra modell 3. Man kan se at alle effektene er signifikante på det samme nivået, enten det er AME eller OR. Unntaket er å være med «vennegjeng som holder sammen», som er signifikant på 10%-nivået i AME-modellen. Den var ikke signifikant i modellen med OR.

«Familiens økonomi (Q23)» og det tilhørende annengradsleddet må samlet tolkes som en «pakke». Som nevnt illustreres denne effekten best i grafen i del 5.2.3, og den kommenteres derfor hovedsakelig der. Ellers kan man se at det å være med «en/to faste i gruppe andre ungdommer» og klasstrinn har høyest tallverdier (med avrundete tall er AME kalkulert som 0,161 for begge variablene). «Venner (Q24)» er samtidig kodet som en serie dummyvariabler, og effekten av å være med «en/to faste i gruppe andre ungdommer» viser at sannsynligheten øker gjennomsnittlig med 16,1 prosentpoeng sammenlignet med referansekategori «tilfeldig/ikke med jevnaldrende». Klasstrinn har derimot fire verdier. Sannsynligheten øker gjennomsnittlig med 16,1 prosentpoeng for *hver* verdiøkning på variabelen, altså for hvert høyere klasstrinn man går. Dermed øker sannsynligheten for å drikke ofte med 48,3 prosentpoeng dersom man går i 3. klasse på videregående fremfor 8. klasse på ungdomsskolen. Alder ser derfor ut til å være en viktigste forklaringsfaktoren av alle variablene i modellen.

«Karakter i norsk (Q18_1)» har seks verdier og sannsynligheten for å drikke alkohol ofte reduseres gjennomsnittlig med 4,1 prosentpoeng for hver karakterøkning. Dette innebærer at sannsynligheten for et hyppig alkoholkonsum reduseres med 20,5 prosentpoeng dersom man har fått karakteren 6 sammenlignet med å ha fått 1. «Hjemmefest (Q26_5)» har fire verdier, og sannsynligheten øker i gjennomsnitt med 12,9 prosentpoeng for hver verdiøkning på variabelen.

Det vil si at sannsynligheten for å drikke alkohol ofte er 38,7 prosentpoeng høyere dersom man går ofte på fest fremfor aldri. «Korps (Q27_11)» har fire verdier, og for hver verdiøkning reduseres sannsynligheten for å drikke alkohol ofte gjennomsnittlig med 9,8 prosentpoeng. Med andre ord reduseres sannsynligheten for å drikke ofte med 29,4 prosentpoeng dersom man ofte spiller i korps fremfor aldri.

Foreldres alkoholbruk har åtte verdier på variabelen og sannsynligheten øker gjennomsnittlig med 4,9 prosentpoeng for hver verdiøkning. Dersom man har foreldre som drikker ofte fremfor sjeldent (eller aldri), øker sannsynligheten for at ungdommene selv drikker ofte med 34,3 prosentpoeng. De andre effektene som er signifikante ($p < 0,05$) er dummyvariabler, som kun kan ha én verdiøkning. Det å ha foreldre som ikke bor sammen (fremfor gifte foreldre) gjør at sannsynligheten for å drikke alkohol ofte gjennomsnittlig øker med 7 prosentpoeng. Dersom man har hatt kjæreste før, fremfor aldri å ha hatt kjæreste, øker sannsynligheten gjennomsnittlig med 6,2 prosentpoeng. Som nevnt ovenfor, øker sannsynligheten med 16,1 prosentpoeng dersom respondentene pleier å være med «en/to faste i gruppe andre ungdommer» fremfor «tilfeldig/ikke med jevnaldrende».

Det ser altså ut til at alder er den viktigste forklaringsfaktoren. Dette er ikke overraskende, da de eldste ungdommene er (eller er nesten) gammel nok til å kjøpe alkohol selv. Samtidig understreker dette viktigheten av å kontrollere for alder i analysen. Videre ser hyppig deltakelse på hjemmefest ut til å være en viktig forklaringsfaktor for økt alkoholbruk. Deretter ser forelders alkoholbruk, korpsdeltakelse og gode karakterer i norsk ut til å være viktige effekter. Etter disse følger det å være med «en/to faste i gruppe andre ungdommer» fremfor «tilfeldig/ikke jevnaldrende», å ha foreldre som ikke bor sammen fremfor at de er gifte, og til slutt å ha hatt kjæreste fremfor aldri å ha hatt kjæreste.

Blant de fire signifikante indikatorene som er mest relevante for mine problemstillinger (familiens økonomi, karakter i norsk, hjemmefest og korps) ser det å ofte gå på hjemmefest ut til å være den viktigste effekten på ungdommenes alkoholbruk.

Tabell 5.17. Average marginal effects (AME) sammenlignet med oddsrate (OR) fra modell 3.

Variabel	dy/dx (SE)	OR (SE)
Økonomisk kapital (familie)		
Familiens økonomi	0,272 (0,098)***	28,378 (35,47)***
Familiens økonomi * Familiens økonomi	-0,04 (0,013)***	0,614 (0,1)***
Kulturell kapital (familie)		
Fars utdanning		
Høyskole/Universitet	0,016 (0,032)	1,128 (0,489)
Vet ikke/Annet	0,033 (0,045)	1,508 (0,84)
Mors utdanning		
Høyskole/Universitet	0,01 (0,037)	1,128 (0,498)
Vet ikke/Annet	-0,033 (0,05)	0,666 (0,405)
Kulturell kapital (person)		
Karakter i norsk	-0,041 (0,016)**	0,605 (0,125)**
Høykulturell livsstil		
Teater	-0,003 (0,026)	0,958 (0,307)
Lavkulturell livsstil		
Hjemmefest	0,129 (0,012)***	4,864 (1,011)***
Organisert fritid (høy kapital)		
Offentlig sportsarrangement	-0,008 (0,013)	0,905 (0,15)
Organisert fritid (lav kapital)		
Korps	-0,098 (0,036)***	0,301 (0,137)***
Sosial kapital		
Venner		
En/to faste i gruppe med andre ungdommer	0,161 (0,042)***	7,009 (3,881)***
Vennegjeng som holder sammen	0,061 (0,036)*	2,246 (1,125)
En eller to faste	0,075 (0,042)*	2,673 (1,505)*
Kjæreste		
Ja	0,075 (0,041)*	2,445 (1,149)*
Nei, men har hatt	0,062 (0,03)**	2,12 (0,763)**
Andre kontrollvariabler		
Selvbilde	0,025 (0,02)	1,363 (0,333)
Foreldres sivilstatus		
Samboende	0,003 (0,033)	1,039 (0,44)
Skilt/Separert/Aldri bodd sammen	0,07 (0,033)**	2,309 (0,901)**
Foreldres alkoholbruk	0,049 (0,014)***	1,818 (0,321)***
Kjønn	-0,004 (0,028)	0,945 (0,321)
Klassetrinn	0,161 (0,016)***	7,252 (1,866)***
N		537

***p<0,01 **p<0,05 *p<0,1

Konfidensintervall: 95%

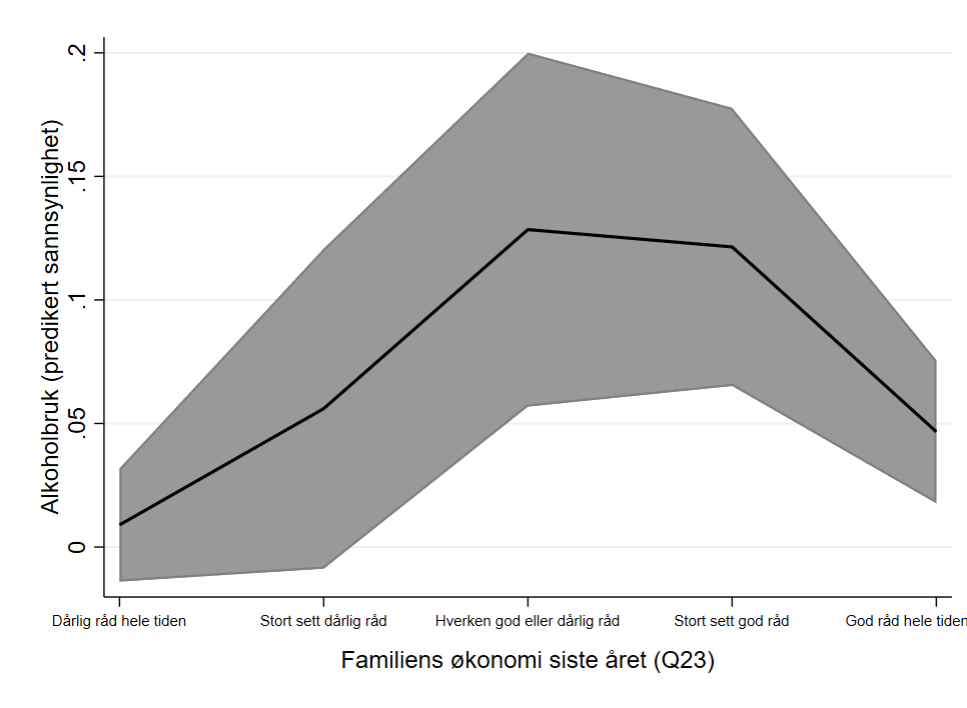
5.2.3 Predikerte sannsynligheter

Nedenfor fremstilles predikerte sannsynligheter for de signifikante ($p < 0,05$) effektene som er viktigst i henhold til problemstillingene i denne studien, altså kapital og livsstil. Fremstillingene i grafene er justert prediksjon med 95% konfidensintervall. Dette er altså den predikerte sannsynligheten når de andre uavhengige variablene holdes konstant (Liu, 2015, s. 129). Som nevnt i del 4.4.2, kan egentlig ikke p-verdiene eller konfidensintervallene tolkes på en intuitiv måte i denne studien. Signifikante effekter *kan* være en pekepinn på de viktigste tendensene. Små konfidensintervall kan *muligens* være en indikasjon på tendenser man ville avdekket andre steder som har fellestrekk med populasjonen i denne studien. Resultatene kan kanskje si noe om de samme kommunene de følgende årene etter 2015, eller andre bygder i Norge som har lignende trekk. Samtidig må det understrekes igjen at resultatene egentlig ikke kan generaliseres utover respondentene i datasettet. Konfidensintervallene må tolkes svært forsiktig, og helst brukes for å peke mot mulige sammenhenger som kan være interessante å følge opp ved fremtidige studier.

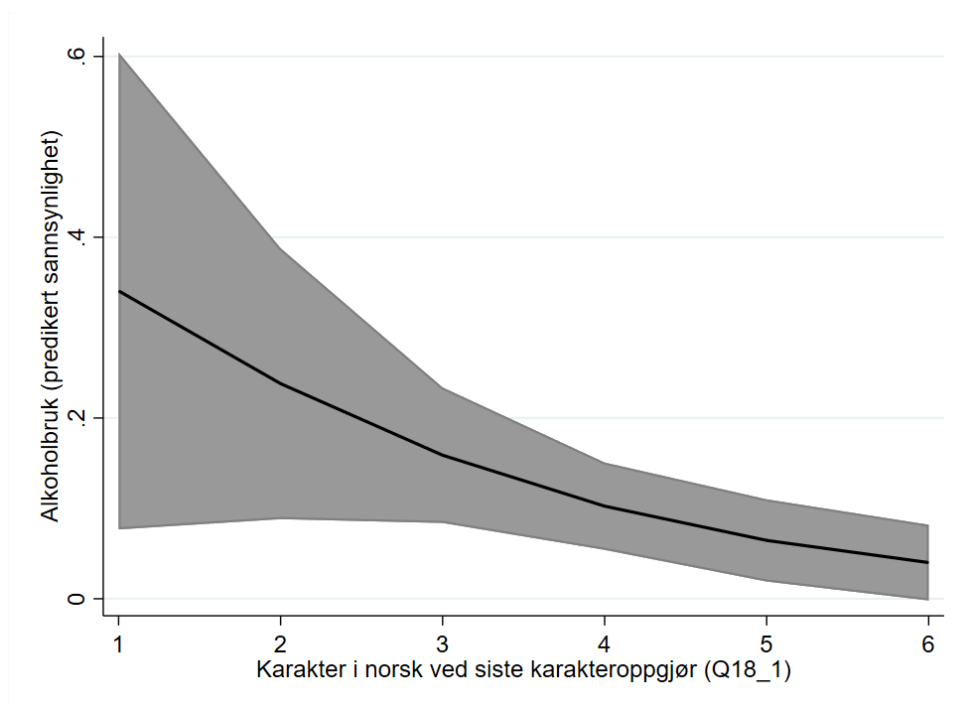
Figur 5.1 viser predikert sannsynlighet for alkoholbruk på grunnlag av familiens økonomi. Den grafiske fremstillingen gjør det lettere å tolke den kurvelineære effekten enn OR og AME. Man kan se at sannsynligheten for å drikke alkohol ofte først øker og deretter avtar. Grafen viser altså at det er mindre sannsynlig at de fra familier med lavest og høyest økonomisk kapital drikker alkohol ofte. Det er høyest sannsynlighet for hyppig alkoholbruk blant dem som har hverken god eller dårlig råd. Videre illustreres det i figur 5.2 at jo høyere karakter ungdommene har fått i norsk, desto mindre sannsynlighet er det for at de drikker alkohol ofte. Selv om den predikerte sannsynligheten tilsier at de med dårligere karakterer drikker oftere, er konfidensintervallene større her. Dette kan være en indikasjon på at det er mer vanlig at ungdommer som får gode karakterer i norsk drikker lite, enn at de som får dårlig karakter i norsk vanligvis drikker ofte.

Figur 5.3 og figur 5.4 viser predikerte sannsynlighet for å drikke alkohol ofte ut på grunnlag av de signifikante ($p < 0,05$) livsstilindikatorerne. Figur 5.3 viser at jo oftere ungdommene går på hjemmefest, desto større sannsynlighet for at de drikker alkohol ofte. Dersom man sammenligner de ulike figurene kan man også se at det er hyppig deltakelse på hjemmefest som resulterer i høyest predikert sannsynlighet for å drikke alkohol ofte. Denne effekten har også de minste konfidensintervallene. Dette underbygger at denne effekten er viktigst blant disse fire indikatorerne. Man kan også se i figur 5.4 at det er lav sannsynlighet for at de som pleier å spille i korps ofte drikker alkohol.

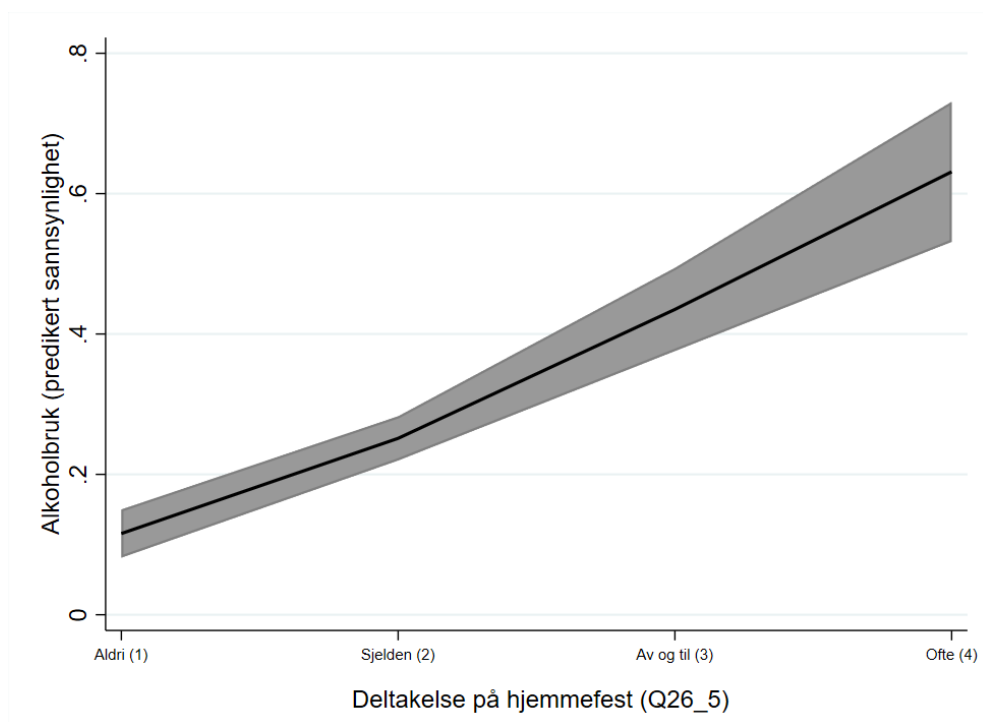
Figur 5.1. Predikert sannsynlighet for alkoholbruk ut fra familiens økonomi

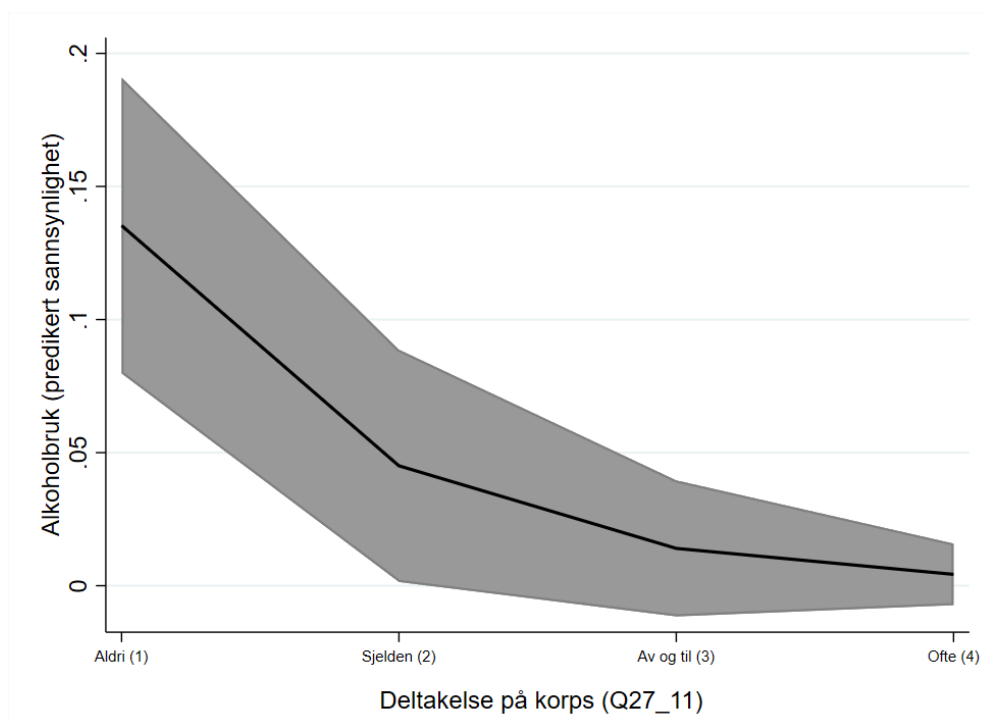
Figur 5.2. Predikert sannsynlighet for alkoholbruk ut fra karakter i norsk ved siste karakteroppgjør.

Figur 5.3. Predikert sannsynlighet for alkoholbruk ut fra deltakelse på hjemmefest.

Figur 5.4. Predikert sannsynlighet for alkoholbruk ut fra korpsdeltakelse.

6) Diskusjon

I kapittel 1 ble oppfordringen til Østhus et al. (2016, s. 48) om å undersøke sammenhenger mellom alkoholbruk og sosial ulikhet presentert som et av startpunktene for å gjennomføre denne studien. Videre var målet å undersøke sammenhenger mellom sosiale klasser og ungdommers alkoholbruk, hvor Bourdieus klasseteori ble anvendt for å konseptualisere sosiale klasser. Derfor var de primære problemstillingene å undersøke i hvilken grad økonomisk kapital, kulturell kapital og livsstil kan forklare norske ungdommers alkoholbruk. En sekundær problemstilling var å undersøke i hvor stor grad økonomisk og kulturell kapital kan forklare norske ungdommers livsstil.

I del 6.1 skal jeg drøfte resultatene opp mot studiens problemstillinger. Her skal resultatene knyttes opp mot den analytiske rammen som inspirerte forskningsopplegget. Selv om det blir hovedvekt på å drøfte resultatene opp mot Bourdieus teorier, skal jeg også sette resultatene i kontekst med andre teorier det har blitt redegjort for.

Jeg skal også kort diskutere de konkurrerende forklaringsfaktorene det ble kontrollert for i analysen. Til slutt kommer konkluderende bemerkninger i del 6.2.

6.1 Drøfting av resultater

Først skal jeg drøfte i hvilken grad økonomisk kapital, kulturell kapital og livsstil kunne forklare ungdommenes alkoholbruk. Jeg skal altså besvare studiens to primære problemstillinger. Deretter skal jeg diskutere i hvilken grad økonomisk og kulturell kapital kunne forklare ungdommenes livsstil. Med andre ord skal jeg besvare den sekundære problemstillingen.

6.1.1 Kapital, livsstil og ungdommers alkoholbruk

De to primære problemstillingene i denne studien angikk i hvilken grad økonomisk kapital, kulturell kapital og livsstil kunne forklare norske ungdommers alkoholbruk. Nedenfor skal jeg diskutere resultatene opp mot disse problemstillingene.

Innledningsvis ble Østhus et al. (2016) sin oppfordring om å belyse sammenhenger mellom sosial ulikhet og alkoholbruk i Norge presentert som et startpunkt i denne studien. Østhus et al. (2016, s. 28) peker på sammenhenger mellom problematisk alkoholbruk og lav sosioøkonomisk

status i andre land. I del 3.4.1 refererte jeg også til flere andre studier som har vist at lav sosioøkonomisk status kan ha en sammenheng med et hyppig og risikofyllt alkoholbruk (H. Pape et al., 2018; Wohlfarth & van den Brink, 1998).

Resultatene i denne studien bekreftet at høy økonomisk kapital i familien er assosiert med lavere sannsynlighet for et hyppig alkoholbruk. På den andre siden viste resultatene en kurvelineær effekt av familiens økonomiske kapital. Sannsynligheten for å drikke alkohol ofte var også lavere blant dem med lavest økonomisk kapital. Lav sosioøkonomisk status kunne altså ikke assosieres med et høyere alkoholkonsum, slik de overnevnte studiene tidligere har vist. Med andre ord var sannsynligheten for å drikke ofte altså høyest blant ungdommene fra familier med hverken god eller dårlig råd. Derfor må sammenhengen mellom økonomisk kapital og alkoholbruk nyanseres.

I del 2.1 ble det tydeliggjort at den restriktive alkohollovgivningen i Norge er preget av høye avgifter på alkoholholdig drikke. Det er dyrt å drikke alkohol i Norge. Dette kan muligens forklare den kurvelineære sammenhengen mellom økonomisk kapital og ungdommenes alkoholbruk. Høy økonomisk kapital i familien fører kanskje til et lavere alkoholbruk, men man må også ha en viss mengde økonomisk kapital for å i det hele tatt ha råd til å drikke alkohol ofte. Selv om de med lavere økonomisk kapital oftere gikk på hjemmefest enn de med høyest økonomisk kapital, drikker kanskje de med minst økonomisk kapital likevel ikke så mye, selv når de går på hjemmefester. De som har litt mer penger enn de som har dårligst råd, drikker trolig oftere fordi de har bedre økonomiske muligheter til det.

Hypotesen som ble fremlagt i del 3.4.4 var imidlertid at høy økonomisk kapital skulle føre til lavere sannsynlighet for at ungdommer drikker alkohol ofte. Denne hypotesen ble i utgangspunktet styrket, siden høy økonomisk kapital hadde en sammenheng med lavere alkoholbruk blant ungdommene i denne studien. En slik sammenheng kan være et tegn på at høy økonomisk kapital i familien kan ha en beskyttende effekt mot risikoene som preger senmoderniteten, som å ofte bli overstadig beruset. At hyppig deltakelse på hjemmefest hadde en sammenheng med lavere økonomisk kapital kan indikere at «usunne» uorganiserte fritidsaktiviteter er mindre vanlige blant de med god råd. Som jeg skal drøfte mer inngående i del 6.1.2, kan dette være et tegn på at ungdommer fra mer privilegerte familier har større rekkevidde for å forme sine individualiserte valgbiografier.

Resultatene viste også indikasjoner på at høy kulturell kapital i familien hadde en sammenheng med ungdommenes alkoholbruk, men denne effekten så ut til å være indirekte. I den første

regresjonsmodellen ble kun effekten av familiens økonomiske og kulturelle kapital undersøkt. Her hadde høy utdanning blant fedre en sammenheng med lavere sannsynlighet for å drikke alkohol ofte. Dette var altså en indikasjon på at ungdommer fra familier med høy kulturell kapital sjeldnere drakk alkohol. Etter å ha kontrollert for andre forklaringsfaktorer var imidlertid ikke denne sammenhengen lenger signifikant. Derimot var det en signifikant sammenheng mellom personlig kulturell kapital og alkoholbruk, selv etter å ha kontrollert for konkurrerende forklaringsfaktorer. Ifølge den største og beste forklaringsmodellen så høy personlig kulturell kapital ut til å være assosiert med lavere sannsynlighet for at ungdommene drakk alkohol ofte.

I utgangspunktet førte altså ikke familiens kulturelle kapital til at ungdommene drakk mindre alkohol. På den ene siden kan dette resultatet være et forsvar av individualiseringstesen, fordi det sentrale er at ungdommene selv velger å bruke tid på aktiviteter som øker deres egen kulturelle kapital fremfor å drikke alkohol ofte. Det er altså en forutsetning at ungdommene selv prøver å reprodusere den kulturelle kapitalen i familien. Dette kan man altså knytte til individuelle valg. På den andre siden underbygger resultatene Bourdieu sine teorier, siden det var en sammenheng mellom fars utdanningsnivå og respondentenes karakter i norsk ved siste karakteroppgjør. Det ble understreket i del 3.1.1 at foreldre med høy kulturell kapital er bedre rustet til å hjelpe sine barn med skolearbeid. I tillegg knytter Bourdieu et al. (1995, s. 45) utdanningssystemet til den legitime kulturen. Dette innebærer altså at barn fra familier med høy kulturell kapital har store fordeler i utdanningssystemet, fordi de lærer seg å mestre den legitime kulturen tidlig i livet. Man kan altså tolke sammenhengen mellom foreldres utdanningsnivå og gode karakter i norsk med dette teoretiske bakteppet. Følgelig kan man anta at familiens kulturelle kapital kan ha en indirekte effekt på ungdommenes alkoholbruk, fordi gode skoleprestasjoner ser ut til å ha en sammenheng med et lavere alkoholbruk. Slik kan høy kulturell kapital i familien knyttes til både gode skoleprestasjoner, et moderat forhold til alkohol og eventuell senere debutalder.

Her bør man likevel ta i betraktning kritikken av habitusbegrepet, som har blitt beskrevet som deterministisk (Yang, 2014, s. 1523). Selv om dette konseptet kan brukes for å beskrive sammenhengene som ble avdekket mellom familiens kulturelle kapital, ungdommenes personlige kulturelle kapital og ungdommenes alkoholbruk, er dette likevel tendensielle sammenhenger. Ikke alle som har foreldre med høy utdanning har fått god karakter i norsk, og ikke alle som har foreldre uten høy utdanning har fått dårlig karakter i norsk. Resultatene indikerer derfor at ungdommer fra familier med lav kulturell kapital, men som gjør det bra på

skolen, også drikker mindre alkohol. Det ser altså ut som om det er høy personlig kulturell kapital som kan forklarer et lavere alkoholbruk, men at kulturell kapital har en *tendens* til å bli reproduisert i familien.

Det å gå på hjemmefest hadde også en sammenheng med både lav kulturell kapital og høyere sannsynlighet for hyppig alkoholbruk. Noe av effekten av familiens kulturelle kapital kan derfor også ha gått indirekte via livsstil, siden det var færre respondenter med høy kulturell kapital i familien som gikk på hjemmefest. Med dette kan man anta at fraværet av lavkulturell praksis (og muligens mindre uorganisert fritid) kan være en konsekvens av høy kulturell kapital i familien. Dermed kan både personlig kulturell kapital og livsstil være et resultat av familiens kulturelle kapital, som også underbygger at familiens kulturelle kapital kan ha en indirekte effekt på alkoholbruket.

Både høy økonomisk og kulturell kapital så altså ut til ha en sammenheng med lavere alkoholkonsum. Dette underbygger at den utdannede middelklassen promoterer et moderat forhold til alkohol, slik Brierley-Jones et al. (2014) sine empiriske data viste. Videre kan dette sees i lys av det Huppatz (2015, s. 376) kaller «helsemessig livsstil». Dersom både høy økonomisk og høy kulturell kapital er assosiert med lavere sannsynlighet for at ungdommer drikker alkohol ofte, indikerer dette også at middelklassekulturen i regionen kan assosieres med en sunnere helsemessig livsstil. Denne studien viste samtidig tvetydige sammenhenger mellom livsstil og ungdommenes alkoholbruk.

Teaterbesøk ble ansett som den mest sentrale bourdieuske indikatoren for høykulturell livsstil i analysen, både på grunnlag av teori og empiriske sammenhenger i RuiS-datasettet. Det var ungdommer fra familier med høy kulturell kapital som gikk oftest på teater, men denne aktiviteten hadde samtidig ingen signifikant effekt på ungdommenes alkoholbruk. I tillegg hadde det å gå på offentlige sportsarrangement en sammenheng med høy kulturell kapital i familien. Denne aktiviteten hadde heller ikke en sammenheng med alkoholbruk. Hverken høykulturell livsstil eller organiserte fritidsaktiviteter knyttet til høy kulturell kapital hadde en signifikant effekt på ungdommenes alkoholbruk. Dette kan samtidig sees i lys av at høy kulturell kapital i utgangspunktet hadde en sammenheng med et lavere alkoholbruk. I denne studien ble karakter i norsk brukt som operasjonalisering av personlig kulturell kapital, men man kan også argumentere for at det å bruke mye tid på skolearbeid er en form for høykulturell livsstil. Ungdommer bruker tross alt langt mer tid på skolen enn å gå i teater, uansett om de går på teater ofte. Følgelig er det kanskje dette som er den mest sentrale høykulturelle aktiviteten som fører til et lavere alkoholbruk blant ungdommer fra familier med høy kulturell kapital. Med

andre ord har ikke det å gå på teater eller sportsarrangement så mye å si for alkoholbruket, mens det å bruke mye tid på skolearbeid har det.

Lavkulturell livsstil førte derimot til høyere sannsynlighet for at ungdommene drakk ofte. Med andre ord var det å gå på hjemmefest assosiert med et hyppigere alkoholkonsum. Videre var det å gå på hjemmefest den viktigste prediktoren for alkoholbruk blant indikatorene som var relevante for problemstillingene. Fest og alkohol hører gjerne sammen, og man kan kanskje mene at det ikke er et overraskende funn at hyppig deltakelse på hjemmefest har en sammenheng med høyere alkoholkonsum blant ungdommer. Det har samtidig blitt tydeliggjort at det å gå på hjemmefest både av kontekstuelle og empiriske årsaker hadde lavkulturelle assosiasjoner blant ungdommene som deltok i RuiS-undersøkelsen. Dette underbygger altså at lavkulturell praksis blant ungdommene i studien innebærer å oftere gå på hjemmefest.

Faktoranalysen viste også at det å gå på hjemmefest hadde minst korrelasjon med noen av de andre fritidsaktivitetene. Dette var også den eneste aktiviteten som hadde en sammenheng med både lav økonomisk og kulturell kapital. Det kan være en indikasjon på at det å gå på hjemmefest er vanligst blant ungdommer som tilhører spesifikke klassebaserte subkulturer i regionen. Som nevnt i del 3.4.3 kan alkoholbruk blant ungdommer være en form for protest mot autoriteter i subkulturer (Grimsmo, 2009, s. 101). Videre beskriver Clarke et al. (1976) arbeiderklassens subkulturer som en respons til den dominerende kulturen i samfunnet. Eksempelvis kan man anta at ungdommer fra familier med lav kapital, som gjerne ikke gjør det bra på skolen heller, føler seg utilstrekkelige. På hjemmefestene føler de derimot kanskje en form gruppetilhørighet. Slike sammenhenger kan man også se blant arbeiderklasseungdommene i Willis (1977) sin studie. Overstadig alkoholbruk er en av måtene informantene til Willis protesterer mot et skolesystem de føler er tilrettelagt middelklassens interesser.

Samtidig var det andre tegn på at det helst var ungdommer i visse subkulturer fra familier med lav kapital som ofte gikk på hjemmefest. Det var tross alt lavere sannsynlighet for at de med lavest økonomisk kapital ofte drakk alkohol. I tillegg var det å spille i korps assosiert med lav økonomisk kapital, og førte også til lavere sannsynlighet for å drikke alkohol ofte. Dette viser altså at ikke alle ungdommene fra familier med lav kapital gikk ofte på hjemmefest og drakk alkohol. Videre indikerer dette at organiserte fritidsaktiviteter for ungdommer fra familier uten høy økonomisk eller kulturell kapital kan ha en forebyggende effekt mot alkoholbruk. Det var altså en større andel blant de med dårligst råd som spilte i korps, men hyppig deltakelse på hjemmefest hadde også en sammenheng lav økonomisk kapital. Dette kan tyde på at organiserte fritidsaktiviteter blant arbeiderklasseungdommer kan være viktige for å motvirke hyppig

deltakelse på hjemmefester og alkoholbruk. Med andre ord antyder det at organiserte fritidsaktiviteter spiller en viktigere preventiv rolle for ungdommer fra lavere klassefraksjoner, som i utgangspunktet er mer tilbøyelige til å gå på hjemmefest og drikke alkohol.

6.1.2 Sammenhenger mellom kapital og livsstil

Nedenfor skal jeg drøfte studiens sekundære problemstilling. Jeg skal altså diskutere i hvilken grad økonomisk og kulturell kapital kunne forklare livsstil blant ungdommene i denne studien. Det er en forutsetning i Bourdieus teoretiske rammeverk at det skal finnes sammenhenger mellom kapital og livsstil. Uten slike sammenhenger hadde det vært vanskelig å i det hele tatt konseptualisere livsstil i bourdieusk forstand. I del 3.4.4 la jeg frem fire hypoteser om de forventede sammenhengene mellom kapital og livsstil (hypotese A – D).

I den forbindelse argumenterte jeg for at de samme aktivitetene ikke behøver å være former for høykulturell eller lavkulturell livsstil til enhver tid og ethvert sted. Dette kan være ulikt på forskjellige steder og til ulike tider. Den fundamentale forutsetningen er at ulike typer livsstil samsvarer med posisjoner i det sosiale rommet (Bourdieu et al., 1995, s. 76). Siden regionen i denne analysen var bestående av ulike bygder og småbyer, argumenterte jeg for at gitte opportunitetsstrukturer i regionen trolig ville ha innflytelse på livsstilspraksisene. Med dette ble forutsetningene som ble uttrykt i hypotese A – D undersøkt på en eksplorerende måte. I del 5.1.3 ble faktoranalyser og krysstabellanalyser brukt for å kartlegge og analysere slike sammenhenger.

Faktoranalyse ble altså brukt for å undersøke om diverse fritidsaktiviteter kunne avdekke latente konstrukt for høykulturell eller lavkulturell livsstil. Ved å følge en bourdieusk logikk burde det være en rekke fritidsaktiviteter som på den ene siden hadde en sammenheng med høy kapital, mens det på andre siden burde være en gruppering av fritidsaktiviteter som hadde en sammenheng med lav kapital. Dette ville altså ha underbygget kontraster mellom høykulturell og lavkulturell praksis. Faktoranalysen viste imidlertid at fritidsaktivitetene ikke kunne grupperes ut fra et bourdieusk rammeverk. Begrepsmessig så de tydeligste inndelingene av ulike fritidsaktiviteter ut til å være musikk/scenekunst og idrett/sport. Dette samsvarte med kontekstualiseringen i del 2.2, hvor det ble tydeliggjort at musikkopplæring og idrett er viktige organiserte fritidstilbud for unge i regionen.

Siden jeg har tydeliggjort at ulike aktiviteter kan betraktes som høykultur og lavkultur ved ulike tidspunkt og på forskjellige steder, ble det undersøkt om noen av konstruktene likevel gav lavkulturelle eller høykulturelle assosiasjoner. Krysstabellanalyser avdekket imidlertid at ingen av de tre konstruktene bestod av aktiviteter som samlet hadde en sammenheng med høy (eller lav) økonomisk eller kulturell kapital. Med andre ord kunne ingen av konstruktene regnes som hverken høykulturell eller lavkulturell livsstil. Fraværet av slike konstrukt innebar at man ikke på en enkel måte kunne gruppere de ulike aktivitetene som enten høykultur eller lavkultur.

Dette var en indikasjon på at individualiseringstesen bedre kunne forklare livsstilspraksisene blant ungdommene. Faktoranalysen antydte altså at livsstilspraksisene best kunne beskrives som individuelle preferanser, eksempelvis for musikk eller sport. Dette underbygger Beck (1992, s. 91) sin argumentasjon om at ulikhet i senmoderniteten ikke kan forklares på grunnlag av tradisjonell stratifikasjon basert på status og livsstil. I tillegg resonnerer det med Miles (2000, s. 58) sin påstand om at ungdommer fra lik sosial bakgrunn kan velge mellom mange ulike forbrukerlivsstiler på markedet. Med andre ord kan livsstilspraksisene beskrives med begrepet «valgbiografier», som innebærer at unge mennesker er aktive og engasjerte aktører som selv former sin identitet (Du Bois-Reymond, 1998, s. 65-67).

På den andre siden var det noen indikasjoner på at ulike typer livsstil samsvarte med ulike posisjoner i det sosiale rommet. Krysstabellanalyser avdekket at enkelte fritidsaktiviteter hadde en sammenheng med familiens økonomiske eller kulturelle kapital. Det var indikasjoner på at ungdommer fra den høyt utdannede middelklassen oftest går på teater i regionen. Isolert sett støtter denne sammenhengen altså Bourdieus teoretiske rammeverk. Samtidig hadde ikke det å gå på opera en sammenheng med hverken økonomisk eller kulturell kapital, til tross for at Bourdieu (1984, s. 272) betrakter dette som en særegen, høykulturell sosial seremoni. Dette kan likevel sees i lys av studiens empiriske kontekst. Selv om Sogn Kulturhus (www.sogndal.kulturhus.no) huser operaforestillinger iblant, ser det ut til at kulturhuset først og fremst huser underholdningskultur som popkonserter, standup-komikk og ikke minst kommersielle kinofilmer. Videre hadde svært få respondenter noensinne vært på opera. Det kan være grunnen til at det ikke kunne påvises noen sammenhenger mellom kapital og operabesøk. Videre indikerer dette kanskje at opera er en sjelden kulturell aktivitet blant alle samfunnslag i konteksten av bygder og småbyer i Norge, i alle fall blant ungdommer. Derimot er teaterbesøk kanskje en vanligere form for høykulturell praksis også i slike områder.

Faktoranalysen viste imidlertid at en rekke andre aktiviteter som kan anses som underholdningskultur hadde innflytelse på samme konstrukt som teater og opera. Blant annet

hadde det å gå på folkemusikk- og rockekonsert innflytelse på den samme faktoren. Videre hadde ikke disse aktivitetene sammenheng med høy kapital. Aktiviteter som å gå på opera, teater og konserter kan se ut til å gjenspeile individuelle interesser for musikk og scene. I så fall underbygger ikke dette bare individualiseringstesen, men også at middelklassen i Norge er det Peterson og Kern (1996) kaller kulturelle *omnivores*. Skarpenes (2007) påpeker også at de høyt utdannede middelklasseinformantene i hans empiriske materiale ser ut til å foretrekke underholdningskultur. Informantene bruker kultur først og fremst for «å koble av og la seg underholde» (Skarpenes, 2007, s. 541). Resultatene fra faktoranalysene indikerer at dette også er tilfellet blant de som bor i regionen denne studien omfatter. Dette kan altså være et tegn på at det ikke finnes en legitim høykultur i Norge, slik som Skarpenes (2007) argumenterer for.

På den andre siden viste resultatene altså at det er den høyt utdannede middelklassen som oftest går på teater, en høykulturell aktivitet. I tillegg hadde det å gå på offentlige sportsarrangement en sammenheng med høy kulturell kapital. Dette er et tegn på at det middelklassen som er *omnivores*, som kan sette pris på både høykultur og underholdningskultur. Selv om middelklassen foretrekker underholdningskultur, påpeker Skogen et al. (2008, s. 264) at det neppe er «arbeiderklassen som leser moderne lyrikk og ser filmer fra Argentina». Med dette argumentet som bakteppet, kan man anta at ungdommer fra både middelklassen og arbeiderklassen liker å gå på rockekonsert, men at det samtidig er vanligere at middelklasseungdommer også går på teater. Dette kan forklare hvorfor det var vanskelig å avdekke en tydelig gruppering av høykulturelle aktiviteter med faktoranalysen, samtidig som enkelte aktiviteter kan ha høykulturelle assosiasjoner. Siden den høyt utdannede middelklassen er kulturelle *omnivores*, vil man ikke avdekke tydelige grupperinger av enten lavkultur eller høykultur.

Om høykulturelle aktiviteter som å gå på teater fører til kulturelle skillelinjer er derimot et annet spørsmål. Som Jarness (2014, s. 243) skriver, hva så om «noen kjører rundt i toppmodellen til Jaguar, mens andre trives best i en gammel Toyota»? Det å ha forskjellig smak og ulike preferanser innebærer ikke nødvendigvis sosial lukning. Samtidig påpeker Jarness (2014, s. 244) at ikke-formalisert lukning kan forekomme som en uintendert konsekvens av at mennesker ønsker å omgås med andre likner en selv. Hvorvidt preferansene som ble avdekket i RuiS-datasettet fører til reelle skillelinjer, kan imidlertid ikke resultatene fra denne studien besvare.

Faktoranalysen viste også at det å gå på hjemmefest skilte seg ut ved å ikke ha innflytelse på noen av faktorene. I tillegg hadde denne aktiviteten en sammenheng med både lav økonomisk og lav kulturell kapital. Som nevnt i del 6.1.1 kan det se ut til at det er en egen gruppe blant

deltakerne i RuiS-undersøkelsen som oftest går på hjemmefest. Videre ser det ut til at denne aktiviteten har sammenheng med lav økonomisk og kulturell kapital, som underbygger at det å gå på hjemmefest har lavkulturelle assosiasjoner i regionen. Hvorvidt denne aktiviteten kan regnes som lavkulturell andre steder, som i større byer i Norge, er derimot usikkert. Som nevnt i del 5.1.3, påpeker Pedersen og Eriksen (2019) at det er ungdommer fra familier med høy økonomisk kapital som oftest er opptatte av å gå på fester i Oslo.

Jeg argumenterte samtidig for at bygder og småbyer er preget av mer normativ og sosial kontroll, og at rusmiddelbruk blant ungdommer ofte er lavere enn i de større byene. Sammen med det empiriske datamaterialet i denne studien, underbygger det at hyppig deltakelse på hjemmefest i større grad er en lavkulturell aktivitet i bygder (i alle fall blant deltakerne i RuiS-undersøkelsen). Denne sammenhengen mellom klasse og lavkulturell livsstil underbygger også subkulturelle tilnærminger til ungdomskultur. Som nevnt i del 3.3.1 kan Clarke et al. (1976) sine teorier om arbeiderklassens subkulturer sammenlignes med Bourdieu et al. (1995, s. 193) sin beskrivelse av lavkulturell praksis som «valget av det nødvendige».

På den andre siden kan også Miles (2000) sine teorier om ungdommers livsstil i senmoderniteten belyse aspekter ved hjemmefest som aktivitet. Mange respondenter i RuiS-datasettet fra familier med høy kapital gikk også på hjemmefest, selv om det var en tendens mot at flere med lav kapital gikk oftere. Deltakelse på hjemmefest handler kanskje mest av alt om at ungdommer ønsker å ha det gøy, som Miles (2000, s. 33) mener er det viktigste som forener ungdommer som gruppe. Samtidig erkjenner Miles (2000, s. 145) også at ungdommers valgmuligheter blant de ulike livsstilene som finnes på markedet er begrenset av deres personlige ressurser. Med dette kan man anta at kulturelle *omnivores* i middelklassen har større valgfrihet og dermed mindre tid å fylle med uorganiserte aktiviteter som å gå på hjemmefest. Ungdommer fra middelklassen har altså en større bredde valgmuligheter til å gjøre mange andre ting. Dette underbygger at de refleksive og individualiserte livserfaringene som preger senmoderniteten først og fremst er forbeholdt ungdommer fra middelklassen (Rasborg, 2017, s. 236). Rekkevidden for å konstruere valgbiografier formes altså av klasseposisjon (Furlong, 2012, s. 45). Man kan derfor anta at visse subkulturelle grupper fra familier med lav kapital oftere går på hjemmefest og drikker alkohol, samtidig som man anerkjenner at det ikke er en uvanlig aktivitet også blant andre ungdommer.

Fremtidige studier bør derfor følge opp hvilke ungdommer som ofte går på hjemmefest og belyse ulike dimensjoner ved denne aktiviteten som ikke har vært mulig i denne studien. Eksempelvis kan det være interessant å ikke bare undersøke hvilke ungdommer som går på

hjemmefest, men også hvilke ungdommer som oftest *har* hjemmefest. Mindreårige som har fest hjemme må enten ha tillatelse fra foreldre eller ha hjemmefest i skjul når foreldre er bortreist. Dette impliserer altså enda flere dimensjoner som bør følges opp i andre studier. Samtidig bør også slike dimensjoner kontekstualiseres i ulike lokalområder. Muligens kan det variere fra mindre bygder til større byer. I mindre bygder hvor «alle» kjenner hverandre, kan man anta at det er vanskeligere å skjule at man har hjemmefest uten tillatelse fra foreldre. Den normative kontrollen som preger mange bygder og småbyer gjør kanskje at denne aktiviteten oftere betraktes som sosialt avvik i slike områder, særlig blant de yngste ungdommene. I tillegg kan det være ulik motivasjon for å gå på hjemmefest og drikke alkohol blant ulike ungdomsgrupper. Her kan kvalitative metoder være særlig fruktbare for å undersøke dette fenomenet på en mer dyptgående måte.

Man kan heller ikke anta at alle ungdommer fra familier med lav kapital kun driver med «usunne» uorganiserte aktiviteter som å gå på hjemmefest og drikke alkohol. Resultatene viste at det å spille i korps hadde en sammenheng med lav økonomisk kapital. Dette stemte ikke overens med Bourdieu sine analyser, hvor det å spille et instrument blir betraktet som kulturell kapital (Bourdieu, 1984, s. 75-76). I stedet underbygger dette empiriske studier som har vist at det ikke er uvanlig at arbeidsklassebarn deltar på organiserte fritidsaktiviteter i Skandinavia (Sjödín & Roman, 2018; Stefansen et al., 2016). Videre hadde korpsdeltakelse en sammenheng med både lav økonomisk kapital og lavere alkoholbruk. Siden hjemmefest også hadde en sammenheng med lavere økonomisk kapital, men samtidig høyere alkoholbruk, er dette et tegn på at ungdommer fra lavere klasser også kan ha forskjellige livsstiler. Dette underbygger også individualiseringstesens premisser.

Ovenfor har jeg tydeliggjort at høykulturell og lavkulturell livsstil ikke kunne operasjonaliseres i bourdieusk forstand på en klar og tydelig måte. Teorier om individualisering og kulturelle *omnivores* var også viktige for å kunne forklare livsstilspraksisene blant ungdommene i studien. Sammenhenger mellom klasse, livsstil og alkoholbruk ble avdekket, men samtidig var det tydelig at hverken alkoholbruk eller livsstil kunne forklares av klassebaserte faktorer alene. Nedenfor skal jeg drøfte de konkurrerende forklaringsfaktorene for ungdommenes alkoholbruk som ble avdekket. Deretter skal jeg diskutere hvilke implikasjoner resultatene i denne studien har for Bourdieus teoretiske rammeverk.

6.1.3 Konkurrerende forklaringsfaktorer for ungdommers alkoholbruk

Siden modell 3 så ut til å ha mye bedre forklaringskraft enn de andre modellene, er dette en indikasjon på at de signifikante konkurrerende forklaringsfaktorene også hadde viktig innflytelse på ungdommenes alkoholbruk. Resultatene viste at høy sosial kapital var assosiert med et høyere alkoholkonsum. Dette kan være et tegn på at ungdommenes alkoholbruk kan ha fordelaktige assosjoner. Det var indikasjoner på at det å være med større vennegrupper og å ha hatt kjæreste før hadde en sammenheng med høyere alkoholkonsum. Slik underbygger resultatene at det å drikke alkohol kan være assosiert med både større sosiale nettverk og tidligere seksualdebut. Siden det finnes en sterk kollektiv drikkekultur i Norge, kan alkohol være et slags verktøy unge mennesker bruker for å utvide sine sosiale nettverk. Dette kan også være en indikasjon på at det er det å *ikke* drikke alkohol som kan regnes som sosialt avvik blant ungdommer i Norge (Pedersen, 2015, s. 21). I så fall underbygger dette Miles (2000) sine argumenter om at rusmiddelbruk blant ungdommer ikke kan betraktes som sosialt avvik eller motkultur.

Flere andre forklaringsfaktorer som ikke var klassebaserte hadde også innflytelse på alkoholbruket til ungdommene. I del 3.3.2 ble det referert til Furlong (2012, s. 98-100), som påpeker at familien er en viktig kilde til stabilitet i ungdommers liv. Resultatene viste at det var høyere sannsynlighet for at ungdommer med foreldre som ikke bor sammen drakk alkohol ofte. Dette samsvarte med Gustavsen et al. (2016) sine empiriske data, som viste at sannsynligheten for at ungdommer drikker ofte var høyere dersom foreldrene deres var skilte. Som også Gustavsen et al. (2016, s. 483) påpeker, antas det at forklaringen på dette kan være økt stress blant enkelte ungdommer som ikke har foreldre som bor sammen. Dersom foreldrene ikke kommer overens, kan det antas at ungdommer kan bruke alkohol og andre rusmidler som en form for selvmedisinering for å håndtere en vanskelig emosjonell situasjon.

Selvbilde, kjønn og alder ble også inkludert som viktige kontrollvariabler. Resultatene viste at alder var den viktigste forklaringsfaktoren for å drikke ofte, som ikke er en overraskende effekt. Det er logisk at ungdommer som nærmer seg 18 år drikker alkohol oftere enn ungdomsskoleelever, siden de nærmer seg alderen til å kunne kjøpe alkohol lovlig i butikker og på barer. Dette samsvarer også med at de fleste norske ungdommer debuterer med alkohol innen de fyller 18 år (H. E. Pape, 2018). Kjønn hadde derimot ikke en signifikant effekt. Ifølge Skrobanek og Kuglstatter (2019) finnes det mange empiriske indikasjoner på at gutter ruser seg oftere enn jenter, men dette kunne imidlertid ikke underbygges i denne studien. Selvbilde hadde heller ikke en signifikant effekt. Tidligere studier har indikert at det å drikke alkohol kan gi en

følelse av gruppetilhørighet blant ungdommer med dårlig selvbilde (Grimsmo, 2009, s. 101), som heller ikke kunne underbygges i denne studien. Muligens kan et dårlig selvbilde være assosiert med både høyere og lavere alkoholkonsum. Pedersen (2015, s. 22) mener at sen alkoholdebut kan assosieres med ensomhet og mindre sosiale nettverk. Dette kan være en indikasjon på at ulike ungdommer håndterer et dårlig selvbilde på ulike måter, og at det derfor ikke tenderer mot hverken hyppig eller sjeldent alkoholkonsum.

Foreldres alkoholbruk var en av de viktigste forklaringsfaktorene for ungdommenes eget alkoholbruk. Dette underbygger de empiriske funnene til MacArthur et al. (2017), som viste at foreldres holdninger til alkohol påvirker ungdommers eget forhold til alkohol. Til en viss grad underbygger dette habituslogikken, hvor praksis reproduseres i familien. Samtidig ble det kontrollert for effekten av foreldres alkoholbruk når klassebaserte (og andre) variabler ble holdt konstant. Det indikerer altså at foreldres alkoholbruk er en viktig forklaringsfaktor for ungdommers alkoholbruk i alle klassefraksjoner. Videre kan det også være en indikasjon på at alkoholproblemer blant voksne kan føre til problematisk alkoholbruk blant deres barn, uavhengig av klasseposisjon.

6.1.4 Implikasjoner for Bourdieus teorier

Denne studien viste at både økonomisk kapital, kulturell kapital og livsstil kan brukes som forklaringsfaktorer i analyser av norske ungdommers alkoholbruk. Samtidig kan ikke Bourdieus teorier alene forklare hyppigheten av alkoholbruk blant ungdommene. Det er vanskelig å argumentere for at Bourdieus teorier gir en fullkommen forklaring på hverken alkoholbruket eller livsstilpraksisene til RUIS-deltakerne. I tillegg var det vanskelig å operasjonalisere Bourdieus livsstilkonsept på en klar og tydelig måte. Blant annet måtte teorier om individualisering og kulturelle *omnivores* brukes for å kunne forklare livsstilspraksisene.

Med andre ord kunne både Bourdieus klasseteorier og teorier om individualisering bidra til å forklare ungdommenes alkoholbruk og livsstil. Alkoholbruk blant ungdommer kan anses som en av risikoene i senmoderniteten, og klasseteoretiske konsepter som kapital og livsstil kan anvendes for å analysere hvordan disse risikoene er fordelt blant ungdommer med ulik sosial bakgrunn. Samtidig må man anta at slike forklaringsfaktorer bare delvis kan forklare alkoholbruk (og andre risikoer). Resultatene viste nemlig at andre forklaringsfaktorer hadde effekt på alkoholbruket til ungdommene i denne studien, og flere av disse forklaringsfaktorene så ut til å være viktigere enn klassebaserte faktorer. Høyere alder så ut til å ha sterkest

sammenheng med å drikke ofte. Dette antas å være en naturlig konsekvens av være (eller nesten være) gammel nok til å kjøpe alkohol selv i et land med en sterk, kollektiv drikkekultur. Foreldres eget alkoholbruk var også en viktig forklaringsfaktor. Jo oftere foreldre drakk alkohol, desto høyere sannsynlighet for at ungdommene selv drakk alkohol ofte. Dette innebærer at ungdommer som har foreldre som drikker mye også drikker mer, uavhengig av klasseposisjon. I tillegg kunne det å ha foreldre som ikke bodde sammen forklare at ungdommene drakk oftere. Dette viser at både klassebaserte og ikke-klassebaserte faktorer påvirker norske ungdommers alkoholbruk.

Med dette kan ikke klasseteoretiske perspektiver alene forklare hverken ungdommens alkoholbruk eller deres livsstil. Individualiseringstesen kan derfor være en påminnelse om at strukturer som sosiale klasser ikke har samme betydning for mennesker som før (Woodman & Wyn, 2016, s. 54). Slik kan individualiseringstesen utfordre sosiologer til å forstå hvordan mennesker aktivt former sine biografier i møte med prosessene som har skapt nye livsomstendigheter de siste tiårene. Man trenger ikke å avvise nytteverdien av klasseteoretiske analyser, men man kan samtidig erkjenne at slik analyser ikke er fullkommen for å beskrive senmoderniteten. Man bør derfor unngå å bruke *grand theories* som ikke er sensitive til kontekst eller samfunnets kompleksitet (Brannen & Nilsen, 2005, s. 424-425). Fenomener som sosiale klasser bør betraktes som det Blumer (1954, s. 7) kaller *sensitiverende begreper*. Slik kan samfunnsteoretiske begreper stadig testes, videreutvikles og forbedres på grunnlag av konkrete empiriske studier. Konsepter som er avledet fra empiriske data bør altså være sensitive til både handlingskraft og strukturer. Med dette kan individualiseringsprosessene og de økende valgmulighetene som preger senmoderniteten erkjennes som viktige uten å være uforenelig med klasseteorier.

6.2 Konklusjon

De primære problemstillingene i denne studien angikk i hvilken grad økonomisk og kulturell kapital samt livsstil kan forklare norske ungdommers alkoholbruk. Resultatene viste at alle disse faktorene i ulik grad kunne forklare alkoholbruket til ungdommene som deltok i RuiS-undersøkelsen. Effekten av familiens økonomiske kapital var likevel uforventet. Det var mindre sannsynlig at både de med høyest og lavest økonomisk kapital drakk alkohol ofte, sammenlignet med de fra familier med hverken høy eller lav økonomisk kapital. Det ble altså bekreftet at høy sosioøkonomisk status hadde en sammenheng med et lavere alkoholbruk blant ungdommene.

Samtidig var det også mindre sannsynlig at de med lavest økonomisk kapital drakk ofte. Dette indikerer at det å ikke ha høy økonomisk kapital i familien kan ha en sammenheng med et høyere alkoholbruk, men at ungdommer som kommer fra familiene med lavest økonomisk kapital drikker mindre. En mulig forklaring på dette er at det koster mye penger å drikke i Norge på grunn av høye avgifter på alkohol.

Kulturell kapital så også ut til å være en viktig forklaringsfaktor, men effekten av familiens kulturelle kapital så ikke ut til å være viktig etter å ha kontrollert for personlig kulturell kapital og livsstil. Samtidig ble det påvist en sammenheng mellom familiens og respondentenes personlige kulturelle kapital. Dette indikerer at kulturell kapital kan bli reproduert i familiens habitus. På den andre siden er det en indikasjon på at gode skoleprestasjoner har en sammenheng med et lavere alkoholbruk også blant ungdommer uten høy kulturell kapital i familien. Det kan altså se ut til at det først og fremst er det å gjøre det bra på skolen som kan knyttes til et lavere alkoholbruk, men at det likevel er en tendens at ungdommer med foreldre med høy utdanning gjør det bedre på skolen.

Imidlertid kunne ingen av de høykulturelle aktivitetene forklare alkoholbruket blant ungdommene i denne studien. Lavkulturell livsstil førte derimot til høyere sannsynlighet for hyppig alkoholbruk. Det å gå på hjemmefest hadde en sammenheng med både lav økonomisk og kulturell kapital i familien, og det førte også til høyere sannsynlighet for å drikke alkohol ofte. Resultatene indikerte at hyppig deltakelse på hjemmefest kan være vanligst blant enkelte klassebaserte subkulturer i regionen. Samtidig argumenterte jeg for at det ikke finnes nok kunnskap om hjemmefest som fenomen, og at dette ikke er en uvanlig aktivitet blant ungdommer. I RuiS-datasettet gikk også respondenter med høy kapital på hjemmefest, til tross for at flere med lav kapital gjorde det oftere. Dette kan være et tegn på at middelklasseungdommer har en større bredde valgmuligheter, og derfor har mindre uorganisert fritid. Videre hadde korpsdeltakelse en sammenheng med lav økonomisk kapital, og var assosiert med lavere alkoholbruk. Dette er en indikasjon på at organiserte fritidsaktiviteter kan være viktige for å forebygge at ungdommer fra lavere klasseposisjoner driver med «usunne» uorganiserte fritidsaktiviteter som hyppig deltakelse på hjemmefest.

Den sekundære problemstillingen angikk i hvilken grad kapital kunne forklare livsstil. Sammenhenger mellom livsstil og ulike mengder kapital var en forutsetning for å gjennomføre en Bourdieu-inspirert analyse. Det var imidlertid utfordringer ved å operasjonalisere Bourdieus livsstilbegrep. Livsstilspraksisene så ut til å gjenspeile individualisering, valgbiografier og kulturelle *omnivores*. Et gjennomgående argument i denne studien har likevel vært at

klassifiseringen av ulike aktiviteter som høykulturelle eller lavkulturelle bør settes i empirisk kontekst i en gitt studie. Ulike typer livsstil vil være formet av oppportunitetsstrukturer og vil derfor variere i forskjellige geografiske områder. Derfor ble sammenhenger mellom kapital og livsstil kartlagt med en eksplorerende tilnærming. I RuiS-datasettet hadde teaterbesøk høykulturelle assosiasjoner, men også det å gå på offentlige sportsarrangementer kunne assosieres med høykulturell praksis. Deltakelse på hjemmefest og korps hadde derimot en sammenheng med lav kapital. Kapital hadde altså en sammenheng med noen typer livsstil, men det var likevel vanskelig å beskrive livsstilspraksisene som tydelige grupperinger av høykultur og lavkultur.

Studien impliserte at Bourdieus konsepter om kapital og livsstil delvis kunne forklare ungdommenes alkoholbruk, og at det kun var noen tendenser til at kapital kunne forklare livsstil. Med dette har jeg argumentert for at teorier om individualisering, valgbiografier og kulturelle *omnivores* var viktige perspektiver for å tolke resultatene i denne studien. Samtidig har jeg understreket at klasseteorier og individualiseringstenen kan utfylle hverandre. Sosiale strukturer har mindre å si enn tidligere og derfor kan teorier om individualisering brukes for å forstå samfunnets flyktighet og kompleksitet i senmoderniteten. Likevel kan klassekonsepter brukes som sensitiverende begreper for å avdekke hvordan risikoene i senmoderniteten er fordelt blant ulike sosiale klasser.

Til slutt må denne studiens svakheter og begrensninger understrekes. En svakhet var at det var et stort frafall på variablene som målte foreldres utdanningsnivå, en sentral variabel for å besvare problemstillingene. Dessverre er det ingen optimal måte å løse utfordringer med frafall. Det er vanskelig å si hvordan effekten av familiens kulturelle kapital hadde vært i de ulike forklaringsmodellene om ikke et så stort antall respondenter ikke visste foreldrenes høyeste utdanningsnivå. Studien har også begrenset generaliserbarhet. Trendene som ble avdekket i denne studien kan kanskje forklare alkoholbruket blant andre ungdommer i Norge også, men det må følges opp ved fremtidige studier. Det antas at resultatene fra denne studien vil ha større likhetstrekk med ungdommer i andre bygder og småbyer enn større byer som Oslo. Likevel kan ikke resultatene generaliseres til andre populasjoner enn utvalget i RuiS-undersøkelsen. Videre forskning er derfor nødvendig for å undersøke om disse trendene gjenspeiler øvrige populasjoner enn det denne studien omfatter.

7) Litteraturliste

- Alkoholloven. (1990). Lov om omsetning av alkoholholdig drikk m.v. (LOV-1989-06-02-27). Hentet 01.10.2020 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1989-06-02-27>
- Allison, P. (2008). Convergence Failures in Logistic Regression. *Sas Global Forum 2008*, (360).
- Andersen, G. & Mangset, M. (2012). Er forestillingen om det egalitære Norge resultatet av en målefeil? – Om falske og ekte motsetninger mellom sosiologiske analyser av klasse og kultur. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, (02), 158-188.
- Atkinson, W. (2007). Beck, individualization and the death of class: a critique 1. *British Journal of Sociology*, 58(3), 349-366. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2007.00155.x>
- Beccaria, F. & Sande, A. (2003). Drinking Games and Rite of Life Projects: A Social Comparison of the Meaning and Functions of Young People's Use of Alcohol during the Rite of Passage to Adulthood in Italy and Norway. *Young*, 11(2), 99-119. <https://doi.org/10.1177/1103308803011002001>
- Beck, U. (1992). *Risk society : towards a new modernity*. London: Sage.
- Beck, U. (2002). The Cosmopolitan Society and Its Enemies. *Theory, Culture & Society*, 19(1-2), 17-44. <https://doi.org/10.1177/026327640201900101>
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (2002). *Individualization : institutionalized individualism and its social and political consequences*. London ; Thousand Oaks, Calif.: SAGE.
- Bessant, J., Pickard, S. & Watts, R. (2019). Translating Bourdieu into youth studies. *Journal of Youth Studies*, 23(1), 76-92. <https://doi.org/10.1080/13676261.2019.1702633>
- Blaikie, N. & Priest, J. (2019). *Designing social research : the logic of anticipation*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Blumer, H. (1954). What is Wrong with Social Theory? *American Sociological Review*, 19(1), 3-10. <https://doi.org/10.2307/2088165>
- Boltanski, L. & Elliott, G. (2011). *On critique : a sociology of emancipation*. Cambridge: Polity.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction : a social critique of the judgement of taste*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Bourdieu, P. (1989). Social Space and Symbolic Power. *Sociological Theory*, 7(1), 14-25. <https://doi.org/10.2307/202060>
- Bourdieu, P. (2011). The forms of capital. I I. Szeman & T. Kaposy (Red.), *Cultural Theory: An Anthology* (s. 81-93). Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2011.
- Bourdieu, P., Wacquant, L., Chernilo, D. & Fine, R. (2013). Symbolic capital and social classes. *Journal of Classical Sociology*, 13(2), 292-302. <https://doi.org/10.1177/1468795X12468736>
- Bourdieu, P., Østerberg, D., Prieur, A. & Barth, T. (1995). *Distinksjonen : en sosiologisk kritikk av dømmekraften* (bd. nr 9). Oslo: Pax.
- Brannen, J. & Nilsen, A. (2005). Individualisation, Choice and Structure: A Discussion of Current Trends in Sociological Analysis. *The Sociological Review*, 53(3), 412-428. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2005.00559.x>
- Brierley-Jones, L., Ling, J., McCabe, K. E., Wilson, G. B., Crosland, A., Kaner, E. F. & Haighton, C. A. (2014). Habitus of home and traditional drinking: a qualitative analysis of reported middle-class alcohol use. *Sociology of Health & Illness*, 36(7), 1054-1076. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.12145>
- Bye, E., K. (2014). Nye tall om ungdom: Bruk av alkohol og cannabis blant ungdom i perioden 1995–2011. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 12(2).
- Calhoun, C. (2000). Pierre Bourdieu. I Ritzer (Red.), *The Blackwell Companion to the Major Social Theorists*. Cambridge, MA: Blackwell: 696-730.

- Choi, J., Peters, M. & Mueller, R. O. (2010). Correlational analysis of ordinal data: from Pearson's r to Bayesian polychoric correlation. *Asia Pacific Education Review*, 11(4), 459-466. <https://doi.org/10.1007/s12564-010-9096-y>
- Clarke, J., Hall, S., Jefferson, T. & Roberts, B. (1976). Subcultures, cultures and class: A theoretical overview. I S. Hall & T. Jefferson (Red.), *Resistance through Rituals: Youth subcultures in post-war Britain*. Hutchinson.
- Cortina, J. M. (1993). What Is Coefficient Alpha?: An Examination of Theory and Applications. *Journal of Applied Psychology*, 78(1), 98-104. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.78.1.98>
- Demant, J. & Järvinen, M. (2011). Social capital as norms and resources: Focus groups discussing alcohol. *Addiction Research & Theory*, 19(2), 91-101. <https://doi.org/10.3109/16066351003725776>
- Du Bois-Reymond, M. (1998). 'I Don't Want to Commit Myself Yet': Young People's Life Concepts. *Journal of Youth Studies*, 1(1), 63-79. <https://doi.org/10.1080/13676261.1998.10592995>
- Eccles, J. S., Barber, B. L., Stone, M. & Hunt, J. (2003). Extracurricular Activities and Adolescent Development. *Journal of social issues*, 59(4), 865-889. <https://doi.org/10.1046/j.0022-4537.2003.00095.x>
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. 3 Queen Square London: Faber and Faber Ltd.
- Fabrigar, L. R. & Wegener, D. T. (2011). *Exploratory Factor Analysis*. Cary: Cary: Oxford University Press.
- Fabrigar, L. R. & Wegener, D. T. (2012). *Exploratory factor analysis*. Oxford: Oxford University Press.
- Flemmen, M. (2009). Den økonomiske overklassens sosiale lukning. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 50(4), 493-520.
- Flemmen, M., Hjellbrekke, J. & Jarness, V. (2018). Class, Culture and Culinary Tastes: Cultural Distinctions and Social Class Divisions in Contemporary Norway. *Sociology*, 52(1), 128-149. <https://doi.org/10.1177/0038038516673528>
- Frank, A. W. & Bourdieu, P. (1980). Outline of a Theory of Practice. I(bd. 9, s. 256).
- Furlong, A. (2000). Introduction: youth in a changing world.(Youth in Transition). *International Social Science Journal*, (164), 129.
- Furlong, A. (2012). *Youth Studies: An Introduction* Routledge Ltd.
- Furlong, A. & Cartmel, F. (2007). *Young people and social change : new perspectives* (2nd ed. utg.). Maidenhead: McGraw-Hill/Open University Press.
- Grimsmo, A. (2009). Tidlige brukere av alkohol – hvem er de? Kjennetegn ved ungdom som starter tidlig med alkohol *Norsk epidemiologi*, 6(1). <https://doi.org/10.5324/nje.v6i1.339>
- Gripsrud, J. & Hovden, J. F. (2000). (Re)producing a cultural elite? : a report on the social backgrounds and cultural tastes of university students in Bergen, Norway. I(s. 55-90). BergenKristiansand: Program for kulturstudier, Norges forskningsråd : Høyskoleforl., 2000.
- Gustavsen, G. W., Nayga Jr, R. M. & Wu, X. (2016). Effects of Parental Divorce on Teenage Children's Risk Behaviors: Incidence and Persistence. *Journal of Family and Economic Issues*, 37(3), 474-487. <https://doi.org/10.1007/s10834-015-9460-5>
- Harrits, G. S. (2014). *Klasse : en introduktion* (bd. 4). København: Hans Reitzel.
- Hebdige, D. (1979). *Subculture : the meaning of style*. London ;,New York: Routledge.
- Hirschauer, N., Grüner, S., Mußhoff, O., Becker, C. & Jantsch, A. (2020). Can Φ -values be meaningfully interpreted without random sampling? *Statistics surveys*, 14, 71-91. <https://doi.org/10.1214/20-SS129>
- Hjellbrekke, J., Le Roux, B., Korsnes, O., Lebaron, F., Rosenlund, L. & Rouanet, H. (2007). THE NORWEGIAN FIELD OF POWER ANNO 2000. *European Societies*, 9(2), 245-273. <https://doi.org/10.1080/14616690601002749>
- Holgado-Tello, F. P., Chacón-Moscoso, S., Barbero-García, I. & Vila-Abad, E. (2008). Polychoric versus Pearson correlations in exploratory and confirmatory factor analysis of ordinal variables. *Quality & quantity*, 44(1), 153-166. <https://doi.org/10.1007/s11135-008-9190-y>

- Holmes, F. (2006). Comparison of the Performance of Varimax and Promax Rotations: Factor Structure Recovery for Dichotomous Items. *Journal of educational measurement*, 43(1), 39-52. <https://doi.org/10.1111/j.1745-3984.2006.00003.x>
- Huppatz, K. (2015). Pierre Bourdieu: Health Lifestyles, the Family and Social Class. I F. Collyer (Red.), *The Palgrave Handbook of Social Theory and Health, Illness and Medicine* (s. 370-385). London: Palgrave Macmillan UK.
- Jakobsen, J. C., Gluud, C., Wetterslev, J. & Winkel, P. (2017). When and how should multiple imputation be used for handling missing data in randomised clinical trials – a practical guide with flowcharts. *BMC Med Res Methodol*, 17(1), 162-110. <https://doi.org/10.1186/s12874-017-0442-1>
- Jarness, V. (2013). Class, Status, Closure. The Petropolis and Cultural Life. I: The University of Bergen.
- Jarness, V. (2014). Symbolske skillelinjer. I O. Korsnes, M. N. Hansen & J. Hjellbrekke (Red.), *Elite og klasse i et egalitært samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jarness, V. & Friedman, S. (2017). 'I'm not a snob, but...': Class boundaries and the downplaying of difference. *Poetics (Amsterdam)*, 61, 14-25. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2016.11.001>
- Joas, H. & Knöbl, W. (2009). *Social Theory: Twenty Introductory Lectures* (A. Skinner, Overs.). New York: Cambridge University Press.
- John, J. D., Donna, L. C., Stephanie, T. L. & Runze, L. (2017). Sensitivity and specificity of information criteria. *PeerJ preprints*. <https://doi.org/10.7287/peerj.preprints.1103v3>
- Järvinen, M., Room, R. & Gundelach, P. (2007). *Youth drinking cultures : European experiences*. Aldershot: Ashgate.
- Krange, O. & Skogen, K. (2007). Reflexive tradition: Young working-class hunters between wolves and modernity. *Young*, 15(3), 215-233. <https://doi.org/10.1177/110330880701500301>
- Lamont, M. & Thévenot, L. (2000). Introduction: toward a renewed comparative cultural sociology. I M. Lamont & L. Thévenot (Red.), *Rethinking comparative cultural sociology: Repertoires of evaluation in France and the United States*. Cambridge University Press.
- Lamont, M. I. (1992). *Money, morals, and manners : the culture of the French and American upper-middle class*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lindström, M. (2005). Social capital, the miniaturization of community and high alcohol consumption: a population-based study. *Alcohol Alcohol*, 40(6), 556-562. <https://doi.org/10.1093/alcalc/agh190>
- Liu, X. (2015). *Applied Ordinal Logistic Regression Using Stata: From Single-Level to Multilevel Modeling* SAGE Publications.
- MacArthur, G. J., Jacob, N., Pound, P., Hickman, M. & Campbell, R. (2017). Among friends: a qualitative exploration of the role of peers in young people's alcohol use using Bourdieu's concepts of habitus, field and capital. *Social Health Illn*, 39(1), 30-46. <https://doi.org/10.1111/1467-9566.12467>
- Matsunaga, M. (2010). How to Factor-Analyze Your Data Right: Do's, Don'ts, and How-To's. *International Journal of Psychological Research*, 3(1), 97-110.
- Meyers, L. S., Gamst, G. & Guarino, A. J. (2017). *Applied multivariate research : design and interpretation* (Third edition. utg.). Los Angeles: SAGE.
- Miles, S. (2000). *Youth lifestyles in a changig world*. Buckingham, UK: Open University Press.
- Mood, C. (2009). Logistic Regression: Why We Cannot Do What We Think We Can Do, and What We Can Do About It. *European sociological review*, 26(1), 67-82. <https://doi.org/10.1093/esr/jcp006>
- Nollmann, G. & Strasser, H. (2007). Individualization as an Interpretive Scheme of Inequality: Why Class and Inequality Persist, 81-97. https://doi.org/10.1057/9780230609259_5
- Osborne, J. W. (2015). *Best practices in logistic regression*. Los Angeles: SAGE.
- Pape, H., Rossow, I., Andreas, J. B. & Norström, T. (2018). Social Class and Alcohol Use by Youth: Different Drinking Behaviors, Different Associations? *J Stud Alcohol Drugs*, 79(1), 132-136.
- Pape, H. E. (2018). Alkoholbruk blant ungdom. Hentet 12.05.2020 fra <https://www.fhi.no/nettpub/alkoholinorge/omsetning-og-bruk/alkoholbruk-blant-ungdom/>

- Pedersen, W. (2015). *Bittersøtt : nye perspektiver på rus og rusmidler* (3. utg. utg.). Oslo: Universitetsforl.
- Pedersen, W. & Eriksen, I. M. (2019). Hva de snakker om når de snakker om stress.
- Peterson, R. & Kern, R. (1996). Changing highbrow taste: From snob to omnivore. *American Sociological Review*, 61(5), 900. <https://doi.org/10.2307/2096460>
- Ragin, C. C. & Amoroso, L. M. (2019). *Constructing social research : the unity and diversity of method* (Third edition. utg.). Los Angeles, California: SAGE.
- Rasborg, K. (2017). From class society to the individualized society? A critical reassessment of individualization and class. *Irish Journal of Sociology*, 25(3), 229-249. <https://doi.org/10.1177/0791603517706668>
- Ringdal, K. (2007). *Enhet og mangfold : samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (2. utg. utg.). Bergen: Fagbokforl.
- Roberts, K. (2009). Opportunity structures then and now. *Journal of education and work*, 22(5), 355-368. <https://doi.org/10.1080/13639080903453987>
- Rosenlund, L. (2000). *Social structures and change : applying Pierre Bourdieu's approach and analytic framework* Høgskolen i Stavanger, Stavanger.
- Royston, P. & White, I. (2011). Multiple Imputation by Chained Equations (MICE): Implementation in Stata. *Journal of statistical software*, 45(4). <https://doi.org/10.18637/jss.v045.i04>
- Schiøtz, A. (2017). Rus i Norge. *Tidsskrift for velferdsforskning*, (1), 4-26.
- Sjödin, D. & Roman, C. (2018). Family practices among Swedish parents: extracurricular activities and social class. *European Societies*, 20(5), 764-784. <https://doi.org/10.1080/14616696.2018.1473622>
- Skarpenes, O. (2007). Den «legitime kulturens» moralske forankring. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, (04), 531-558.
- Skarpenes, O. & Sakslind, R. (2008). Kulturforskning og empirisk analyse ; svar til Skogen m.fl. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 49(2), 265-273.
- Skog, O.-J. (2015). *Å forklare sosiale fenomener* (2.utgave, 7.opplag. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Skogen, K., Stefansen, K., Krange, O. & Strandbu, Å. (2008). En pussig utlegning av middelklassens selvforståelse ; en kommentar til Ove Skarp[e]nes. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 49(2), 259-264.
- Skrobanek, J., Hestholm, R. & Follevåg, B.-M. (2015). Ungdom og rus i Sogn. Resultata frå ein studie av rusbruk mellom ungdom i Sogndal, Vik, Leikanger og Luster i Sogn og Fjordane fylke. . Hentet 29.06.2020 fra <https://docplayer.me/14736472-Ungdom-og-rus-i-sogn.html>
- Skrobanek, J. & Kuglstatte, V. (2019). Class, Lifestyle and Substance Use among Adolescents: A Bourdieusian Perspective. *Young*, 27(2), 140-163. <https://doi.org/10.1177/1103308818774984>
- SSB. (2019). 06944: Inntekt for husholdninger, etter husholdningstype. Antall og median (K) (B) 2005 - 2018. Hentet 21.08.2020 fra <https://www.ssb.no/statbank/table/06944/>
- SSB. (2020a). 09429: Utdanningsnivå, etter kommune og kjønn (K) 1970 - 2019. Hentet 04.09.2020 fra <https://www.ssb.no/statbank/table/09429/>
- SSB. (2020b). 11342: Areal og befolkning, etter region, statistikkvariabel og år. Hentet 02.09.2020 fra <https://www.ssb.no/statbank/table/11342/>
- StataCorp. (2013). *Stata 13 Base Reference Manual*. College Station, TX: Stata Press.
- StataCorp. (2016). *Stata Multiple-Imputation Reference Manual*. College Station, TX: Stata Press.
- Stefansen, K., Smette, I. & Strandbu, Å. (2016). Understanding the increase in parents' involvement in organized youth sports. *Sport, education and society*, 23(2), 162-172. <https://doi.org/10.1080/13573322.2016.1150834>
- White, I. R. & Carlin, J. B. (2010). Bias and efficiency of multiple imputation compared with complete-case analysis for missing covariate values. *Stat Med*, 29(28), 2920-2931. <https://doi.org/10.1002/sim.3944>

- White, I. R., Royston, P. & Wood, A. M. (2011). Multiple imputation using chained equations: Issues and guidance for practice. *Stat Med*, 30(4), 377-399. <https://doi.org/10.1002/sim.4067>
- Willis, P. E. (1977). *Learning to labour : how working class kids get working class jobs*. Farnborough: Saxon House.
- Wohlfarth, T. & van den Brink, W. (1998). Social class and substance use disorders: The value of social class as distinct from socioeconomic status. *Soc Sci Med*, 47(1), 51-58. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(98\)00011-2](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(98)00011-2)
- Woodman, D. & Wyn, J. (2016). *Youth and generation : rethinking change and inequality in the lives of young people*. Thousand Oaks, California: SAGE.
- Yang, Y. (2014). Bourdieu, Practice and Change: Beyond the criticism of determinism. *Educational Philosophy and Theory*, 46(14), 1522-1540. <https://doi.org/10.1080/00131857.2013.839375>
- Østhus, S., Mäkelä, P., Norström, T. & Rossow, I. (2016). Sosial ulikhet i alkoholbruk og alkoholrelatert sykkelighet og dødelighet. Hentet 12.05.2020 fra https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/sosial-ulikhet-i-alkoholbruk-og-alkoholrelatert-sykkelighet-og-dodelighet/Sosial%20ulikhet%20i%20alkoholbruk%20og%20alkoholrelatert%20sykkelighet%20og%20d%C3%B8delighet.pdf/_/attachment/inline/3fba9cab-c9a3-477d-89ab-27cac9eece35:14614cf3c85e5f0c63a7b67f169781b9495280a6/Sosial%20ulikhet%20i%20alkoholbruk%20og%20alkoholrelatert%20sykkelighet%20og%20d%C3%B8delighet.pdf

Vedlegg 1: Spørreskjema fra Rusundersøkinga i Sogn (RuiS)

Ungdom og rus i Sogn!

1) Er du gut eller jente?

- Gut
- Jente

2) Kva skule går du på?

- Sogndal ungdomsskule
- Sogndal vidaregåande skule
- Hafslo skule
- Kaupanger skule
- Leikanger skule
- Gaupne skule
- Vik skule

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (
 - Hvis "Kva skule går du på?" er lik "Sogndal ungdomsskule"
 - eller
 - Hvis "Kva skule går du på?" er lik "Hafslo skule"
 - eller
 - Hvis "Kva skule går du på?" er lik "Vik skule"
 - eller
 - Hvis "Kva skule går du på?" er lik "Leikanger skule"
 - eller
 - Hvis "Kva skule går du på?" er lik "Gaupne skule"
 - eller
 - Hvis "Kva skule går du på?" er lik "Kaupanger skule"
-)

3) På ungdomsskulen, kva klassetrinn går du?

Velg alternativ

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (Hvis "Kva skule går du på?" er lik "Sogndal vidaregåande skule"
-)

4) På vidaregåande, kva årstrinn går du?

Velg alternativ

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (Hvis "På vidaregåande, kva årstrinn går du?" er lik "1. år"
-)

5) Ved 1. studieår, kva studieretning går du?

Velg alternativ

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (Hvis "På vidaregåande, kva årstrinn går du?" er lik "3. år"
-)

6) Ved 3. studieår, kva studieretning går du?

Velg alternativ

7) Er FAR din i arbeid no?

Ja, heiltid

Ja, deltid

Arbeidsledig/permittert

Heimeverande

Anna

Veit ikkje

8) Er MOR di i arbeid no?

- Ja, heiltid
- Ja, deltid
- Arbeidsledig/permittert
- Heimeverande
- Anna _____
- Veit ikkje

9) Kva er den høgaste utdanninga FAR din har fullført?

- Ungdomsskule
- Vidaregåande skule
- Høgskule
- Universitet
- Anna _____
- Veit ikkje

10) Kva er den høgaste utdanninga MOR di har fullført?

- Ungdomsskule
- Vidaregåande skule
- Høgskule
- Universitet
- Anna _____
- Veit ikkje

11) Foreldra mine er:

- Gifte
- Sambuande
- Skilde/separerte
- Dei har aldri budd saman
- Anna _____

Her reknar vi heil- og halv søsken, men ikkje stesøsken.

12) Kor mange søsken har du?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- Meir enn fem søsken

13) Kor mykje betyr religion for korleis du lever livet ditt til dagleg?

- Den er svært viktig
- Religion betyr nokså mykje for korleis eg lev i kvardagen
- Religion betyr lite for korleis eg lev i kvardagen
- Religion har ingen innverknad på korleis eg lev livet mitt

14) Bur du i same kommune som skulen du går på ligg i?

- Ja
- Nei

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (Hvis "Bur du i same kommune som skulen du går på ligg i?" er lik "Nei"
-)

15) Kva bygd/tettstad bur du?

16) Korleis kjem du deg som regel...

	Går	Syklar	Bil	Buss	Annan transport
...til skulen?	☐	☐	☐	☐	☐
...frå skulen?	☐	☐	☐	☐	☐

17) Kor lang tid brukar du som regel på skulevegen?

- Mindre enn 15 minutt
- 15-30 minutt
- 30-60 minutt
- Meir enn ein time

18) Kva for karakterar fekk du i følgjande fag ved siste karakteroppgjer (jul eller sommar)?

	1	2	3	4	5	6
Norsk skriftleg hovudmål	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Matematikk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Engelsk skriftleg	☐	☐	☐	☐	☐	☐

19) Alt i alt, kor nøgd er du med dei karakterane du fekk?

- Svært nøgd Passe nøgd Ikkje nøgd

20) Kor mange bøker har du lese den siste månaden (ikkje skulebøker)?

- 1 2 3 4 eller fleire

21) Her kjem nokre utsegner om forholdet til foreldra dine

	Passer svært godt	Passer ganske godt	Passer ganske dårlig	Passer svært dårlig
Foreldra mine pleier å vite kvar eg er, og kven eg er saman med i fritida	☐	☐	☐	☐
Foreldra mine snakkar sjeldan med meg	☐	☐	☐	☐
Foreldra mine aksepterar meg som eg er	☐	☐	☐	☐
Foreldra mine kjenner dei fleste av dei eg er saman med i fritida	☐	☐	☐	☐
Eg kranglar ofte med foreldra mine	☐	☐	☐	☐
Foreldra mine kjenner foreldra til vennene mine	☐	☐	☐	☐
Foreldra mine kontrollerer at eg gjer leksene mine	☐	☐	☐	☐
Eg stolar på foreldra mine	☐	☐	☐	☐
Foreldra mine stolar på meg	☐	☐	☐	☐
Foreldra mine veit godt kva eg brukar internett til og kva for nettsider eg besøkjer	☐	☐	☐	☐
Foreldra mine tykkjer det er viktig at eg tek høgare utdanning	☐	☐	☐	☐
Foreldra mine er interesserte i kva eg gjer i fritida	☐	☐	☐	☐

22) Har du avtalte tider for kva tid du må vere heime?

- Nei, eg kjem heim når eg sjølv vil
- Nokre gonger finst det avtalar, andre gonger kjem eg heim når eg vil
- Ja, eg har alltid avtalar om når eg skal kome heim

23) Har familien din hatt god eller dårleg råd dei siste to åra?

- Vi har hatt god råd heile tida
- Vi har stort sett hatt god råd
- Vi har verken hatt god råd eller dårleg råd
- Vi har stort sett hatt dårleg råd
- Vi har hatt dårleg råd heile tida

24) Når du er saman med venner/kameratar, er du då som oftast saman med...?

- Ein eller to faste
- Ein eller to faste som ofte er med i ei gruppe av andre ungdomar
- Ein vennegjeng som held saman
- Nokså tilfeldig kven eg er saman med
- Er ikkje så ofte saman med jamaldringar

25) Har du kjærast?

- Ja, eg har ein kjærast no
- Nei, men eg har hatt kjærast tidlegare
- Nei, eg har aldri hatt kjærast

Livsstil (Kryss av det som passar)

26) Vi er interesserte i kva du gjer i fritida di, kor ofte du deltek i noko av det følgjande

	Aldri	Sjeldan	Av og til	Ofte
Foreiningar / lagsarbeid (organiserte aktiviteter som t.d speidar, naturvern, ungdomsklubb, skyttarlag, idrettslag, jakt og fiske, partipolitikk)	☐	☐	☐	☐
Religiøse organisasjonar eller livssynsforeiningar (t.d kyrkjelydsarbeid, moské, humanetisk forbund)	☐	☐	☐	☐
Fritid i byen/ bygda utanfor heimen (t.d. kafé, diskotek, «henge på hjørnet», gatekjøken, bilkjøring, shopping)	☐	☐	☐	☐
Heimekveldar (t.d. sjå på TV, vennebesøk, lese teikneseriar, surfe/spille på nettet, sosiale media)	☐	☐	☐	☐
Heimefestar utan foreldra til stades	☐	☐	☐	☐
Uorganiserte sports eller uteaktiviteter (fotball, leik, fisking, sykling, basketball)	☐	☐	☐	☐

27) Kva for av følgjande fritidsaktivitetar har du delteke på og kor i ofte deltek du?

	Aldri	Sjeldan	Av og til	Ofte
Gå på rockekonsertar	☐	☐	☐	☐
Gå på popkonsertar	☐	☐	☐	☐
Gå på folkemusikkonsertar	☐	☐	☐	☐
Gå i teater	☐	☐	☐	☐
Gå i opera	☐	☐	☐	☐
Moderne dans (fridans)	☐	☐	☐	☐
Klassisk dans (ballett, jazzballett vals, tango, polka m.m)	☐	☐	☐	☐
Drive med kunst og handverk	☐	☐	☐	☐
Drive med foto	☐	☐	☐	☐
Å vere publikum på sportsarrangement	☐	☐	☐	☐
Spele i korps	☐	☐	☐	☐

28) Har du vore med på andre fritidsaktivitetar som ikkje har vore nevnt tidlegare? Skriv inn:

Skule

29) Kor ofte gjer du følgjande?

	Aldri	Av og til	Skjeldan	Ofte
Gjere heimelekser	☐	☐	☐	☐
Engasjement / verv på skulen eller liknande	☐	☐	☐	☐

30) Kor ofte gjer du noko av det følgjande?

	Aldri	Sjeldan	Av og til	Ofte
Kommuniserer med andre du kjenner på mobil og internett	☐	☐	☐	☐
Brukar internett passivt/"surfing" (utan å delta i diskusjonar sjølv)	☐	☐	☐	☐
Brukar internett aktivt (deltek sjølv med diskusjonsinnlegg, bloggar, etc.)	☐	☐	☐	☐
Dataspel	☐	☐	☐	☐

31) Kor ofte brukar du internett desse stadene:

	Aldri eller nesten aldri	1-3 dagar per månad	Ein dag i veka	Fleire dagar i veka	Dagleg eller nesten dagleg
Skulen	☐	☐	☐	☐	☐
Heime	☐	☐	☐	☐	☐
I farta / på veg /mens du ventar (i buss, bil, når du går, båt osv)	☐	☐	☐	☐	☐
Hjå venner	☐	☐	☐	☐	☐

32) Kor mykje tid brukar du vanlegvis på internett ein kvardag utanom skuletid?

- Vanlegvis ikkje noko tid Mindre enn ein time 1 time
 2-3 timar 4 timar eller meir

Helse

33) Har du i løpet av den siste veka vore plaga av noko av dette:

	Ikkje plaga i det heile	Lite plaga	Ganske mykje plaga	Veldig mykje plaga
Smerte i kroppen (hovud, mage, nakke...)	☐	☐	☐	☐
Søvnvanskar	☐	☐	☐	☐
Bekymringar/Uro	☐	☐	☐	☐
Kjent deg einsam	☐	☐	☐	☐
Kjent deg trist	☐	☐	☐	☐
Kjent at alt er eit ork	☐	☐	☐	☐
Vore sint	☐	☐	☐	☐

34) Kor ofte har du oppsøkt, eller søkt råd hos lege, helsesøster eller andre vaksne dei siste 12 månadane på grunn av:

	Aldri	Av og til	Ofte
Vonde kjensler eller tankar	☐	☐	☐
Kroppslig helse	☐	☐	☐

Regelbrudd (Kryss av for det som passar)

35) Kor mange gonger har du vore med på, eller gjort noko av det følgjande det siste året

	Aldri	Sjeldan	Av og til	Ofte
Tatt med deg varer frå butikk utan å betale	☐	☐	☐	☐
Klort eller lugga andre	☐	☐	☐	☐
Vore i slåsskamp der du har brukt slag eller spark	☐	☐	☐	☐
Vore i slåsskamp der du har brukt våpen (f.eks kniv)	☐	☐	☐	☐
Trua til deg pengar eller gjenstander	☐	☐	☐	☐
Brote deg inn for å stele noko	☐	☐	☐	☐
Stole pengar eller ting frå nokon i familien din	☐	☐	☐	☐
Stole pengar eller ting frå ein venn eller nær kjenning	☐	☐	☐	☐
Med vilje øydelagt eller knust glasaruter, busseter, postkasser eller liknande (gjort hærverk)	☐	☐	☐	☐
Pint eller plaga dyr	☐	☐	☐	☐
Spraya eller tagga ulovleg på vegger, bygningar, tog, buss eller liknande	☐	☐	☐	☐
Lurt deg frå å betale kino, idrettsstevner, buss, tog eller liknande	☐	☐	☐	☐
Vore borte ei natt utan at foreldra dine visste kvar du var	☐	☐	☐	☐
Lasta eller kopiert ned filer ulovlig frå internett	☐	☐	☐	☐
Tjuvlånt bil, motorsykkel eller moped for å utføre annan kriminalitet	☐	☐	☐	☐
Delteke i ulovlege aksjonar	☐	☐	☐	☐
Har skremt eller provosert andre	☐	☐	☐	☐
Har mobba andre	☐	☐	☐	☐
Har drive seksuell trakassering	☐	☐	☐	☐
Har kjøpt eller selt narkotika	☐	☐	☐	☐
Vore i konflikt med politiet	☐	☐	☐	☐
Blokkert ein veg/gate, okkupert eit hus eller plass, demonstrert utan løyve	☐	☐	☐	☐
Skulka skulen	☐	☐	☐	☐

Rusmidlar (Kryss av for det som passar)

36) Kor ofte har du brukt noko av dette - dei siste 12 månadane?

	Aldri	Sjeldnare enn ein gong i månaden	1 gong i månaden	2-3 gonger i månaden	Kvar veke eller oftare
Sigarettar	☐	☐	☐	☐	☐
Snus	☐	☐	☐	☐	☐
Vasspipe	☐	☐	☐	☐	☐
Øl	☐	☐	☐	☐	☐
Vin	☐	☐	☐	☐	☐
Brennevin/sprit	☐	☐	☐	☐	☐
Rusbrus	☐	☐	☐	☐	☐
Sniffing (for eksempel lim)	☐	☐	☐	☐	☐
Stoff som aukar muskelmasse eller verkar prestasjonsfremjande (t.d anabole steroidar)	☐	☐	☐	☐	☐

37) Har du brukt dette? Dersom du har det, kryss av for kor ofte du har brukt dette dei siste 12 månadane?

	Aldri	Sjeldnare enn ein gong i månaden	1 gong i månaden	2-3 gonger i månaden	Kvar veke eller oftare
Narkotiske stoff	☐	☐	☐	☐	☐

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (
 - Hvis "Narkotiske stoff" er lik "Sjeldnare enn ein gong i månaden"
 - eller
 - Hvis "Narkotiske stoff" er lik "1 gong i månaden"
 - eller
 - Hvis "Narkotiske stoff" er lik "Kvar veke eller oftare"
 - eller
 - Hvis "Narkotiske stoff" er lik "2-3 gonger i månaden"
-)

Narkotiske stoff

38) Kva for stoff har du brukt?

- Hasj
- Cannabis
- Fleinsopp
- Amfetamin (Speed)
- Methamfetamin (Crystal meth)
- Ecstasy
- LSD
- Spice
- GHB (flytande ecstasy)
- Kokain
- Heroin
- Methadon
- Ritalin
- 4-MTA
- Ketamin
- Khat
- Anna

39) Brukar du dette?

	Aldri	Sjeldnare enn ein gong i månaden	1 gong i månaden	2-3 gonger i månaden	Kvar veke eller oftare
Reseptbelagt medisin	☐	☐	☐	☐	☐

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (
 - Hvis "Reseptbelagt medisin" er lik "Sjeldnare enn ein gong i månaden"
 - eller
 - Hvis "Reseptbelagt medisin" er lik "Kvar veke eller oftare"
 - eller
 - Hvis "Reseptbelagt medisin" er lik "2-3 gonger i månaden"
 - eller
 - Hvis "Reseptbelagt medisin" er lik "1 gong i månaden")

Reseptbelagt medisin

40) Kva for medisin brukar/har du brukt?

- Valium
- Vivial
- Rohypnol
- Subutex
- Temgesic
- Anna

Denne informasjonen vises kun i forhåndsvisningen

Følgende kriterier må være oppfylt for at spørsmålet skal vises for respondenten:

- (
 - Hvis "Reseptbelagt medisin" er lik "2-3 gonger i månaden"
 - eller
 - Hvis "Reseptbelagt medisin" er lik "1 gong i månaden"
 - eller
 - Hvis "Reseptbelagt medisin" er lik "Sjeldnare enn ein gong i månaden"
 - eller
 - Hvis "Reseptbelagt medisin" er lik "Kvar veke eller oftare"
-)

41) Dei siste seks månadane: Kor ofte har du brukt så mykje rusmidlar at du tydeleg har kjent deg rusa?

- Aldri
- Ein gong
- 2-4 gonger
- 5-10 gonger
- Meir enn 10 gonger

42) Er det nokon i din nære omgangskrins som brukar rusmidlar?

	Ja, dagleg	Fleire gonger i veka	Omlag ein gong i veka	Ein sjeldan gong	Nei, aldri
Mor	☐	☐	☐	☐	☐
Far	☐	☐	☐	☐	☐
Søsken	☐	☐	☐	☐	☐
Nære venner	☐	☐	☐	☐	☐
Andre kjende	☐	☐	☐	☐	☐

**43) Dersom du bruker rusmidlar, korleis får du tak i desse?
(Set fleire kryss om det passar)**

- Eg bruker ikkje rusmidlar
- Kjøper sjølv i butikk
- Kjøper smuglarvarer eller heimeproduserte varer
- Får av venner, eller dei kjøper for meg
- Får av foreldra mine
- Forsyner meg heime utan at dei vaksne veit det
- Får av andre vaksne, eller vaksne kjøper for meg
- Får tak i rusmidlar i utlandet
- Lagar sjølv
- Kjøper på diskotek, konsert, pub eller liknande
- Kjøper på internett
- Anna: (skriv inn)

Rusmiddelrelaterte problem (Kryss av for det som passar)

44) Kor mange gonger har du gjort eller opplevd følgjande i samband med at du har brukt rusmidlar?

	Aldri	1 gong	2-5 gonger	6 gonger eller meir
Vore så rusa at du har vore ein stad utan å hugse korleis du kom dit	☐	☐	☐	☐
Mista eigendelar verd meir enn 500 kroner (f.eks pengar, klede, mobiltelefon) fordi du var full	☐	☐	☐	☐
Skulka skulen på grunn av rusmiddel	☐	☐	☐	☐
Krangla med, eller skjelt ut nokon fordi du var rusa	☐	☐	☐	☐
Blitt så rusa at du ikkje kunne stå oppreist	☐	☐	☐	☐
Vore så rusa at du hadde hovudpine eller kvalme dagen etter	☐	☐	☐	☐
Blitt skada eller utsett for ei ulukke i fylla slik at du måtte ha legehjelp	☐	☐	☐	☐
Vore rusa og hatt sex som du angra på etterpå	☐	☐	☐	☐
Fått problem med politiet fordi du var rusa	☐	☐	☐	☐
Blitt utsett for ran eller tjuveri fordi du var rusa	☐	☐	☐	☐

45) Dersom du har brukt rusmidlar, kor har dette gått føre seg? (Set fleire kryss om det passar)

	Passer svært godt	Passer ganske godt	Passer ganske dårleg	Passar svært dårleg
Heime for seg sjølv	☐	☐	☐	☐
På festar heime eller heime hos andre	☐	☐	☐	☐
På konsertar eller andre tilstellingar der ungdom / unge vaksne går	☐	☐	☐	☐
Ute på gater, torg, parkar, i skogen eller liknande	☐	☐	☐	☐
På pubar, kafear, diskotek	☐	☐	☐	☐
I samband med idrettsarrangement, lagssamlingar eller liknande	☐	☐	☐	☐
I utlandet	☐	☐	☐	☐
Andre stader	☐	☐	☐	☐

46) Når du ser framover, trur du at rusbruken din vil endre seg til.....

	Ja	Nei
...å bli meir hyppig?	☐	☐
...å bli sjeldnare?	☐	☐
...å omfatte andre typar rusmidlar?	☐	☐

47) Dersom du har nytta rusmidlar, kva har vore føremålet for deg? (Set fleire kryss om det passar)

	Passer svært godt	Passer ganske godt	Passer ganske dårleg	Passer svært dårleg
Kome i god steming	☐	☐	☐	☐
Få vekk vonde kjensler	☐	☐	☐	☐
Vere med i gjengen / ikkje skilje deg ut	☐	☐	☐	☐
Imponere andre / "tøffe deg"	☐	☐	☐	☐
Kjenne deg meir vaksen	☐	☐	☐	☐
Opplive korleis det er å vere rusa	☐	☐	☐	☐
Andre føremål	☐	☐	☐	☐

Sjølvbilde

48) Nedanfor er det nokre påstandar om kor nøgd du er med livet dit. Kryss av i den ruta som passer best for deg.

	Passer svært godt	Passer ganske godt	Passer ganske dårleg	Passer svært dårleg
Eg er svært fornøgd med korleis eg er	☐	☐	☐	☐
Eg er ofte skuffa over meg sjølv	☐	☐	☐	☐
Eg likar ikkje den måten eg lev livet mitt på	☐	☐	☐	☐

Tilknytning / tilhøyrgheit

49) Kryss av i den ruta som passer best for deg

	Passer svært godt	Passer ganske godt	Passer ganske dårleg	Passer svært dårleg
Eg kjenner meg utestengd	☐	☐	☐	☐
Eg kjenner meg godtatt av andre	☐	☐	☐	☐
Eg kjenner meg framandgjort (annleis enn dei andre)	☐	☐	☐	☐
Andre tenkjer positivt om meg	☐	☐	☐	☐
Eg drøyer ofte om eit anna liv	☐	☐	☐	☐

Nære relasjonar

50) Kor mange gonger har du hatt konflikhtar med nokre av desse - dei siste 12 månadane?

	Aldri	Av og til	Ofte
...med mor	☐	☐	☐
...med far	☐	☐	☐
...med søsken	☐	☐	☐
...med venner	☐	☐	☐
...med lærarane dine	☐	☐	☐

51) Dersom du har det vanskeleg og kjenner deg utafør og trist, kven ville du snakka med eller søkt hjelp hos?

	Ja, sikkert	Ja, nokre gonger	Nei, aldri
Mor	☐	☐	☐
Far	☐	☐	☐
Søsken	☐	☐	☐
Ein god venn	☐	☐	☐
Lærar eller andre vaksne på skulen	☐	☐	☐
Barnevernstenesta	☐	☐	☐
Helsesøster/helsestasjon	☐	☐	☐
Utekontakt/nattugler eller liknande	☐	☐	☐
Politiet	☐	☐	☐
Ville ikkje ha gått til nokon	☐	☐	☐

52) Er det spørsmål du meiner manglar i denne undersøkjinga? :)

Vedlegg 2: Sammenhenger mellom kapital og livsstil

Teater (Q27_4)	Fars utdanning (Q9)			Totalt
	Ungdomsskole/VDG	Universitet/Høyskole	Vet ikke/Annet	
Aldri (1)	84,8	69,9	77,7	76,9
Sjeldent (2)	14,1	25,6	19,0	19,9
Av og til (3)	0,6	3,7	2,8	2,5
Ofte (3)	0,6	0,9	0,5	0,7
Totalt	100	100	100	100
Pearsons chi2(6)				13,74
p-verdi				0,033

Hjemmefest (Q26_5)	Fars utdanning (Q9)			Totalt
	Ungdomsskole/VDG	Universitet/Høyskole	Vet ikke/Annet	
Aldri (1)	46,1	43,6	56,74	48,9
Sjeldent (2)	24,7	35,9	27,9	29,9
Av og til (3)	23,6	17,7	15,4	18,6
Ofte (3)	5,6	2,7	0,0	2,6
Totalt	100	100	100	100
Pearsons chi2(6)				24,28
p-verdi				0,000

Off.sportsarr. (Q27_10)	Fars utdanning (Q9)			Totalt
	Ungdomsskole/VDG	Universitet/Høyskole	Vet ikke/Annet	
Aldri (1)	32,6	20,9	30,7	27,7
Sjeldent (2)	23,0	20,5	24,5	22,6
Av og til (3)	32,6	37,7	29,3	33,3
Ofte (3)	11,8	20,9	15,6	16,4
Totalt	100	100	100	100
Pearsons chi2(6)				14,17
p-verdi				0,028

Hjemmefest (Q26_5)	Mors utdanning (Q10)			Totalt
	Ungdomsskole/VDG	Universitet/Høyskole	Vet ikke/Annet	
Aldri (1)	44,3	41,6	61,0	48,7
Sjeldent (2)	24,5	34,1	27,1	30,1
Av og til (3)	26,4	20,6	11,9	18,6
Ofte (3)	4,7	3,7	0,0	2,6
Totalt	100	100	100	100
Pearsons chi2(6)				31,17
p-verdi				0,000

Off.sportsarr. (Q27_10)	Mors utdanning (Q10)			Totalt
	Ungdomsskole/VDG	Universitet/Høyskole	Vet ikke/Annet	
Aldri (1)	37,7	23,3	28,5	27,6
Sjeldent (2)	27,3	20,6	23,2	22,7
Av og til (3)	28,3	35,8	31,9	33,2
Ofte (3)	6,6	20,3	16,4	16,6
Totalt	100	100	100	100
Pearsons chi2(6)				17,87
p-verdi				0,007

Korps (Q27_11)	Familiens økonomi (Q23)					Totalt
	Dårlig råd hele tiden	Stort sett dårlig råd	Hverken god eller dårlig råd	Stort sett god råd	God råd hele tiden	
Aldri (1)	55,6	66,7	88,0	88,2	89,9	87,9
Sjelden (2)	33,3	20,0	7,0	5,2	4,3	5,9
Av og til (3)	0,0	13,3	1,0	3,3	3,2	3,1
Ofte (4)	11,1	0,0	4,0	3,3	2,5	3,1
Totalt	100	100	100	100	100	100
Pearsons chi2(6)						29,8
p-verdi						0,003